

СВЕТОМИР БАБАКОВ

ЧЕРВЕНИЯТ АВТОБУС

chitanka.info

1

Смрачи се, докато Борис измие и гарира колата. Той тръгна из града — не бързаше да се прибере, реши да поскита по улиците, да погледа хората, витрините и афишите, да узнае какво става тази вечер в Пловдив. Афишите сякаш бяха разлепени специално за него, понеже бе отсъствувал цяла седмица и му се искаше да отиде навсякъде. В една от панаирните палати имаше концерт на френска естрадна трупа, на стадион „Ботев“ — боксов мач, в Централния агитпункт — лекция за дълголетие, в Дома на профсъюзите — атеистична беседа, няколко танцови забави, събрание на филателисти, откриваше се художествена изложба, гостуваше унгарски цирк, започваха курсове по готварство и машинопис.

Не срещна познат, а и не търсеше. Добре му беше така, спираше се където искаше и оглеждаше хубавите момичета. Върна се и вървя стотина метра след една девойка с хубави крака и плътно прилепнал панталон от бяло трико. Тя го забеляза и се обърна няколко пъти. Борис реши да я спре, но когато я наближи, се отказа: беше най-много седемнадесетгодишна, сигурно в последния клас на гимназията. Той застана пред една витрина, помисли си: „Нямала е късмет!“ и се усмихна. Между девойката и Борис едва ли имаше осемгодишна разлика, но се чувствуваше стар за нея. Огледа се в стъклото на тъмната витрина. Хареса спортната си фигура и едва тогава видя, че зад стъклото са изложени няколко протези и един опасан със стоманени шини корсет. Побърза да се отдалечи от витрината на ортопедическата работилница.

Край него шумеше градът и Борис се гмуркаше като плувец в кипналата пяна от звуци, които придават колорита и аромата на улиците. За да се убеди, че е тъй, той облегна лакти на перилата на една тролейбусна спирка и пъхна пръсти в ушите си. Шумът изчезна, замести го някакво глухо бучене и всичко наоколо стана недействително. Двете жени на спирката, които миг преди туй го привличаха с мургавите си рамене, заприличаха на картонени

манекени, поставени да примамват пътници за тролея, мигачите на автомобилите — на зачервени от напрежение очи, пушекът на цигарата му изгуби вкус и той я изплю. Борис отпуши ушите си: двете жени се смееха безгрижно, автомобилите мъркаха като галени котки, едно дете плачеше и повтаряше: "Мама... Мама... ", оркестърът в отсрещния ресторант свиреше валс. Звучите върнаха радостта и живота в града и Борис изведнаж почувствува, че е гладен.

Влезе в първата закусвалня и се нареди в края на върволицата. Касиерката работеше сръчно: звънваше регистриращата машина, стотинки потракваха глухо в бакелитовата чиния и редицата напредваше с една крачка. Закусвалнята приличаше на смълчана работилница: хората вечеряха съсредоточено, с едни и същи пестеливи движения. Когато един свършваше, друг с табла в ръка заемаше мястото му. Конвейерът на изгладнените работеше безупречно.

Посетителите бяха на възраст между осемнадесет и тридесет години. Мъжете носеха найлонови ризи и тесни панталони, жените бяха със сандали на бос крак, роклите им, макар и разноцветни, имаха еднаква кройка, сякаш бяха изработени от една и съща шивачка, и отразяваха светлината на закусвалнята с матовия блясък на синтетичните материи.

Някой от чакащите се засмя и всички се извърнаха нататък. Един младеж разбута застаналите до него мъже и се опита да надникне над рамото на Борис.

— Какво става? Какво става? — запита той и се усмихна с очи, полудетското му лице беше готово след миг да разцъфне в усмивка.

Обади се закачлив глас:

— Тихо! Тук веселбата е на самообслужване! — И за няколко секунди погледите на всички се разведриха.

Докато Борис плати на касата и намери място за таблата си, кебапчетата изстинаха, а салатата и без това беше повехнала.

Една прислужница с широка, провиснала на раменете ѝ бяла престилка, отнесе празната табла до него.

— Свободно е, нали? — запита някой.

Борис кимна мълчаливо.

Съседът му надигна бутилката бира и я презполови. Борис обърна леко глава и го погледна. Непознатият облиза пяната от устата си и също го погледна.

— Я, лейтенант Петров! Здравей! — зарадва се той и подаде на Борис ръка.

Борис не можеше да си спомни кой е, виждал го беше някъде, отдавна, едва когато усети в шепата си неговата слаба ръка с тънки и студени пръсти — позна Стаменов, лекарят на летището. Срещаше го за първи път без униформа.

— Подобриха бирата — отпи пак лекарят. — Защо не идваш към летището?

— За да се дразня ли? Ако бях необходим, нямаше да ме съкратят.

— Не съкратиха само тебе. Другите от време на време се отбиват. Вие сте наши хора. Наздраве! Получихме нови машини, приказно нещо, ела. Да не си болен, че едва-едва преглъщаш?

— Нищо ми няма.

— Отбий се да те прегледам някой ден. В картотеката още пазя здравния ти картон.

— Мене ме зачеркнаха от всички списъци, а ти! Защо ти е?

Вилицата на лекаря разряза като скалпел кебапчето точно в средата.

— Някой ден ще ми потрябва — усмихна се загадъчно той.

— Докторе, да не си чул нещо?

Стаменов бързо преглътна хапката си и продължи сконфузен:

— Смятам да напиша дисертация за въздействието на големите летателни скорости върху сърдечно-съдовата система. Набирам материал. Твоят картон е много интересен, разбираш нали — сърцето. Нищо обезпокоително засега, но ти го щади. Петров, прощавай, какво ще правиш тази вечер?

— Прибирам се в къщи.

— Толкова рано! Слушай, я ела с мен на кино. Имам свободен билет. Не зная какъв е филмът, но все пак — филм. Да се откъсне човек за час и половина, два от заобикалящата го действителност, взето дори само от медицинска гледна точка, е необходимост.

— Уморен съм, Стаменов.

— Тъкмо затуй, ще се разсееш. Билетите са за лятно кино. Ще ми направиш голяма услуга. Имам среща, ще бъдат две приятелки. С мен щеше да дойде един другар от летището, но в последния миг го оставиха да дежури. Не зная коя ще доведе моето момиче, за четвърти

път се срещаме и всеки път ми домъква различни. Сега може да дойде с братовчедка си, такава нещо разправяше. Братовчедка ѝ е мома, учителка по математика, наплашена е от нея. Бъди готов на всичко.

Тръгнаха към киното, блъскани от навалицата, от скучаещите младежи, които се разхождаха безцелно нагоре-надолу по главната улица, пушеха или гризеха вафлени кофички със сладолед и подхвърляха евтини закачки към момичетата. Стаменов и Петров не можеха да разговарят — лекарят бързаше напред, проправяше път и поглеждаше часовника си. Борис се опитваше да си представи как ли ще изглеждат непознатите жени, които ги чакат вече пред киното. Виждаше приятелката на Стаменов: младо момиче с разголени рамене и прилепнал по бедрата панталон — може би онова същото! — след туй гадаеше каква ще бъде другата. Искаше му се да бъде и хубава, и леснодостъпна, но бързо отпъждаше тази мисъл. Ще дойде братовчедката! Ако чака най-лошото, няма поне да се разочарова. Братовчедката-математичка е стара мома със стопено от копнеж тяло, с повехнало, покрито с крем и пудра лице, със сух, скърцащ глас, свикнал да смразява учениците, със замечтани очи. Старите моми, които не носят очила, за да скрият, че са късогледи, придобиват особен, замечтан и търсец поглед. Тя ще се опитва да говори за литература. Или ще се възмуцава от днешната младеж: ах тази младеж в безпътица, на която предлагат да живее с петилетки и планове, вместо с някаква възвишена цел; младеж, която не отстъпва мястото си в омнибуса на по-възрастните; ах тези непълнолетни епикурейци, които не виждат несигурността на утрешния си ден, самоизмамват се, че целият свят е техен, и се вълнуват само от автомобили, магнитофони, танци и футбол! И са луди за естрадни песни! Боже мой, накъде върви светът!

Пред киното Борис въздъхна с облекчение: на Стаменов отдалеч се усмихна и му махна с ръка едно обгоряло от черноморското слънце момиче, до него стоеше въздържана и студено недостъпна русокоса девойка, смутена от срещата с непознатите.

— Надка — представи приятелката си Стаменов. Тя подаде мургава ръка на Борис и сърдечно се здрависа с него.

— А това е другарката Панайотова или Вера — усмихна се тя.

Навалицата пред киното се сгъсти — бяха отворили вратите, — заобиколи ги плътно и ги повлече към входа. Лекарят пхна в ръката

на Борис два билета и се изгуби сред множеството.

Някой блъсна Борис и девойката се оказа пред него. Той гледаше раменете на Вера, пазеше да не я притиснат и си мислеше, че ако я изтласкат встрани, няма да я познае — в навалищата сигурно има още десетина такива руси жени. Напиращата тълпа го блъсна този път отстрани и той успя да зърне лицето ѝ. Очите ѝ са сини. Повечето руси жени са синеоки. Обикновен нос. Когато се смее, не се образуват трапчинки по бузите ѝ. Няма бенки, устните и не са чувствени. Виждал е много такива лица и все пак нейното се различаваше с нещо. Свежо е — не е това. Чисто — не е това. Няма никакъв грим, може би туй я отличава от другите. Борис се опита да помирише косите ѝ, но не долови никакъв аромат. Момичетата, с които бе дружил, имаха своя специфична миризма, леглото и възглавницата му запазваха дни наред този бавно излетяващ дъх на женско тяло, пудра и одеколон.

Ако Вера преспи с него, след себе си няма да остави нищо. Така е по-добре. Ожаднееш ли, изпиваш чаша вода и край. Защо после нещо трябва да ти напомня за чашата или за водата? И без туй, колкото пъти се опитва да си представи момичетата, с които се е срещал — те всички се сливат в спомените му в едно уморено и топло тяло, в две замъглени очи. И имената им вече е забравил. Когато съблече униформата, момичетата изчезнаха. Тогава дойде Агрономката. Съпругът ѝ, също агроном, получи след конкурсен изпит асистентско място в селскостопанския институт и мъж и жена живееха с надеждата, че докато завършат апартамента им, и за нея ще се намери подходяща длъжност в града. Борис се запозна с Агрономката, когато я развеждаше с колата да провери как другарите му наторяваха от самолета един пшеничен блок. Беше пролет и асистентът не беше идвал отдавна — тя се отдаде на Борис с такава страст, че той се уплаши да не ѝ прилошее. И когато веднаж притисната до него и заровила пръсти в косите му, тя му каза „Филипе“, Борис разбра, че въпреки срещите им Агрономката беше останала вярна на съпруга си.

Двете приятелки седнаха между Борис и Стаменов и заговориха оживено. Борис оглеждаше мъжете и жените край него, които бършеха потни чела след блъсканицата, опитваше се да следи разговора на момичетата, но от него разбра само, че един килограм вносна мериносова прежда струва колкото половин заплата на Вера.

Филмът беше лош. „И за това държавата харчи пари!“ — ядоса се Борис и съжали режисьора и артистите. Той запали цигара, намести се на неудобния скърцащ стол и извърна поглед от екрана: „Това е политикономия, не е филм. Стига с кръжоците! Омръзна ми да ме залъгвате: изобилие, благоденствие, биографии на съвременни ангели...“ Борис огледа небето над киното, но не успя да открие нито една звезда, небето беше прашно и мътно от дим. Синкавите мечове, размятани от кинокабината, подемаха кълбата пушек от цигарата му и ги насичаха ловко в най-разнообразни игриви фигури; заключени в кафеза на лъчите играеха нощни пеперуди.

— И когато сте на кино, пак небето ли гледате? — обади се тихо Вера.

— Не ми харесва филмът.

— И не го гледате?

— Не.

— А аз все се лъжа: само началото е лошо, след малко може би филмът ще стане хубав. За какво мислите?

Друг път, без да се поколебае, Борис веднага щеше да се притисне към нея с рамото си и да отговори: „За вас!“ — въпросът ѝ му разкриваше възможност за фронтална атака, но сега и за негова, изненада каза истината:

— Карам се със създателите на филма.

Вера се засмя:

— То е същото като да играеш сам шах: предварително знаеш ходовете на противника.

— Не е същото. При шахмата дори и когато играеш сам, трябва да спазваш правилата. Правилата ограничават и често, макар че знаеш ходовете на противника — губиш.

— Често ли водите такива спорове?

Няколко души се извърнаха и ги изгледаха.

Борис сниши глас:

— От време на време, нощем. Моторът работи добре, кормилото едва потрепва, ако не споря с някого ще заспя. Случва ми се и в къщи, пред радиоапарата. Слушам какво ми говорят, слушам, и щом уловя докладчика в неискреност, че се опитва да скрие нещо, казвам му: „Хванах ли те, бате! Я ела сега!“ Слагам го в мислите си до мен и почвам.

Един мъж изшътка така високо, че десетина души се обърнаха и изгледаха сърдите него вместо Борис.

— Искате ли да излезем?

— Хайде! — съгласи се Вера.

Когато минаваха пред кабината, те затулиха лъчите на екрана замърдаха големи и тромави сенките им и зрителите почнаха да протестираат.

— Не ни бива за киноартисти — наведе се Борис и се спъна в нечий крак. — Още при първата поява ни освиркаха!

Пред киното продавачът на лимонада чакаше последните клиенти, които ще го заобиколят, когато свърши филмът, подбираше с широко разперени лакти мокрите монети в една табличка и с детска старателност ги нареждаше на стълбчета. Вера и Борис спряха на ъгъла пред пощата. Над тях луминесцентните лампи на радиопредавателя-емблема блискаха една след друга безмълвни кръгови вълни и лицето на Вера просветваше през равни интервали; пенсионери на групи напускаха парка, където бяха дочакали часа на захлаждането; площадът беше още шумен и оживен, но вместо бучащата преди час глъчка се долавяха отделни високо казани думи, смях.

— И сега? — погледна го Вера.

— В сладкарницата. Да послушаме музика — предложи Борис и опипа последната двулевова банкнота, смачкана в джоба на панталоните му. Оставаше седмица до деня, в който щеше да получи заплата — и без туй не можеше да изкара до края само с двата лева.

— Много ми е познато, за да ме съблазни.

— Да отидем в градината? — продължи Борис.

— Да се разхождаме като войници в неделна отпуската?

— Тогава на Бунарджика? — подхвърли бързо Борис.

— Не. Предлагам да разглеждаме витрините, докато на единия от двамата ни се доспи, и после ще се приберем.

— Изпълнихме си задължението към Стаменов и Надка — каза иронично Борис — и ще спим спокойно.

— Не ви разбирам.

— Станахме им параван.

— За Стаменов не зная, но Надка няма от кого да се крие.

— Вероятно не познавате братовчедка й — някаква презряла мома, математичка, сухар от неприкосновения запас!

Вера намести под ръка чантата си:

— Ще вървим ли? Това е най-хубавото време за разглеждане на витрините. И да ми хареса нещо, да ми се прииска да го имам на всяка цена, не мога да го купя — магазините са затворени.

— Ще дойдете утре или в понеделник.

— Това, което пожелаея вечер, на следващото утро вече не ми харесва или ми се струва ужасно скъпо и ненужно. Така не нарушавам бюджета си.

Спряха най-напред пред магазина за подаръци. Витрините му бяха отрупани с украшения от фалшиво или истинско сребро, с ковани свещници, пирографирани кутии, пепелници, цигарета и брошки. Борис очакваше, че спътницата му ще се задържи дълго пред тях, но тя огледа всичко с безразличен, скучаещ поглед и отмина към детмага. Докато разглеждаше пъстрите роклички, лицето на Вера стана загрижено и умислено, но когато видя детските найлонови дъждобрани, тя се усмихна мълчаливо. Пред гастронома Вера се забави най-много. „Сигурно не е вечеряла“ — помисли Борис и се ядоса, че не е поискал от Капитана десетина лева назаем — Капитана винаги носеше у себе си пари и успешно заместваше взаимоспомагателната каса. Ако имаше сега повече пари, щеше да заведе Вера в ресторант „България“. Вечеря за двама с бутилка вино — не!

— Когато бях малка, исках да работя в такъв магазин — каза Вера, загледана в пирамидите от рибни консерви и струпаните зад тях в хладилния шкаф колбаси. — Мислех, че продавачите могат да ядат колкото си искат и каквото искат и да раздават на другите.

— Някои продавачи могат и сега да правят такива чудеса.

— Аз не бих могла — каза Вера и се отдръпна от витрината. — Хайде да се прибираме.

— Приспа ли ви се?

— Не, но ми се струва, че ви е скучно.

Борис се опита да протестира, но Вера се засмя:

— Каквото и да ми кажете, няма да е искрено. Не може да бъде и иначе — вървят един до друг в четвъртмилионния град двама непознати, свързани само с общото недоволство от слабия филм, дори

от половин филм, знаят един за друг само имената си, след малко ще се разделят и може би никога няма да се срещнат... Вижте какви хубави чанти! Обичам да гледам чанти. Избирам ето онази, тъмнозелената, откачвам етикета ѝ с фабричната марка, напъхвам бързо необходимите неща и заминавам. Пътувам дни, седмици.

— Накъде?

— Все едно. В неизвестна посока. Ще се кача на първия готов за тръгване влак. Почти никъде не съм ходила. Тук се родих, завърших университет в София, едно лято бях в Приморско, в студентския лагер, но не успях да разгледам и Бургас — на отиване и на връщане минахме през него нощем. Като прибавя още няколко села, в които ни пращаха през лятото на бригада — ето го моя свят!... Вие накъде живеете? Не се ли отдалечавате много?

— Наблизо. Горе в стария град.

— Знаете ли какво — ще ви изпратя и ще се разделим... Защо не, нека веднаж направим обратното на общоприетото. Нещо, за което никой не би ни упрекнал, защото няма да разбере. По тази улица ли минавате винаги? Разкажете ми за нея.

Вдясно от тях, високо в нощното небе, се издигаше камбанарията на катедралата „Света Богородица“. Нима трябва да разкаже на Вера за църквата или за склада за сирене, който е в подземие то ѝ, в помещението на бившата свещоливница? Колкото пъти мине оттук, миризмата на дезинфекционни препарати или на развалена саламура го кара да ускорява крачки. Улицата — какво знае Борис за нея! Виждал я е сутрин рано, забързал за работа, и вечер късно, уморен и самотен или повел под ръка някое момиче. Улицата миришеше на запръжка и топъл хляб, на бензинови пари от колите на чужденците и туристите, които идват да разглеждат, да фотографират и рисуват старите сгради, къщата, в която е живял Ламартин, или музеите. На него, както и на всички пловдивчани от високите градски части, му е чужд възторгът на художниците, архитектите и екскурзоводите — по-важни са неудобствата и несгодите.

— Когато ми дадох стая тук — каза Борис, — реших да разгледам стария град, но желанието ми мина бързо. Имам един съсед художник. На младини продал бащината си къща долу край градината и пленен от романтиката на стария град, се пренесъл да живее тук. Дошъл по-близо до обекта на своето изкуство, но и досега не е създал

нито една картина за тази градска част — рисува само заводи. Колкото пъти се срещнем, той все намира за какво да ми се оплаче: къщата му била паянтова, през прозорците и през вратите духа и става течение, няма омнибуси и тролеи, мъчно се пренася гориво за зимата, улиците са стръмни и хлъзгави, не минават редовно колите за смет, през лятото най-напред на високото спира водата...

— А онзи мексикански художник, който мечтаел да направи стъклен похлупак и да запази с него за вековете красотата на стария Пловдив? Не четохте ли?

— Красотата се възприема по-добре отдалеч. Калдъръмът е интересен, но ето че и вие едва пристъпвате с високите токове по неравните му издатини.

— Да знаете как ми се иска да се събуя боса. Измъчих се.

— Събуйте се.

— Няма ли да се сърдите? Ако ни срещнат ваши познати?... След абитуриентския бал няколко зрелостнички се прибраха така. Още на стълбите на „Тримонциум“ се събуха. С копринени вечерни рокли, с ръкавици, а боси — чудни бяха! — Вера се наведе и взе обувките си в ръка. — Сега вече можем да оберем някоя къща. Ето тази например. Прозорците са тъмни, хората спят. Вие ще останете на тротоара и ще ми пазите обувките, аз ще се промъкна тихо вътре и ще хвърлям през прозореца.

— Какво?

— Не зная. Дано намеря някои стари пантофи. Като вляза в къщата, ще се ориентирам.

— Докато се ориентирате — каза Борис, — ще се спънете в метлата и ще събудите собственика.

— Вие наистина ли не можете да фантазирате? Защо непременно трябва да се спъна?

— Абитуриентките, за които говорихте преди малко, не отидоха ли на бала с леки коли? Чакаха да преживеят чудна, неповторима нощ, а през всичкото време ги стискаха обувките и не можах да потанцуват — момчетата бяха малко.

— Откъде знаете?

— Надникнах заедно с любопитните им родители през витрината и ги видях как скучаят. На пет-шест момичета се падаше по един новоизлюпен кавалер, смутен от обстановката, от твърдата яка и от

присъствието на учителите, пред които след няколко дни трябваше да се явява на изпит.

— И се скарахте наум с някоя съсухрена математичка?

— Не се сетих. Мислех си: защо в такава празнична вечер бащите на зрелостничките изглеждаха уморени и стари, а майките им не? Имаше майки, които бяха по-свежи и привлекателни от дъщерите си.

Уличните фенери си играеха със сенките на Борис и Вера. Всеки фенер раждаше своя сянка и колкото повече се отдалечаваха от него, той я разтягаше, мъчеше се да ги задържи с нея. По улиците не минаваха хора, тук-там в тъмното под издадените еркери се притискаха влюбени, зад противокомарната мрежа на един нисък прозорец се караха мъж и жена, чуваше се приглушена музика от радио, от стаите, в които гледаха телевизионното предаване, трептеше синкава светлина. Беше задушно, някъде пържеха риба.

— Ето ви стария град — каза Борис и запали цигара да прогони острата миризма.

— Тихо — прекъсна го Вера. — Хубаво е. Аз не вървя по калдъръм, а по среброто на планински поток. Той се спуска надолу, ей там разтласква къщите, малко по-надолу те го притискат. Тук преди мене са минавали милиони мъже и жени. Вървели са славяни, римляни, българи, византийци — какво ли не! Едни са стъпвали с меки сандали, други са тропали с ботуши. Гуляли са пълководци и царе, просяци са протягали ръце, раждали са се деца и са умирали хора. Сигурно и тогава някой е пържел риба. Ето там се белее паметна плоча. Историята, като децата, тук се е подписвала на всяка къща, на всеки зид... — Вера вдигна глава и погледна Борис: — Как излезе?

— Фалшиво — каза Борис. Докато Вера говореше, той я гледаше как стъпва като селянка с цяло стъпало и я преценяваше.

— И на мен ми прозвуча така. Убедена съм, че е тъй, но щом почнах да изказвам гласно мислите си, разбрах, че и този път няма да излезе нищо. Защо се спряхте?

— Да ви покажа къщата, в която живея. Реставрираха я, но още след първата зима боята избледня и мазилката се рони.

— Според уговорката ни време е да се разделим.

— Искан да ви поканя на кафе.

— Недейте — помоли го Вера и се наведе да се обуе. Когато се изправи, фигурата ѝ се изпъна, тя отново стана студено-въздържана и недостъпна както пред киното. — Разходихме се, поговорихме...

— И пак не знаем нищо един за друг.

— Някои хора живеят години заедно, без да се познават. И сигурно им е по-добре, поне не се разочароват. Лека нощ!

— Не мога да ви оставя на улицата. Не намирате ли, че в запознанството ни остана нещо недовършено?

— Нека се разделим, не ме изпращайте. Колкото за недовършеното — вие ще поспорите мислено с мене у дома си, аз ще пофантазирам, докато се прибера. Ако се срещнем пак някога, ще продължим незапочнатия разговор. — Сбогом.

Борис огледа улицата — по нея нямаше никой — бутна с длан пътната врата, начукана с тежки пирони, промъкна се между саксиите с разцъфнали зокуми, прескочи оградата на съседите, плъзна се по тъмните стъпала и изскочи на пряката улица. Вера трябваше да мине по нея. Той се облегна на мълчаливата жълта къща и в същото време видя Вера да идва насреща му. Тя вървеше в средата на улицата, токетата ѝ звънтяха и забиваха металните си шипове в тъмнината. Тя навярно го видя, защото се стъписа и стисна чантата в дясната си ръка.

— Добър вечер — пресрещна я той. — Ето че пак се срещнахме.

— Добре че се срещнахме. Не е приятно нощем сред тия мрачни зидове... Малко остана да се върна и да ви повикам.

— Съжалявам, че избързах.

— Не съжалявайте, нямаше да се върна. Вие откъде изскочихте?

— Нима и на втората среща ще си говорим на „вие“?

— Не избързваме ли?

— Не, Вера. Сега аз ще те изпратя.

— Само до църквата.

Този път и на двамата не им се говореше, играта им беше омръзнала. „По-добре е така“ — мислеше Вера и се изненада, че от мълчанието вместо отчуждаване покълва доверие и близост. „Стаменов ще доведе аса на ескадрилата“ — каза ѝ Надка, когато я покани да отидат заедно на кино. Вера очакваше да срещне горд и самоуверен летец, с ленти орденски знаци, с белег на челото, останал му след скок с парашут — той щеше да ѝ разказва с престорено пренебрежение за професията си. След няколко срещи с лекаря Надка

си служи като специалист с авиационната терминология, можеш да ѝ завидиш как говори за нощни полети в сложни метеорологични условия, за бордни уреди, за виражи, имелмани и какво ли не. А Борис не се опита да заговори за самолетите и летището. Даже и когато тя нарочно му подхвърли в киното за небето.

Хубаво е, че Борис мълчи. „Яд го е, че не се съгласих да вляза в квартирата му. След кафето щеше да дойде конякът. След коняка целувката. После леглото. И утре ще намигне на лекаря, не беше лошо!“

— За какво мислиш, Борисе?

— За МИК'а.

Вера го погледна — върви с нея, а мисли за друго момиче! Дали е глупаво-откровен или ѝ поставя нова уловка?

— Трябваше да извадя и почистя карбуратора ѝ — продължи Борис.

— На Мика?

Борис се засмя:

— Прощавай, забравих, че не знаеш. Мика е колата ми... Служебната кола. Има такава марка самолети — микове, оттам и нейното име. Може да ни изиграе утре някой номер с карбуратора. В колко часа искаш да тръгнем?

— Аз ли! Накъде?

— В неизвестна посока.

— Само двамата?

— Покани Надка. Извикай лели, братовчедки — когото искаш. Важното е да дойдеш ти и да не сте повече от седем души.

Бяха стигнали до църквата и Вера се спря.

— Дотук — каза тя.

Борис се облегна на едно дърво.

— Вера... — почна той, но тя му направи знак да замълчи и се послуша: съвсем наблизо се чуваше танцова музика. Вера тръгна на пръсти по стълбите към църквата.

На застлания с плочи широк църковен двор, заобиколили поставен на земята транзисторен приемник, три двойки момчета и момичета размахваха ръце едно срещу друго, огъваха се в ритъма на туиста — сенките им пълзяха и се преплитаха по строгите и мрачни зидове. Момчетата бяха с къси гащета-панталони, момичетата със

спортни рокли бяха захвърлили настрана джапанките си и напомняха древни жреци, които призовават неизвестния бог да се върне в светилището. Изпаднали в унес, за тях не съществуваше околният свят.

Песента свърши, но те останаха пак така един срещу друг и чакаха края на паузата. Едно момче се обърна, забеляза тъмните силуети на Борис и Вера, пошушна нещо на приятелите си — застиналата в очакване група изведнаж се раздвижи — те грабнаха транзистора и сандалите си и след миг черната сянка на храма ги погълна.

Борис запали цигара:

— Докато те поканя, те избягаха.

— Наплашени са.

— От кого? И защо?

Вера повдигна рамене:

— Какво има там на плочите?

Борис направи няколко крачки и вдигна един гумен сандал с кръстосани каишки.

— На момиче е — каза той. — Трябваше да се скрием, да не ни видят.

От тъмнината изплува момчешка фигура и когато излезе на светло, Борис едва се сдържа да не се засмее. Момчето беше петнадесет-шестнадесетгодишно, с току-що наболи мъхести мустачки, с модна прическа. Вървеше право към тях — сандалите го пляскаха равномерно и глухо по петите, — но в походката и стойката му се чувствуваше неувереност и предпазливост. „Ако му тропна с крак — ще хвъркне като врабец“ — помисли Борис.

— Добър вечер — поздрави момчето с леко одрезгавял глас. — Дойдох за сандала.

— Твой ли е? — подаде му го Борис.

— На приятелката ми — отвърна момчето и се повдигна на пръсти, за да изглежда по-високо.

— Защо избягахте? — усмихна се Вера.

— Помислихме ви за отрядници. Снощи танцувахме горе, в двора на библиотеката, и един отрядник ни заплаши, че ако ни види втори път, ще ни вземе транзистора. — Момчето обърна гръб на Вера, извади от джоба на ризата си цигара с тъмен филтърен мундщук, пооправи я с пръсти и се наведе към цигарата на Борис: — Може ли?

Борис усети как ръката на момчето трепери и реши, че отсреща, в тъмнината, едно задъхано момиче се възхищава от хладнокръвието му.

— Върнете се — предложи Вера, — ние си отиваме.

— Гошо се прибра — каза момчето, застава пак гърбом към нея и издуха тютюневия дим на тънка струя: — Без транзистор няма сми!

— Какво е това „сми“?

— Смисъл де!

— Защо не танцувате на смени? — запита Борис. — Докато едни играят, други ще дежурят.

— Това е идея! — каза момчето. — Благодаря.

И си тръгна. Когато се отдалечи десетина крачки и навлезе в сянката, то се обърна:

— Приятно прекарване! По това време тук никой не идва.

— Хлапе! — каза Вера.

— Мъж! През всичкото време се боеше, но се държа добре. Искаш ли да седнем? Ти обеща, че когато се срещнем втори път, ще продължим незапочнатия разговор.

— Добре. Готова съм да отговарям, питай.

— Така се води следствие.

— Тогава разказвай ти.

— Туй е още по-лошо. Не зная какво те интересува.

— Виждаш ли — засмя се тя, — нямаме какво да си кажем, не знаем какво да се питаме...

— Вера, щастлива ли си?

— Туй то! — плесна тя с ръце. — Щом ще се давим, нека да е в най-дълбокото! — И се замисли: — Дай ми една цигара. — Тя смукна дим и огледа внимателно цигарата от всички страни: — Туй е трик на баща ми, когато иска да забави отговора си или да прехвърли разговора на друга тема.

— Не ми отговаряй тогава. С родителите си ли живееш?

Вера кръстоса крак връз крак. С разголените си колене и по начина, по който държеше цигарата, тя заприлича на ония посетителки на „Тримонциум“, които пушат по цели дни край чашка ликьор.

— Живея сама — каза тя.

Борис изпусна кибрита, наведе се да го вземе и докато седаше, прегърна Вера.

Тя се отмести и се засмя:

— В киното каза, че и двамата сме лоши артисти, но сега те изиграх. Все пак има надежда, поне за мен! — Вера придърпа полата върху коленете си. — За мене този етюд беше много важен, прощавай.

— Не те разбирам.

— По-добре... Живея сама. Баща ми и майка ми са разведени. От двайсет години, откакто са разделени, се надпреварват да говорят един против друг. Отмъщават си за някогашната любов. От брака им останаха само кутия снимки. Снимките са при мен. После ясли, детски домове, пансион, прислужници, медицински сестри и възпитателки. Гледам снимките: тогава родителите ми са играли роли. От снимките може да се направи фототабло като за предпремиерна реклама на пиесата „Любовта на татко и мама“. Играли са я неуспешно само в началото на сезона... Друго искаш ли да знаеш? Може би — какво работя? Учителка съм по математика в един техникум.

— Значи ти си!

— Какво?

— Роднината на Надка.

— Виж, цигарата ми угасна. Не е на хубаво, нали?

Борис щракна клечка кибрит и в светлия кръг на пламъчето срещна за миг очите ѝ — разтворени широко, изпълнени с копнеж за нещо далечно и скъпо — и си спомни рокличките и разноцветните смешни дъждобрани във витрината на детмага.

Вера духна пламъчето и захвърли незапалената си цигара:

— Горчи! Хайде да се прибираме.

— Къде да те чакам утре?

— Нямаш ли по-добра компания?

— Кажки къде? В осем или в девет?

— Добре, в осем и половина. Там. — Тя посочи улицата.

Борис тръгна след нея. Вера не се обърна, заслиза уверено по стълбището и се спусна към центъра на града, пламнал от неоновы лампи и автомобилни фарове.

2

„Държах се като хлапак! — ядоса се Борис, когато остана сам. — Трябваше да я вкарам в квартирата. Ако бях настоял, щеше да се съгласи. И тя сигурно съжалява, но вече е късно...“ Стана му тягостно. Струваше му се, че трябва да премине през някакъв безкраен сив и мръсен облак, за да излезе под ясно небе. Усещането не беше ново, то го потискаше по няколко пъти в месеца. Единственият начин да се отърве от него беше да отиде сред хората. Не да разговаря с тях, а да ги гледа от страни. Да се плъзгат пред него, да ги проследява десетина крачки, след туй погледът му да улавя други. Да гледа походката им, облеклото, отделни жестове, да чува откъслечни думи. Колкото повече хора минаваха, толкова по-бързо изчезваше тягостното чувство. Пъстрият човешки поток го отнасяше със себе си.

Борис се огледа — една двойка влюбени хлътна в сянката на църковната ограда и остана там — и улицата опустя. Ако се прибере в къщи, щеше да е по-лошо, затуй реши да отиде у Капитана. В който и час на денонощието да позвънеш в дома му, знаеше, че ще го посрещнат сърдечно. И ще го разберат.

Той се спусна по стръмната уличка и навлезе в „Капана“. Някогашният занаятчийски квартал наистина приличаше на капан с кривите си и тъмни улици, с мрачните решетки и затворените капаци на кооперациите, със струпаните като примамки пред складовете купища желязо и амбалажни каси, със смесената си миризма на ръжда, ацетилен и нефта. Между две високи и тесни като комини сгради, в полутъмното и винаги влажно дворче беше гаражът на колата му. Ниската паянтова постройка някога е била тенекеджийска работилница, пред вратата ѝ се четеше полуизтритият надпис само със собственото име на съдържателя, в дъното още стояха няколко бали ламаринени отпадъци.

Борис изкара колата на улицата. Горката Мика — незаконна рожба на съветския автомобилен завод и на неизвестната българска кооперация, сглобила преди години върху шасито шперплатовата

каросерия — оклюма и се сниши под светлината на електрическия стълб. Макар че беше измил преди няколко часа газката, с която разнасяше резервни части и масла до временните летища на селскостопанската авиация, тя пак беше потънала в бежовия прах на шосетата. Боята ѝ беше олющена, калниците набити, на кормилото с ножче бяха издълбани три имена: Кольо, Гецата и Сандо. Бравата на шперплатовото купе беше развалена и се затваряше само отвън с един закривен гвоздей. Гвоздеят вероятно беше рационализаторско нововъведение на Сандо. Така получи Борис колата, така щеше да я предаде. Постоянно го уверяваха, че ще му дадат нова газка. Последният вариант беше, че е пристигнала в русенската митница.

Капитана го посрещна на входа на апартамента, преди Борис да позвъни.

— Чух мотора на Мика — каза той. — Влизай, и Симо е тук. Жената е дежурна.

Симеон, съблечен по фанелка, се беше изтегнал напърно на кушетката и дългите му крака стигаха средата на стаята. Когато видя Борис, той бръкна под възглавницата и извади куп военни списания.

— Помислих, че идваш с някой чужд — усмихна се Симеон и седна до масата. — Просвещаваме се.

— Искаш да кажеш, че мечтаете — поправи го Борис. — Ако утре отново ни повикат...

— Летецът трябва да поддържа формата си — вметна Капитана.

— Със статии от списанията?

— Не забравяй, че ние с Капитана летим... — почна сърдито Симеон и изведнаж млъкна. Борис усети как Капитана го бутна с крак под масата.

— Не е тайна, Капитане — каза той, — летите... А аз вместо реактивен самолет — газка. Бръмбар вместо сокол!

— Не почвай отново! — Капитана го прегърна през рамо. — Какви летци сме и ние? Пилотираме катафалки! Летим толкова ниско, че тополите ни гъделичкат петите.

Намеси се и Симеон:

— Ще се открие и за тебе щатна бройка за летец. Селскостопанската авиация се създава сега. Трай!

— Докога?

— Казаха: през следващата година.

— Следващата! Няма да живея хиляда години!

— Не бързай — прекъсна го Капитана. — Може да се открие и по-скоро. Утре, след седмица или след месец.

— Ако падне някой от вас, така ли?

— Може да се случи и това, Борка — каза Капитана.

Замълчаха и тримата. Симеон се опита да разлисти илюстрираното списание, но се отказа, притегли купа към себе си и скръсти отгоре му ръце:

— Борка — каза той, без да вдигне поглед от списанието, — в края на краищата ти винаги можеш да отидеш на по-добра работа.

— Например?

— Не мога да ти посоча в момента нещо конкретно, но вместо да се измъчваш тук...

— Навсякъде разпитват само за мене: Къде е запасният лейтенант Борис Петров? Не сте ли го виждали? Точно такъв човек ни трябва! Без него...

— Остави иронията! — погледна го под вежди Симеон. — Знаеш какво искам да кажа.

Борис замълча: и Симеон ли? Преди няколко дни го срещна един съученик от прогимназията: „Не разбирам защо си шофьор. Баща ти да каже само две думи...“ Като че някой ги кара да му подхвърлят едно и също. Дали не е баща му? Той не се е отказал от намерението си да го настани на добра работа. Туй, че Борис е шофьор, баща му възприема като лична обида. Като неоченяване на заслугите му. Вярно е, че баща му може да го настани само с един телефонен разговор. Навсякъде го уважават и слушат. Дали още е сърдит? Не го е виждал, откакто напусна армията. Тогава баща му прие с изненадващо спокойствие вестта, че са го съкратили.

„Щом е станало, значи е трябвало да стане — каза той. — Майка ти до последния си час...“

Баща му не довърши мисълта си. Борис знаеше: до последния си час тя не можа да се примири, че единственият ѝ син е станал летец.

„Владееш чужд език, имаш образование, не се тревожи — продължи баща му. — Всяко зло, дето казват старите, за добро. Почини си сега, от първи постъпваш във външната търговия. Ще трябва да изкараш тримесечен курс...“

Борис се изненада: баща му е знаел, а не се е застъпил да остане в летището! Той гледаше на службата му като на младежко увлечение, което трябва да изживее, намираше, че работата му е безперспективна. И не се тревожеше от лекарската диагноза!

Баща му се усмихна и извади от бюфета шише с ракия.

„За успеха на Петров-младши!“ — вдигна той чашата си.

— Звънът на стъклото напомни на Борис последната среща със съкратените заедно с него офицери. За Капитана, който трябваше да напусне армията заради един спор със заместник-командира по политическата част и неизпълнената му заповед, за Симеон с неговата характеристика: „... владее техниката, но е буен и невъздържан“, за капитан Кънев... Те бяха смутени и объркани, някои имаха семейства, бояха се за хляба на децата си — той можеше да бъде спокоен. Стори му се, че изменя на другарите си, бъдещето му се нареждаше по-добре, отколкото можеше да мечтае. Изведнаж Борис разбра, че всичко, което беше постигнал до този момент, дължеше само на баща си. Благодарение на бащините заслуги го приеха с предимство в езиковата гимназия и след туй във военното училище, благодарение на неговите връзки го изпратиха да служи в летището, което харесваше. Почувствува се унижен и остави чашата си ненапита. Трябваше да докаже на баща си — не толкова на баща си колкото на себе си! — че може и сам. Нали и той е Петров!... Борис се отказа от службата и не се записа в университета. От привилегии и стипендии имат нужда слабите! Знаеше, че греша и че утежнява положението си, но решението го издигна в собствените му очи. Само когато го обхванеше както тази вечер тягостното чувство, съжаляваше за постъпката си. След тримесечния курс може би щеше да замине в чужбина...

— Какво се замисли, Борка? — каза Симеон. — Докато имаш такъв баща...

— Не намесвай баща ми, Симо!

— Омръзна ми да те гледам оклюмал!

— Ще бъдеш ли доволен, ако отида другаде на работа?

— Шофьорлъкът ти тежи.

— И не помисляш, че ще ми липсват вашите катафалки, Капитана. И ти, овен такъв!

— Внимавай как разговаряш с по-старши от тебе! — смути се Симеон.

— Изпросихте си го, старши лейтенант Симеон Пенев — засмя се Капитана. — Не се сърди. Ще пиеш ли една мастика? Ти, Борисе?

— С Мика съм.

— Тогава и аз не искам — отказа се Симеон. — Да изпушим по една цигара и да си вървим. Жена ти пак ще ни завари тук.

Борис и Симеон ухапах цигари, но не ги запалиха, чакаха Капитана да извади своята запалка-пистолет, която той насочваше към всеки поотделно и за всекиго натискаше спусъка, макар че можеше само с едно щракване да им поднесе огън. Когато видя за пръв път тежкия хромиран пистолет, който не се различаваше от истинско оръжие, Борис му предложи в замяна австрийска електрическа запалка с акумулаторче и с реотан, разви теорията за съдържащите се в бензина канцерогенни вещества и опасността от раково заболяване, но Капитана каза: „Подарък ми е от командира“ и Борис се отказа.

От двайсет дни Капитана има запалката, но Симеон не можа да свикне с играчката: насочеше ли я към него, той едва се сдържаше да не му приложи хватката от „самбо“ за избиване огнестрелно оръжие от ръката на противника. Ето и сега: Капитана и Борис доловиха как само за част от секундата тялото на Симеон се изпъна като пред скок.

Капитана поклати глава и каза тихо:

— Време е да отвикнеш, Симо!

Симеон смачка незапалената цигара в пепелника, смъкна от облегалото на стола ризата си и се изправи:

— Борка, да се прибираме. — И си тръгна, без да се сбогува.

Капитана не се опита да ги задържи. И на него му беше мъчно за летището, за бойните самолети, за другарите, които останаха в поделението, но не искаше да се издаде. Беше по-старши по чин и трябваше да дава личен пример.

Симеон едва се вмъкна в кабината, намести празния бидон между коленете си и тръшна вратата. Борис подкара бързо, забеляза как след стотина метра смръщеното лице на Симеон се отпусна и увеличи още скоростта. Той натискаше до края педала за газта и не искаше да мисли, че нарушава правилника за движението. Колата трепереше и се задъхваше, каросерията й дрънчеше така, като че след миг ще се разпадне. Борис се увлече от бързината, забрави че улиците не са самолетни писти. Редките минувачи гледаха изненадано подир Мика. Двама миячи на улицата захвърлиха уплашено маркуча и

отскачиха тромаво с тежките си ботуши на тротоара. Симеон се засмя, засвири марша на летците и почна да си тактува с юмрук върху бидона. Марша на летците той свиреше само когато му е много мъчно, но страшното беше останало назад.

— Закарай ме при Наска — каза той.

Борис въздъхна облекчено. Наска беше медицинска сестра в кръвопреливната станция. Симеон три пъти дава безвъзмездно кръв, три пъти му забиваха иглата, докато я склони да отидат заедно на кино. Криеше я от всички. Върнеше ли се в събота, изчезваше с Наска до понеделник. Кризата беше минала.

Когато се прибра в къщи, Борис пристъпваше на пръсти, за да не събуди хазайката, но преди да влезе в стаята си, вратата на кухнята се отвори и на прага застана слабичката жена:

— Борисе, ела за малко.

— Не спиш ли! — изненада се той и се намести на миндерчето до масата.

— Утре е неделя, ще почина до късно. Пил ли си нещо?

— Нито капка, како Маро.

— Тогава ще почувствуващ вкуса им — каза тя и постави пред Борис поднос с едри зрели праскови. — Ето ти чинийка и нож, ето и салфетка.

— От кого са: от сина или от дъщерята?

— От Людмил. Пълна щайга. Трябва да ги е избирал една по една, знае, че ги обичам. От одеве се ядосвам, че те няма — много са нежни и не траят. Почнаха да потъмняват, където са пипнати. Яж, за тебе са.

— Не съм слон! — засмя се той.

— Колкото можеш. От останалите ще сваря компот за зимата.

Тя седна срещу него, преплете пръсти върху карираната покривка — ставите ѝ бяха почнали да се подушат и деформират — и го загледа. В такива дни няма по-щастлив човек от кака Мара. Грехт и се усмихват не само лицето и очите ѝ, дори и ръцете ѝ се радват: ето, показалците ѝ потрепват в някакъв нетърпелив и весел ритъм. Синът на Борисовата хазайка е агроном в едно сливенско село, дъщерята — Венета — лекарка във Варна. Тютюнороботничката ги е отгледала и изучила сама, мъжът ѝ е починал отдавна. И двете ѝ деца си имат вече семейства, но не забравят майка си. Често ѝ пращат колети: торби с

орехи или бадеми, щайга грозде, ябълки. Тя я хапне някой плод, я не — и до вечерта ги раздава на познати и съседи; може би раздаването ѝ доставя по-голяма радост от получаването на колетите. Тя живее петнайсет години в квартала и доста майки ѝ завиждат заради Людмил и Венета.

Борис обичаше да стои в кухнята при самотната жена, да гледа как тя шета пъргаво, препасана с бяла найлонова престилка, да слуша тиктакането на потъмнелия стенен часовник, който хърка и се задавя като стар пушач, преди да отзвъни часа. И хазайката беше доволна, когато Борис се отбиеше при нея — върне се от селата, кажат си по някоя дума и после мълчат — Борис поляга на кушетката, тя плете. Свършеше ли домакинската си работа, така Мара непрекъснато плетеше: пуловери за сина и дъщерята, вълнени чорапки, полички или жакетчета за Мерито. Плете или разплита недоволна и се усмихва. Мерито беше дъщеря на Людмил и единственото ѝ внуче, Венета не искала още дете — нека завърши по-напред кандидатската си дисертация. Борис отначало се опита да се държи настрана от хазайката си: колкото са по-чужди, толкова по-добре — тя няма да се бърка в живота му, но не успя, старата работничка го подкупи с открития си характер и с непрестанните си грижи. Чуеше ли, че Борис не се връща сам, така Мара изчезваше; никога не я срещна в коридора или на стълбата, никога не потропа на вратата му като предишната хазайка, която чакаше да дойде на Борис гостенка, за да поиска тъкмо тогава аспириин или дребни стотинки за телефонния автомат.

— Какво ти пише Людмил, како Маро?

— Писмото е от снахата. Людмил не се свъртал в къщи — туй да приберат от полето, онуй да полеят — да не си агроном сега! Добре били, върнали се от курорт и снахата ме кани: ела, майко, та ела, Мерито се е затъжила за тебе. Колкава е внучката, ама на — човече! През април бях, как да отида пак, кой ще ми даде отпуска? Стига ми, щом зная, че са добре. На нас, родителите, малко ни трябва. Ти на баща си скоро писал ли си?

— Ще му пиша тия дни.

— Вземи си още. Ето тази жълтата, презряла е, ще се развари в компота. Не ти ли е мъчно, че не сте се виждали? Вместо да му пишеш, защо не се качиш на влака и не отидеш? Имаш влак в един и пет, ще стигнеш до гарата. Утре ще постоиш при него и ако си

тръгнеш в неделя вечерта, рано-рано в понеделник, тъкмо за работа, ще се върнеш.

— Другата неделя може да отскоча. Утре ще отидем с едно момиче в планината. А и финансовият ми министър е в отпуска.

— Твоя си работа — момичета много, а бащата един... Аз ще ти дам пари. Ще ти сложа и праскови в една кесия — да си накваси устата, може да не е добре човекът.

— Какво Маро, какво има? — Забележката и необичайната ѝ настойчивост го смутиха и Борис бутна чинийката с необелената праскова.

Тя не отговори, пхна пръсти под покривката, извади една телеграма — през всичкото време я беше натискала с ръце! — и му я подаде.

— Нищо страшно. Остареем ли, почваме да боледуваме... Донесоха я сутринта, нямаше как да ти обадя...

Борис не я слушаше. Като заловен заспал на поста си часовой, който не може да се откъсне от съня и да се ориентира, той четеше непрекъснато думите на телеграмата: „Баща ти зле тръгни веднага Стоев“, „Баща ти зле тръгни веднага Стоев“...

— Стоев, Стоев — повтаряше си Борис и не можеше да се сети, кой е този Стоев, който му е изпратил съобщението — като че в момента туй беше най-важното.

От унеса му го извади така Мара:

— Ето ти пари — подаде му тя една десетолевка. — Сложих ти кесията с прасковите в мрежичката. Да не я забравиш някъде, че ми е от Венета. Хайде, тръгвай!

Едва когато се изправи, Борис се уплаши от лаконичния текст на съобщението: това е една от формите за ненужно щадене и психологическа подготовка на близките на починалия. Починал!

— Борисе, кой е този Стоев, дето е написал така телеграмата?

— Темелко Стоев. Председателят на съвета.

Темелко Стоев наричаше нещата винаги с истинските им имена... Сигурно баща му е имал криза, която вече е минала. Бай Темелко го обича, затова се е изплашил повече...

3

Нощем жилищният блок приличаше на пътнически кораб, хвърлил котва до зеления кей на булеварда, за да поеме за далечен рейс десетките доскоро непознати и чужди едно на друго семейства. Зад осветените му прозорци се виждаше как шетаха новодомците: разместваха мебели, закрепваха корнизи и транспаранти, окачваха картини и полилеи, монтираха и сменяха бойлери. От зимника глухо се обаждаше брадва — някой пак сечеше на подпалки стара маса или бюфет, за които не бе се намерило подходящо място в апартамента. Вера промуши по навик пръст през тесния отвор на пощенската кутия, не напипа писмо — само веднаж раздавачът беше пуснал в кутията ѝ едно известие от инвестиционна банка, — но този път не се почувствува самотна и изоставена, избърса праха от месинговата табелка с името си и се заизкачва бодро по стълбището.

Тя притвори зад себе си вратата и почувствува умората от нощната разходка. Надникна в хола, потънал в цветя, влезе в кухнята, отвори бюфета и както очакваше, не намери нищо за ядене. Празна беше и фурната на готварската печка, в хладилника се изстудяваше само едно шише с израелски портокалов сок. Вера огледа кухнята и се почувствува горда: подрежда си вече домакинство — утре, ако се наложи, ще може да посрещне гости за обяд или вечеря. Тя включи електрическия бойлер на банята и реши да почете, докато се затопли водата. На малкия библиотечен шкаф я чакаше започнатата книга, но Вера се наведе и взе от долната лавица един дебел том с тъмнозелена обложка. Досега не беше отваряла готварското ръководство, което Надка ѝ подари заедно с една електрическа тенджерка за новия апартамент. Предястия и салати — разлистваше тя ръководството. Супи. Постни и с месо. Вегетариански ястия. Дивеч и риба. Баници и сладкиши. Туршии и зимнина. Стотиците гозби я изненадаха — никога не ще ги научи. Не очакваше дори, че могат да се готвят толкова неща — беше свикнала с ограниченото меню на ученическите и студентските столове. Ако покани някого на вечеря, какво ли би могла

да му поднесе? Например Борис. Никога няма да го покани, само като пример. Най-лесно ще бъде да купи нещо от кулинарния магазин.

В антрето звънецът издрънка припряно и настойчиво. По туй време можеше да бъде само той. Вървял е подире й! Топлинката, която продължаваше да я радва и след като се разделиха при църквата, изчезна, готварското ръководство — чуждо и излишно — натежа в ръцете й и тя затвори шумно книгата. Вера оправи косите си и отвори вратата. Точно тогава автоматът на стълбищното осветление изключи и в първия миг тя не можа да познае мъжа.

Беше баща й. До него стоеше непозната жена.

— Много късно се прибираш! — каза той и метна плетената си сламена шапка на закачалката. Баща й никога не слагаше шапката си, но през цялото лято я носеше в ръка така, че да се вижда пъстрият й италиански етикет. — Запознай се с колежката. Два пъти те търсим тази вечер. Запазих си един ключ от твоята врата, но съм го загубил. Знаеш ли, че звънецът долу при входа не работи?

— Не.

— По договор са длъжни да предадат всички инсталации в изправност. Трябваше да провериш!

— Как? Не мога да бъда при звънеца в апартамента и едновременно да натискам долу бутона.

Колежката на баща й се усмихна. Беше ниска и черноока, с боядисани коси, Вера не можа да определи годините й. Беше облечена с пъстра импримена рокля, носеше гердан от перли и дебела сребърна гривна, но обувките й бяха стари, с разкривени токчета.

— Можеше да помолиш някой да ти звъне. За уморен човек като мене... толкова стълби, на три пъти... Каква е тази Попова, която живее на първия етаж?

— Домоуправителката. Защо?

— Все такива избират! Гледаше ни така, като че се готвим да отнесем целия блок. Лена, заповядай. Най-хубавото на новите апартаменти е, че са хладни — каза той и се отпусна на кушетката в хола. Спътницата му седна до него, държеше в скута си малък жълт куфар. Баща й извади кърпа, сви я на топка и попи с нея избилата по челото и темето му пот. Потупваше се с кърпата като с пухче от пудриера — страх го беше да не развали преческата си: заметнатите

отляво надясно редки дълги косми, с които прикриваше лисината си. — Събрала си толкова цветя, че е заприличало на оранжерия!

Вера забеляза как гостенката огледа трите стола с високи облегалки, кушетката и креслото — всички бяха купувани от майка ѝ преди развода и тапицирани с различен плат, само библиотечката беше нова и полировката ѝ светеше — и съжали за бедната обстановка.

— Не бива да си харчиш парите за цветя — продължи баща ѝ и изтърси пепелта в саксията на фикуса.

— Подарък ми са. За апартамента — каза Вера не можеше да си спомни кой от колегите ѝ беше донесъл фикусовото дръвче.

— Не знаех, че имаш толкова познати! — Баща ѝ подчерта с особена интонация думата „познати“. Той се надигна на една страна и измъкна под себе си готварското ръководство: — Чудех се какво ми убива. Не очаквах от тебе такива интереси. Германките казват, че любовта на мъжа минава през стомаха. Ако ще купувам сватбен подарък, казвай да събирам отсега пари.

— Бъди спокоен.

Той се закашля и смачка цигарата си в саксията:

— Като гледам как хората се тъпчат по пет-шест души в една стаичка, хваща ме срам, че ти се шириш сама в апартамента. Затуй ти намерих квартирантка. Колежката ми ще живее тук два-три месеца. Лена, ела да ти покажа стаята. Засега има само едно легло, но ще я обзаведем.

Смущението, което Вера долови у баща си в началото, изчезна, той стана отново делови и разпоредителен. Беше решил въпроса, без да я попита дали е съгласна. Жената взе куфарчето си, искаше да каже нещо, но се разколеба и тръгна послушно след него. Вера не ги придружи, остана на мястото си, права, до фикуса, с отпуснати ръце. Свърши радостта ѝ от новия апартамент. Няма да я топли вече, няма да си повтаря: „Моят дом е моята крепост!“ В крепостта нахлу врагът...

След малко баща ѝ се върна сам. Усмиваше се и потриваше доволно ръце:

— Ти нали имаш резервен ключ, дай ми го. Утре ще поръчам още два и пак ще ти го върна. Защо се цупиш?

— Коя е тази жена?

— Казах ти: колежка. С нея ще изготвяме част от документацията за преоборудването на завода. Сигурно ще се наложи

да работим извънредно, ще се срещаме поне с причина и двамата с тебе.

— Нямах право да уговаряш стаята ми.

— Я гледай, браво! Стаята ти! А кой брой тия? — Той потри палец с показалец.

— Вноската в банката направи баба, докато беше жива. Държавата ми отпусна заем, който ще изплащам аз...

— А двете хилядарки, които даде баща ти? И хладилник ти купих. Кой пращаше по трийсет лева на месец, докато завършиш? Не съм очаквал благодарност, но няма да позволя да ми правиш фасони. Дай ключа.

— Не! Апартаментът е на мое име, не можеш да се разпореждаш в него.

— По-тихо да не те чуе! Хора сме, няма да я оставим на улицата. Уморена е, току-що идва от София, а хотелите са препълнени. Искам да станете приятелки. Тя е прекрасен човек, ще видиш.

Стана ѝ мъчно за уморената жена. Знаеше, че в хотелите няма свободни легла, спомни си унилите пътници, които дремеха по пейките в градините или в гаровата чакалня, но ѝ се стори, че жената е нещо гузна и реши да не отстъпва.

— Вземи я в твоя апартамент, щом ще работите заедно. Нека жена ти ѝ освободи една стая.

— Не искам от тебе съвети, а ключа. За какво ти са седемдесет квадрата жил. площ? Не ти ли стигат този хол и кухнята?

— Не ми стигат.

— Какво става с тебе, не мога да те позная! Увълчила си се, откакто се пренесе тук. Да не се караме, Лена ще остане в стаята.

— Не съм съгласна.

— И какво ще направиш?

— Ще извикам съседите да я изхвърлят. Ще извикам домоуправителката, милиция... Няма да я оставя. Не искам никакви чужди хора!

— Като че слушам майка ти! Какъв е тоя егоизъм? Уж израсна сред хора, непрекъснато в колектив... И пак нейната кръв!

— Защо не пратиш природената ми сестра в такъв колектив?

— Ти знаеш, Вера, че аз съм човек, който държи на връзките си...

— Не ме интересува.

— Ако не бяха връзките ми, нямаше да получиш учителско място в Пловдив и щеше да газиш сега прахоляка из Кърджалийско. Забравих да ти кажа: Лена ще плаща наем, колкото е вноската ти в инвестиционна банка.

— Не.

— Да не подуши някой, че имаш вече апартамент на твое име? Кой ти влезе под кожата? Не забравяй да му кажеш за полицата, която ми подписа.

— Ще ти я изплатя.

— С учителската заплата! Хуморески! Трябва да гладуваш три години.

— Не ме заплашвай! Познаваме се, макар че рядко се виждаме. Одеве ругаеше кръвта на майка ми, но другата ми половина е от твоята. Докато не е станало късно, изведи жената. Да не вляза аз при нея!

— Вера, помисли в какво положение ме поставяш.

— Махай я!

— Ще съжالياваш... Ще ми платиш за унижението.

— Вървете си или ще почна да викам!

Баща ѝ си отиде, но задухата остана. Вера разтвори прозорците, за да проветри хола. Този път поне стоя малко! У него бащинското чувство се събуждаше като по календар веднаж в годината и посещенията му бяха нещо като празника на църковното всеопрощение. Докато беше в яслите и в детския дом, той ѝ носеше шоколад и разговаряше с нея само с въпроси: „Слушка ли Верчето? Нанка ли? Амка ли?“ Галеше я несръчно по главата, мачкаше панделката ѝ и Вера непрекъснато изпитваше желание да го ритне. Щом си отидеше баща ѝ, тя тичаше към клозета. Пускаше шоколада в дупката — майка ѝ беше успяла да ѝ внуши, че „онзи“ може да я отрови с подаръците си, но предварително изваждаше станиола. За нея „златата“ бяха най-голямото богатство. Веднаж толкова ѝ беше мъчно, че пусна шоколада необелен и сифонът на клозета се запуши. Дежурната прислужница позна шоколада ѝ — през онзи ден не бяха идвали на свиждане други родители, — заведе я в пералнята и я наби. Щом спря да я бие, Вера я ухапа за малкия пръст — искаше да откъсне живо месо, да отмъсти за обидата. От болка или от изненада

прислужничката повече не я удари. Оттогава прислужничките никога не я наричаха на име. Всички. Тя им казваше „лелко“, а те на нея — „звяр“. Това беше първата ѝ среща с професионалната солидарност на хората.

Вера се спъна в падналото на пода готварско ръководство и го ритна. Няма да отстъпи на баща си! Мислеше, че ѝ помогна за апартамента, за да изкупи вината си, понеже я лиши от семейство и родителски грижи, а излиза, че той гледал да вложи някъде спестените си пари. Трябва да смени бравата, утре той може да намери ключа. Няма да посмее да я съди за полицата — баща ѝ е! Дори да я осъди, Вера няма да се откаже от апартамента. Толкова години мечтае да има свой дом. Да не се препъва нощем в чужди легла, да не я събуждат съквартирантките ѝ, никой да не хърка и да не бълнува край нея. Тя взе своя пай от претъпканите стаи. Беше щастлива, когато в общежитията трябваше да живее само с три или четири момичета. Две години изкара в стая с шест легла и се задушаваше въпреки отворения прозорец...

Когато се изкъпа, Вера забрави неприятната среща. Добре че Борис не беше вървял подире ѝ! Трябваше да се приготви за уговорената разходка: полата, спортните обувки, зипът на якето заяжда. Няма да е много елегантна — нищо! Само манекените са винаги елегантни.

Баща ѝ държи и тя да се облича добре: „Хората посрещат по дрехите...“ Докато Вера беше студентка, приятно му беше да излиза с нея из града. Идваше в София обикновено през пролетта — всяка пролет той ѝ купуваше нова рокля, улавяше я под ръка, разхождаха се по „Руски“ и „Раковски“, отбиваха се в сладкарниците, в някой бар. Водеше я там, където се събираха най-много хора. Когато я представяше на приятелите си, казваше само: „Запознайте се с Вера“. Никога не споменаваше, че му е дъщеря, и те го поглеждаха със завист. И на нея ѝ беше приятна играта — рядко някой я канеше на разходка. Колегите ѝ от университета я харесваха, но не я задиряха — бояха се, че ще им се пресмее, или мислеха, че са недостойни за нея. За да запази самочувствието си, тя разказваше на съквартирантките си в общежитието измислени истории за асистенти, лекари и инженери, които я ухажват, и за срещите си с тях, а на момчетата говореше за програмите и коктейлите в баровете, където я водеше само баща ѝ. Колегите ѝ се държаха с нея като с равен: споделяха любовните си

намерения и разочарования, искаха ѝ цигари или ѝ предлагаха от своите, караха я да им урежда отсъствията, понякога вземаха по някой лев назаем, разпитваха я за приятелките ѝ. Само веднаж — бяха вече стажанти — един състудент се опита да я целуне, но и той в последния момент изгуби кураж и се отказа.

През нощта Вера не можа да заспи, отпускате се в полудрямка за десетина минути и се изправяше с натежала глава и пресъхнала от жажда уста. Небето се беше прояснило, булевардът — тих, листата на чинарите блестяха като металически. Пушеше ѝ се, горчивият дим щеше да я замае, но нямаше цигари. Успокои се и заспа едва когато във почна да се развиделява.

4

В осем и половина на улицата пред църквата нямаше никакъв автомобил. Може би карбураторът на Мика пак се беше повредил. Вера реши да почака — ако повредата се е случила на тръгване, той щеше да закъснее. Не предполагаше, че по тези улици сутрин минават толкова хора: едни се спускаха надолу към центъра на града, към халите или към омнибусните спирки, други бавно се изкачваха нагоре към стария град, понесли мрежи със зеленчук, бутилки и бурканчета с мляко, хляб.

Неделното богослужение в църквата беше започнало, а по стръмното стълбище непрекъснато се точеха изгърбени и свити старци. Една куца селянка с черна забрадка изпусна тояжката си — тояжката ѝ заподскача надолу по стълбата — Вера се спусна да я улови. „Дай да се хвана за тебе до горе“ — помоли се старицата и увисна на лакътя ѝ. Който ги гледаше отстрана, сигурно мислеше, че са майка и дъщеря, и за минута Вера се почувствува щастлива. Когато се изкачиха на плочника пред църквата, селянката бръкна в гънките на шаячната си дреха и извади една дебела свещ.

— Сама ги правя — каза тя. — От чист восък е, запали я за душите на близките си.

Неделната тишина избяга, подгонена от задъхания вой на автомобил. Вера помисли, че е Борис, и изтича към оградата. По стръмната улица едва пъплеше един стар камион, натоварен с гюмове за боза. Вера се облегна на каменния парапет и почна да мачка восъка: Борис бе я излъгал! Тя нагъна зигзаговидно свещта — получи се восъчно змийче, полазило на припек върху камъка. С раздвоен език — от разрошения край на фитила. Трябваше да се прибира!

До нейната сянка върху парапета се плъзна сянката на една жена. Помисли, че е просякиня — само те умееха да се прилепват така безшумно. Професионалните просяци изчезнаха от града, но в неделни дни край църквите пак се появяваха ту някой мъж, ту някоя жена,

които разказваха сълзливи истории за болни сираци или изоставени родители.

— Моля да ме извините — каза непознатата, — вие не се ли казвате Вера?

— Да.

— И сте учителка.

— Да. Защо?

— Не ми се сърдете, че така необичайно... Нека се запознаем. — Тя подаде ръка на Вера: — Георгиева. Разбирам изненадата ви, елате, моят мъж ме чака долу на улицата, той ще ви обясни.

Вера реши, че е попаднала на ловки просяци или мошеници, но искаше на всяка цена да разбере откъде жената е научила името ѝ и тръгна с нея. В края на учебната година един колега от техникума ѝ разказа, че в града се появили две врачки, които разговаряли с духове. Врачките отишли при жена му, казали ѝ, че ги изпраща духът на починалата ѝ майка, и знаели невероятно много факти из живота на семейството им. Точно тогава колегата ѝ се върнал в къщи и сеансът пропаднал — врачките обяснили смутено, че духът на тъща му се бои от него и се скрил, и гузно се измъкнали. Докато разстроената му жена го упреквала, че и на онзи свят майка ѝ се плаши от него — той открил, че от найлоновата му риза е останала само сгъваемата закачалка, не могъл да намери и транзисторния радиоприемник.

— Ето съпруга ми — каза Георгиева.

— Радвам се, че ви открихме — подаде той на Вера ръка. — Това беше трудна разузнавателна задача.

— Обясни на другарката отначало, не съм ѝ казала нищо — обади се жена му.

— Поне ѝ каза, че сме приятели на Борис, нали? Не? Тогава почвам отначало: Снощи в нула и тридесет Борис ни вдигна от сън. Получил телеграма, че баща му е болен, и трябваше да замине. Искаше да ви се обади, че не ще дойде на днешната среща, но не знаеше къде живеете. Натовари мен. Даде ми часа и координатите, каза, че се наричате Вера, че сте учителка, че сте млада, с одухотворено лице и...

— Не измисляй, Капитане — прекъсна го жена му, — нищо друго не каза. Борис помоли мъжа ми да дойде на срещата, мъжът ми помоли мен уж да му правя компания, но разбрах, че иска да съм с него, защото щеше да му е неудобно да ви се обади. От осем и

половина аз спирам вече шест руси жени, а той стои настрана: излагай се, Ирино! И тъй, да вървим!

— Къде? — запита Вера.

— У дома.

Вера се опита да отклони поканата.

— Няма да ви оставим — улови я под ръка Ирина. — Пригответе се за излет, значи нищо не ви задържа. Капитане, подкрепи молбата ми Вера да дойде с нас.

— Борис ще е доволен, ако знае, че сте у дома.

Ирина се засмя:

— Това е най-силният аргумент, който може да измисли. Такъв е и Борис, нали? Да бъдеш винаги пряк и откровен не е израз на сила, както те искат да го обяснят, а предварително пресметнатата мъжка хитрост: така се живее по-спокойно. Ще трябва обаче да променя мнението си за Борис: досега нищо не ни е казал за вас, мълчи, спотайва се и изведнаж тича в полунощ, събужда цялата къща: помагайте!

— Ние се запознахме снощи — защити го Вера.

— По примера на Симо — каза Капитана. — Ясно!

— Кой е Симо? — запита Вера.

— Да вървим — каза Ирина. — Тя е дълга и широка, всичко, каквото зная и от каквото съм патила, ще ви разкажа по пътя. Така подготвена, ще бъдете в по-благоприятно положение от мен — аз сама трябваше да решавам ребусите, които тримата ми поднасяха.

— Защо трима? — забави стъпките си Вера.

— Борис, след туй мъжът ми — казва се Игнат, но всички го наричаме Капитана, и Симеон. Не само че са неразделни, но ако един от тях спори с мен и твърди например, че днес не е неделя, а сряда, другите двама ще кимат с глава и ще са готови да сложат ръката си в огъня, че е така.

— Ирина, примерът ти не е сполучлив — каза Капитана.

— Но е верен, Капитане! Предлагам ние с Вера да се приберем направо с омнибуса, а ти да отидеш за месо. Купи и плодове, каквито харесах или каквито намериш в халите. Вземи и яйца.

— Защо да не отидем заедно?

— Не, сам. Откакто сме женени, веднаж не си купил нещо за в къщи. Мъжете на приятелките ми...

Капитана избърза напред:

— Зная арията. Отивам.

— Засрами се от вас — каза Ирина. — Сигурно вече съжالياва, че се е съгласил, но няма как — този път се хвана. Върви и се ругае наум. Не може да търпи мъже, които пазаруват. Сега отиде заради Борис — да не би случайно да си помислите нещо лошо за него, нали казах, че си приличат.

Георгиеви живееха на „Пазарджишка“, в края на града.

— Направихме цяла екскурзия, докато се приберем — засмя се Ирина. — Знаете ли: по-рано на мястото на нашия блок е бил фашистският затвор. — Ирина се задъхваше по стълбите — асансьорът не работеше. — По разпределение ни се падна жилище на втория етаж, но Капитана не го хареса — нямало изглед. Предложи на хората, на които беше определен този апартамент, да се сменим и те веднага се съгласиха. Две години не могат да разберат защо им предложихме тази неравностойна замяна и все ме поздравяват гузно, мислят, че са ни оцетили. Доволна съм, че блокът не е петнайсет или двайсететажен, щяхме да изкачваме по цял час стълбите.

Спряха на последния етаж.

— Е, Вера, заповядай и се чувствуй като у дома си. Трябва само да те въведа в някои чисто наши порядки: когато се пренесохме, ние с мъжа ми си разделихме жилището. Стаята, която по план е строена за спалня — сега е негова, холът стана моя стая, кухнята е за общосемейно ползване. Всеки подреди стаята си по свой вкус — туй е предимството; неудобството е, че в края на седмицата, когато Капитана обикновено си идва, прекарваме нощите на тясната кухненска кушетка, на неутрална земя. — Ирина разтвори двете срещуположни врати: — Къде ще влезеш: в моята стая или в свободната кухненска територия?

— Все едно, Ирина, ти каза, че имаш работа и...

— Тогава в кухнята. Но преди туй ще ти покажа стаята на мъжа ми, така ще разбереш някои неща по-добре, отколкото ако ти разказвам за тях. Мисля, че Капитана няма да ми се сърди — ти си колкото моя, толкова и негова гостенка.

Стаята изненада Вера с безредието си. Навсякъде — книги, по облегалата на столовете бяха намятани ризи и палта, между прешлените на радиатора бяха напъхани разноцветни папки, на

леглото бяха разхвърляни някакви машинни части, на пода до леглото беше поставена чиния с угарка, на масата — пружини за разтягане, две гирички и глинено гърне, от което стърчаха като таралежови бодли подострени моливи, точно срещу вратата на стената беше прикрепено самолетно витло, край витлото бяха накачени големи и малки снимки и едно триъгълно възпоменателно флагче от тъмнозелена коприна.

— Прилича на разграбен склад, нали? — засмя се Ирина. — Няколко пъти, когато почиствах, се опитах да сложа всяко нещо на мястото му, но си навлякох само неприятности. Капитана е страшно дисциплиниран в работата си човек, но на тема подреждане на дома не можем да се разберем. Още преди да се оженим си беше създал цяла теория за някакъв въображаем ред в безпорядъка. В този хаос, дори със затворени очи, той намира всичко, което му е необходимо. А това е важно, той е много зает: те първи в страната засяха големи оризови площи със самолетите, готви с друг щурман публикация по този въпрос. От тази есен записа задочно агрономство, не зная всичко. Оплаквам ти се, не го хваля.

Вера реши, че щом се прибере, ще извади цветята на терасата, ще разбута мебелите, ще нахвърля дрехите и книгите си и ще почне да работи.

— Ела насам да разгледаш фотогалерията му — каза Ирина. — Ето го във военното училище. — На снимката едно бузесто момче се мъчеше да изглежда сериозно и страшно с парадната си униформа, но под прихлупената козирка очите му се смееха. — Тук също е той, третият отляво. Току-що са го произвели младши лейтенант. — Показалецът на Ирина се спря на една групова снимка — пет летци с летателни комбинезони и бонета, фигурките бяха дребни, лицата не се различаваха, и се плъзна по-нататък. — Ето го тук лейтенант. Виж как са застанали, че да се виждат двете звезди на пагоните им. Още са деца. Този русият до него е Симеон, за когото ти говорих. Най-голямата му гордост е, че е роднина на поручик Минков. В къщи има нарисувано родово дърво, от което се вижда кръвната му връзка с Минков. Слушала ли си за него?

— Не. Никога.

— Трябва да го знаеш, в противен случай Симеон ще те обяви за полуинтелигент, който не познава историята. През Балканската война за пръв път в света българите използват самолета като бойно

средство. Пилотът поручик Радул Минков и поручик Топракчиев летели със самолет над турските позиции и хвърляли отгоре ръчни гранати. Запомни и датата: 16 октомври, на този ден Симеон винаги ни събира да почетем паметта на роднината му.

Пръстът на Ирина се спря на една увеличена снимка: на някакъв празник представителна група офицери минаваше в церемониален марш, в дъното зад карето се виждаха пилони със знамена.

— Опитай се да познаеш офицерите от първата редица — каза тя.

Вера се вгледа в засенчените от каските съсредоточени и сурови лица.

— Кого позна? — приближи се до снимката и Ирина.

— Никого — призна Вера.

— Ето Капитана — каза Ирина. — Всъщност на тази снимка той е още старши лейтенант. Не си ли виждала някъде този офицер до него? Не си? Че туй е Борис!

Следваха снимки, правени при учебни стрелби и другарски срещи, но Ирина отстъпи крачка встрани и се спря пред последната. На нея — първите приклекли, останалите зад тях прави — се бяха фотографирали група прегърнали се през рамо офицери.

— Тази снимка е най-скъпа за тримата — каза Ирина и изправи рамката, която се бе наклонила. — Когато ги прихване, стоят с часове пред нея. В такива дни, дори за мен, входът тук е забранен. Дванайсет души са. Симеон казва, че били дванайсетте апостоли, жертви на последния тираж на мира. Тук са всички съкратени офицери от тяхното поделение. Не можеш да си представиш каква мъка беше! Първия ден отишли при фотограф и след туй дойдоха у дома. Тогава с Капитана живеехме само в една стая, и насядаха кой където завърне: по леглото, на пода, дори на готварската печка отгоре и почнаха да пият. Бях чувала какво е „запой“, но се уплаших. Представи си четири денонощия непрекъснато пиене — без песни, без викове. Които капваха, заспиваха където стоят — другите продължаваха. Когато капваха и те, първите се събуждаха и почваха отново да се наливат. Измъкнах се, без да ме усетят, отидох при командира на поделението — помня, че беше събота и едва го намерих, казах му какво става в къщи. Той ме качи в колата си и дойде у дома. И какво мислиш: седна и пи с тях до неделя вечер и когато си отиваше, очите му бяха пълни

със сълзи. Боях се, че ще полудея — все ми се струваше, че те няма да издържат мъката и както са пияни, ще почнат да се самоубиват. Не бяха върнали още оръжието си и пиеха с пистолети на кръста. На петата сутрин се сетиха за мен, повикаха ме, извиниха се, целунаха ми по старшинство ръка и ме накараха да им сваря една кофа с кафе.

Ирина отмести внимателно гиричките и се облегна на масата, споменът за преживяното я умори, тя погледна съучастнически Вера:

— Никога не ме издавай, че съм ти казала. След запоя те се разпръснаха. На всички съкратени офицери бяха осигурени стипендии да следват, но от тяхното поделение само четирима се записаха в университета. Мъжът ми и Симеон излязоха щастливци, поканиха ги на работа в селскостопанската авиация. След месец при тях постъпи като шофьор и Борис: кара цистерна с гориво и една газка. Другите отидоха в трудовите войски. В Пловдив остана само капитан Кънев — долу на снимката, крайният вляво. Той имаше най-голямо желание да следва, от дете мечтаел да стане учител, но по комсомолско поръчение трябвало да постъпи във войската. Когато го съкратиха, имаше три деца, старата му майка също живееше при него, седемдесетте лева от стипендията нямаше да им стигнат. Стана водопроводчик, бяха му казали, че те печелят добре. Помисли: от летец-изтребител — водопроводчик, по цял ден в изкопите и каналите, в избите!

Вера не потърси на снимката капитан Кънев. Гледаше Борис. „Ето какъв си бил! — говореше му тя в мислите си. — И в тревогата си се сетил за мене. Ако си запазил униформата, ще я облечеш ли някога? Аз ще ти я изгладя и ще приشيا всички копчета — не си ли видял, че най-горното ще падне? Ще забравим, че са ти отнели правото да я носиш. Може дори да излезем по улиците и аз ще те хвана под ръка. Защо не — малко ли хора носят униформи или заемат длъжности, на които нямат право. Защо да не се наредим и ние до тях в големия карнавал?“

— Да отидем в кухнята, Вера, да не ни завари Капитана. Ще ми помогнеш да изчистя малко фасул. На него можеш да поднесеш най-хубавите ястия, но няма ли чиния с фасул, нали си е селско чедо, все едно, че съм го държала гладен.

На вратата някой заудря силно с юмрук, двете жени се спогледаха, апартаментът се изпълни с глух бумтеж.

— Забравих, че няма ток! — Ирина изтича да отвори. — И все в неделя, когато човек има най-много работа! Чакай! — Вера не чу кога се отключи вратата, но гласът на Ирина се изпълни изведнаж с радост: — Ти ли си? Чукаш като дивак!

— Моля, моля! — отвърна ѝ непознат мъжки глас. — Тъй чука на портите съдбата: там-там-там-тааам! Бетховен, сестрице, а ти дивак! Не си в пощата, не ти искам телефонен разговор — не ругай! Капитана в бърлогата ли е?

— Чакам го всеки момент. Ела да те запозная с момичето на Борис.

Когато Симеон влезе в кухнята, едрата му фигура изпълни цялото помещение — Ирина изглеждаше смешно малка пред него. Спуснатата над панталоните карирана риза на Симеон тя би облякла спокойно вместо рокля.

— Ние вече се познаваме задочно — каза той и подаде ръка на Вера. Ръката му беше изцапана с нещо черно и преди да се ръкува, той я избърса в дочения си панталон. — Смазка! — обясни той. — Ирина, щом го няма Капитана, разреши да рапортувам на тебе: поръчението е изпълнено! Проявих и самоинициатива: оставих бележка, мушнах я под вратата на апартамента. За всеки случай, може да не я види в антрето, на излизане пуснах друга в пощенската ѝ кутия: „Виж бележката горе в антрето!“ Когато се върнете, не забравяйте да я прочетете — обърна се той към Вера.

— На мене ли сте писали? Каква бележка?

— Извинение за отсъствието на Борис! Трябва да го уважите, макар че не е на бланка. Братовчедка ви Надка е отвратително същество! Не злословя зад гърба ѝ, казах ѝ го в очите. Като изскочи с един пенъор, с щипки на главата, че като ме емна, мале мила!

— Старши лейтенант Пенев, разказвайте поред! — прекъсна го Ирина.

— Сестро, човек винаги трябва да отделя зърното от плевата. Вера, виждаш ли, Ирина вместо да ми каже една хубава дума — ругае! А мене и един офицер от КАТ ме гони, искаше да ми провери документите, но няма късмет: москвичът му закъса! Ами ако ме беше пипнал? „Дай документи за правоуправление!“ — Нямам. „За собственост на мотора!“ — Един приятел ми послужи. „Личен

паспорт!“ — Забравих го в къщи. Е? Харесвам ли ви така? — Симеон сплете пред лицето пръстите на двете си ръце.

— Чуден си! — каза Ирина, — но разкажи човешки. Досега разбрах само, че си отишъл с мотоциклет някъде — надявам се, че си бил на летището, където Капитана те прати да търсиш доктор Стаменов. — И се обърна към Вера: — Допускахме, че може да не те открием при църквата, затуй минахме край дома на Симеон и го помолихме да намери Стаменов. Борис ни каза да те потърсим чрез него.

В кухнята влезе заднишком Капитана — отвори с лакът вратата.

— Посрещайте дядо Мраз! — изпъшка той и изсипа пакетите в скута на жена си. Няколко круши се търкулиха на пода. — Яйцата са на закачалката. Симо, здравей. При нас нещата се развиха благоприятно, съжалявам, че не те оставих да се напиш.

— Вълчанов е получил от новите машини — каза Симеон. — Навъртял е пет часа с нея. Алхимика напуснал, отишъл да работи на „Слънчев бряг“ и след него храната в стола нищо не струва. Крачанов беше в ареста: излетял по маршрут и след втория пункт, на двеста километра от летището, направил без разрешение два обратни лупинга, весело му станало нещо, рекъл да си потанцува, но го засекли.

— Капитане — Ирина приближи до мъжа си и повдигна към лицето му една синя найлонова мрежа с яйца, — колко са?

— Четиридесет.

— Майка ми и за великден не купуваше толкова, а бяхме шестчленно семейство!

— Един мъж преди мен взе яйца, Ирина. Аз само казах на продавачката: „И на мен също“.

— Мрежата на кого е? Да не забравиш да я върнеш!

— Купих ти я. Спомних си, че търсеше. Намерих я, където най-малко можеш да очакваш: в уличката до халите, на една сергия.

— Капитане, аз търсех мрежа преди пет години! Тогава наистина ги нямаше. Хайде, мрежата нищо, ами яйцата?

— Ирина — намеси се Симеон, — аз ще ги занеса у дома. В таванската ми стая е толкова топло, че ще се излюпят в законния срок. Трийсет пиленца — пи-пи-пи! Пиле пържено, пиле фрикасе... Да ти помогна нещо, кажи какво?

— Пусни тока, вълшебнико! Ще останем без обед.

— В спирането на тока, Ирина, аз виждам пръста на съдбата. Вън започва такава жега, че днес ще се пържим в собствената си мазнина. Предлагам да отидем с рейса в Храбрино. Ще запалим някъде нагоре по реката огън, ще опека яйца в пепелта, ще се къпем.

— Симо, аз съм против! — запротестира Капитана.

— Капитане, помниш ли онзи кооператор от село Богдан: „Работата ще се свърши само когато се свършат хората!“ В края на краищата вземи си евангелията и чети там.

— Нека излезем и ние една неделя като хората — помоли се Ирина.

Капитана се колебаеше:

— Утре имам тежък ден и...

Симеон се наведе към него — лицето на Капитана беше лъскаво от пот — и почна да го души:

— Чудя се какво ми мирише на шницел — каза той. — Тръгвай, докато сме още полусурови!

5

Влакът, като всички нощни влакове, беше препълнен — който пътува нощем, печели време и спестява парите за хотел! — Борис успя да седне едва в последния вагон. Мъжете в купето се сместиха неохотно и му сториха място до прозореца. През деня то е най-хубавото, но нощем, когато всички дремят, отвореният прозорец е като зинал кладенец.

Борис огледа спътниците си: седем мъже с полуразкопчани ризи и отхлабени връзки, уморени и почнали да брадясват, със сънно лъскави лица. Пътуваха заедно отдалеч, от позите им — отпуснали се бяха един на друг — личеше, че вече бяха успели да се опознаят. Издутите им пътни чанти се бяха сблизжили от друсането на влака — опрели кожени кореми, те дремеха върху багажниците и само металните им ключалки премигваха.

Подложил чело на вятъра — вятърът беше топъл, с дъх на сено, — Борис се опитваше да гледа навън. Нощта беше тъмна — далеч в подножието на планината трептяха като светулки полузаспали села. Мислеше за баща си. Виждаше го да слиза от потъналата в засъхнала кал кола на околийския комитет на партията, размахал ръкойка едрокласо жито или стиснал гневно избуяли плевели. Шофьорите капваха при безкрайните му пътувания из селата и мечтаеха да взят другите секретари, та да си починат. Той водеше почти всеки ден някой председател на стопанство или партиен секретар в къщи и докато се хранеха, пак ги разпитваше за кооперативите, чертаеше и изчисляваше нещо, увещаваше ги. Беше винаги зает с нови планове, вечно забързан, недоспал, но засмян и доволен. Когато трябваше да напусне комитета и стана директор на въжарската фабрика — баща му се промени. Пак работеше от тъмно до тъмно — познаваше работата, от четиринадесетгодишна възраст беше станал въжарски работник и за кратко време удвои производството, — но се затвори в себе си, изчезна и усмивката му...

Баща му сигурно е зле. Много зле, инак не биха му изпратили телеграмата. Какво ще му каже, ако след час той го запита докъде е стигнал? Изнизала се беше една година, месец след месец, уловени в броеница един за друг, като децата от забавачниците, които се държат за сините си престилки, когато пресичат шумния булевард.

Вратата на родната му къща беше отключена. Баща му никога и нищо не заключваше. У тях постоянно идваха хора, приятели на баща му или приятели на неговите приятели, настаняваха се да спят в кухнята или в салона, бъркаха из долапите, изваждаха хляба и си сипваха сами гозба от тенджерата, вземаха ту раницата, ту патрондаша на баща му и после не ги връщаха.

Сред двора Борис видя къщурката на Лила. В здрача на разсъмването тя изглеждаше бяла. Кучката умря преди десетина години и къщурката ѝ клюмна на една страна. Лила беше любимка на всички, макар че беше негодна за лов: непрекъснато беше бременна или кърмеше три-четири кученца.

Лампата светеше със синя абажурна светлина. Баща му спеше. Главата му лежеше тежко, като изваяна от глина. В двойното легло, завит с одеялото, баща му изглеждаше слаб и безпомощен. Винаги когато мислеше отдалеч за него, Борис си го представяше голям и силен, и всеки път щом го срещнеше, се учудваше, че е толкова дребен — един рано посивял мъж, който има нужда от закрила и помощ. Това чувство изчезваше, щом баща го погледнеше и заговаряше.

Над леглото висеше джобен часовник с потъмнял циферблат. Баща му го носеше преди много години, след туй часовникът изчезна — каза, че го е загубил. Беше му го подарил негов другар, донесъл го беше от Испания. На гърба на часовника имаше надпис: „Но пасаран!“

На нощното шкафче бяха подредени лекарства, кутия за спринцовки, чаша с вода и лекарска рецепта с бланката на градската поликлиника. Борис я взе с надеждата, че от нея ще разбере нещо за болестта на баща си. Беше написана нечетливо, с остър нервен почерк и той си спомни рецептите, които лекарите даваха на майка му. Тя много рядко купуваше предписаните ѝ лекарства, отиваше на преглед само когато баща му я заставяше, но събираше и пазеше рецептите като индулгенции за здраве.

Борис влезе в кухнята. Отворила уста, с вдигнати над главата ръце спеше леля му Анастасия — беше оставила къщата и внуците си,

за да се грижи за болния си брат. Тя не трепна от скърцането на вратата, може би не го чу — до главата ѝ тракаше будилник. Стрелката на звънеца му беше нагласена за четири часа. Борис погледна часовника си: оставаха още петнадесет минути — той изключи звънеца и се върна в стаята на баща си Борис седна до него и се вслуша в неравномерното му дишане.

„Е, скитнико — запита го спящият, — огледа ли всичко? Промени, както виждаш, у дома няма.“

„Аз ли те събудих?“

„Още от двора те познах — по стъпките. Както едно време.“

„Какво казват лекарите?“ — Дори и в мислите си Борис не смееше да го нарече „татко“, струваше му се, че той е виновен за заболяването му.

„Мина. Темелко не трябваше да ти праща телеграмата.“

„Каква е диагнозата?“

„Остави диагнозата. Човек, сине, може да умре без диагноза и да живее дълго с най-страшната. Чувствувам се добре — туй е важното. Донесе ли ми барут? Тази година се навъдиха много пълпъдъци, а в нашето градче ловни материали няма. Много неща нямаме. Може би е така, защото сме по-близо до земята.“

Борис наведе глава — получи от баща си писмо да провери в ловния магазин за барут, а забрави. Не забрави, просто не обърна внимание на молбата му — беше свикнал той да иска и получава от баща си, а не баща му от него. Дори когато четеше писмото му, за миг се ядоса — баща му прехвърля на него своите дребни грижи. Борис откопча каишката на часовника си и го премести на другата ръка: щом се върне, ще провери за барут.

„Добре че дойде, сине, толкова неща имаме, да си кажем с тебе!“

„Ще се събудиш и ще поговорим. Във влака реших да не отлагам повече.“

„Прав си. Свикнахме да споделяме всичко с другите, а ние, най-близките, все не намираме време или се срамуваме един от друг. Аз не зная нищо за тебе, ти — за мене. Сигурно защото сме мъже. Ако беше помежду ни майка ти, нямаше да е така. Чаках те със снощния влак, защо не дойде с него?“ „Бях с Вера и се прибрах късно.“

„Да беше довел и нея. За пръв път споменавах пред мен името на жена. Хубава ли е?“

„Прилича на мама.“

„Значи е хубава! Обичаш ли я?“

„Боли ме за нея... Във влака реших да не живеем повече разделени с тебе. Ще дойдеш с мене в Пловдив. Стаята ми е голяма. Съгласен ли си?“

„Не смеех да ти го предложа, сине. Страх ме е, че ще ти преча. Остареем ли, ние ставаме като слънчогледите, на които са отрязали питите. Стърчим още в нивата, но само да се препъват младите в стеблата ни.“

„В Пловдив ще ти е добре — има много кина, театър, опера, библиотеката е една от най-богатите, има машини за еспreso — ти обичаш кафе, и най-важното — ще сме заедно. Ще приготвим набързо багажа ти и с обедния влак тръгваме.“

В стаята влезе леля му Анастасия. Тя триеше сънни очи със свити в червени юмруци ръце, разрошената бухнала коса светеше като ореол над широкото ѝ лице. Беше боса — стъпалата ѝ прилепваха като вентузи по пода. Тя се дръпна назад и загърна разкопчаната си блуза.

— Ти ли си, Борисе! — позна тя племенника си. — Майчице, как се изплаших — помислих, че бате е седнал на стола! — Леля му разпери месести ръце и го прегърна. Прегръдката ѝ беше мъжка — силна и груба. — Цяла нощ те чаках, накрая съм заспала. Защо не ме събуди?

— Какво му е на татко?

Прегръдката ѝ стана още по-силна:

— Ела оттатък!

В полутъмния салон тя зашепна виновно:

— Получи три удара един след друг. Върнал се от работа и паднал — още в завода му било лошо, но не се прибрал. Не посмяха да го вземат в болницата, страхуваха се от преместването. Шест дни се мъчи. Отива си баща ти!

— Лельо!

— До петък вечер се държеше. Искях да те извикам след първия удар, бате не даде. В петък се парализира дясната му половина. Не може да яде, не може да пие, не може да говори — труп, жив труп!

Дебелата жена му опротивя и Борис почувствува, че я мрази. Не отсега, отдавна. Прегръдката ѝ го задушаваше. Леля му остаря, а не ѝ мина желанието да бъде артистка. В читалището се бяха видели в чудо

с нея. Каквато и пиеса да представяха, трябваше да има роля за леля му. Никой не можеше да ѝ откаже — беше укривала в къщата си партизани, хляб им беше месила. Не пожела да стане нито магазинерка, нито председателка на женското дружество, не седнаше в президиума и не вземаше дума на събранията, отказа да я изберат за общински съветник — искаше роли! Леля му пак се опитваше да играе: репетираше монолог от някаква отвратителна пиеса! Тя продължи:

— И всичко чува, всичко усеща...

Борис се отскубна от клещите ѝ и се върна в стаята.

— Татко! — извика той. — Аз съм, татко!

Ръката на баща му бавно се плъзна нагоре, опипа брадата, пръстите се спряха на устните, на бузата, накрая докоснаха левия клепач и го вдигнаха — погледна го едно око без светлина и без радост — чуждо и мъртво.

Борис се отпусна на колене пред леглото и прегърна през одеялото неподвижното тяло. Здравите ръце на леля му го уловиха за раменете, дръпнаха го.

— Недей, стани! Лекарите не дават да се тревожи, а ти! — пищеше тя с остър фалцет в ухото му. — Какво те прихвана — стани!

Борис долови, че в този миг и леля му го мразеше.

— Седни тук — придърпа тя един стол до леглото. — Щом си при краката му, ще те вижда по-добре. Отивам да се измия, не върши глупости!

Преди да излезе, тя загаси лампата. На слабата утринна светлина лицето на баща му изглеждаше още по-сиво. Втораченият му поглед не трепваше, пръстите, които придържаха горния клепач отворен, се бяха вдървили, от влагата на полуоткритото око се изцеждаше безсилие и мъка.

Пръстите пуснаха клепача — той се затвори бавно, като развалена бленда на фотоапарат, след туй отново го вдигнаха и окото се впи в Борис. Болният чуваше и чакаше.

Искаше да му каже, че винаги го е обичал, но че се е срамувал да го признае. Че се е възхищавал от него, но е гледал баща му да не разбере. Че се е опитвал да прилича на него, но не винаги е успявал. Вместо да каже туй, Борис лъжеше — и баща си, и себе си:

— Ще ти мине. Каквито лекарства потрябват, ще ги намерим. Ако ги няма у нас, ще ги изпишем от чужбина. И тебе ще заведем, щом лекарите разрешат да пътуваш...

Окото го гледаше, без да трепне.

Борис чувствуваше, че думите му звучат неубедително, и страхът за баща му постепенно прерастваше в страх за самия него. Ще остане сам! Толкова години беше живял сам, но знаеше, че в малкото градче, в къщата със зашумен лозов чардак отпред има един човек, който мисли за него. Който ще го разбере. Ако се наложи, щеше да го приласкае и да му помогне. Не намери време да поговори с него, а сигурно имаше какво да предаде бащата на сина си. Да живееш, значи да приемеш и да предадеш. Борис често беше мислил за туй, но винаги отлагаше, все му се струваше, че му предстоят по-важни неща от този разговор.

Окото чакаше ѝ съсухрената ръка, която държеше клепача отворен, трепереше. Тази ръка на младини беше усукала стотици тонове коноп и беше здрава като корабните въжета, които правеше.

Баща му пусна клепача си и протегна ръка — свиваше и разтваряше пръсти.

— Ииска пръчката! — обади се леля му.

Борис не я чу, когато влезе. С нея беше дошъл и Темелко Стоев. Бай Темелко му подаде мълчаливо ръка, наведе се и измъкна под леглото един голям картон. Беше рекламен плакат на въжарската фабрика. На него беше нарисуван влекач, който с дебело въже теглеше подире си безкрайна върволица шлепове. Бай Темелко обърна гърба на картоната към лицето на болния — на обратната страна на плаката в три колонки бяха написани с червен молив буквите на азбуката, леля му пъкна една дълга пръчка в треперещата ръка и сви пръстите ѝ около нея.

— Така разговаряме с него от вчера — каза Темелко Стоев. — Анастасио, вдигни клепача му.

Ръката на болния се плъзна по гърдите, вдигна пръчката и върхът ѝ чукна върху буквата „б“ на картоната.

— Б! — каза високо лелята.

Пръчката се замести по колонките.

— Бор — сричаше лелята.

Пръчката спря за малко — баща му се беше уморил, — след туй с неочаквана сигурност и бързина чукна едно след друго върху „к“ и

„а“.

— Борка! — обяви леля му. — Внимавай, Борисе, за тебе е.

Върхът на пръчката отново зашари върху картона: плъзгаше се неуверено по колонките, прескачаше ги, почукваше върху белите полета, описваше тайнствени криволици — колкото и да се напругаха, тримата не успяваха да доловят никаква дума сред хаоса на посочените букви. Баща му беше млъкнал. И последната връзка със света се беше прекъснала. Какво значеше това „Борка“-зов за помощ или начало на бащина заръка?

Темелко Стоев наруши тягостното напрежение:

— Анастасйо, тичай за лекар!

Умореният клепач закри окото. Болният изпусна пръчката и тя изтропа на пода. Борис чу как в коридора леля му изхлипа. Бай Темелко свали картона и го облегна на леглото. Столът закриваше половината от плаката: влекачът изчезна, виждаха се само шлеповете.

— Трябваше да го пенсионираме! — каза Темелко Стоев. — Ако си беше починал, друго щеше да е. Машината, дето е желязо, и тя се изхабява. Намекнах му един ден, отдалеч, уж че аз смятам да се пенсионирам, а той ми рече: „Не е за нас, Темка. Да се пенсионираш, значи да станеш нещо като музеен експонат. Да говорят за тебе само в минало време. Да киснеш в кафенето, да играеш табла и да те сочат с пръст. «Вижте, деца, този чичко е активен борец против фашизма. Лежал е в затвора с доживотна присъда.» Или други такива приказки. Ние сме като ония коне, които умират запрегнати...“ Не посмях втори път да му заговоря.

Някакво гъргорене се изтръгна от гърлото на баща му, тръпка премина по слабото му тяло. Борис понечи да отиде при него, но бай Темелко го задържа.

— Идва краят — каза той. — Лекарите още вчера го предсказаха. Събрахме всички специалисти от окръга. Лошото е, че той не им вярваше, мислеше, че е някаква временна криза и отказваше да взема лекарства. Може би щеше да поживее още. През първия ден в бълнуванията си викаше доктор Золев. Искаше той да го лекува. На младини бяха неразделни.

— Трябваше да го повикате.

— Доктор Золев умря в лагера. В Белене.

— Баща ми не знаеше ли?

— Знаеше. Измъчи се много. Золев беше интербригадист. После завърши медицина във Франция. След Девети го назначиха на отговорна работа в София. Там го наклеветиха. Баща ти тогава беше секретар. Успяха и него да заблудят, принудиха го да подпише неверни сведения. Когато истината излезе на бял свят, беше късно... Ти какво, не знаеш ли?

— Не — едва успя да отговори Борис. Гледаше часовника на стената.

— Мислех, че е споделил с тебе. Веднаж ми се оплака, че не си го разбрал.

— Говорихте ли за мене?

— Не беше спокоен за тебе. Когато го прегледа доктор Петев от окръжната болница, баща ти ми каза: „Темка, Темка, докъде я докарахме — да ме лекува синът на фашиста Петев. На кръчмарите и на кулаците децата станаха инженери и лекари, а ние похабихме нашите. Едни провалихме на организационна работа, други пратихме във войската, а после ги изхвърлихме...“

На улицата спря с отсечена въздишка автомобил, по салона притичаха бързи стъпки, в стаята влязоха млад лекар и възрастна, уморена и задъхана медицинска сестра. Лекарят потърси пулса в китката на баща му, извади стетоскопа.

— Сестра — каза той, когато се изправи, — няма нужда от инжекция. Свършил е преди десетина минути.

Борис загуби представа за време и пространство. Летеше без компас и автоматичният радиокompас не работеше. Различи само вика на леля си — не го чу, а го видя: червен и кървав вик. Облаците бяха слезли ниско над летищата и скрили земята. Той се гмуркаше в сивите им вълни — кацането беше невъзможно, дежурните диспечери в летищата докладваха: „Аеродрумът закрит!“

Диспечерите млъкнаха, вместо тях непознати сенки стискаха ръката на Борис и го прегръщаха.

Някой му поднесе чаша с ракия и той я изпи.

Дадоха му нещо за ядене и той яде.

Подадоха му траурна лента и той я заигли на джоба на ризата си.

Един брадат мъж го заведе до миндерчето в кухнята и той легна.

Нямаше компас, повреден беше и автоматичният радиокompас, но полетът продължаваше.

После дойде погребението. Понесоха пред него ковчега на ръце. В ковчега баща му отново изглеждаше едър и силен. Докато минаваха край въжарската фабрика, сирената ѝ свиреше непрекъснато, усукваше въже от стоманени звуци и високият ѝ комин го размахваше като камшик. На гробищата говори един мъж. Борис не го познаваше, не чуваше думите му, гледаше прясно изкопаните буци — земята беше суха, отдавна не беше валил дъжд и по буците личаха следите на лопатата. До ковчега застанаха мъже с ловджийски униформи, повдигнаха двуцевки и откриха огън по небето. Към тях притича брадатият мъж и извади пистолет. Залповете на двуцевките поглъщаха пукота на маузера му и брадатият плачеше. Борис го позна — беше зареченският поп, другар от детинство на баща му.

Стрелбата секна, на гробищата стана тихо, спря и вятърът. Борис облегна чело на бащината ръка — слънцето беше огряло и стоплило ръката — и чу как сред цветята се промъкваше едва доловимо тиктакане. Часовникът с надписа придружаваше баща му. Пружината му се навиваше веднаж седмично, в джобчето на жилетката той щеше да работи дни наред. Вместо сърцето.

6

След погребението попът от Заречен запретна ръкави и пое ролята на домакин в осиротелия дом. Къщата се пълнеше с близки и познати, някой готвеше в кухнята, на котлона непрекъснато се вареше кафе — шумно и оживено беше както преди години, когато се откриваше ловният сезон. Мъже и жени изказваха съболезнованията си на Борис и близките му, някои идваха от съседните села, други слизаха далеч от балкана. Попът посрещаше и настаняваше гостите, разпореждаше се и внимаваше жените да не забравят да почерпят някого, сам нареждаше дългата трапеза под лозовия чардак, пълнеше чашите с вино и пиеше с всички, пъргаво тичаше насам-натам и отзад на кръста му подскачаше празният кобур на пистолета.

— Спомни си стария занаят — каза Темелко Стоев. — Затова са го готвили в семинарията: да погребва хората. А ние го направихме бригадир в зареченския кооператив. Остана, така да се каже, по съвместителство поп. Той пожела: „Щом бабите искат поп, аз ще им бъда. Само няма да ме товарите с друга обществена работа.“ Предишният владика му викаше „харамия“ и „червен хъш“, изпрати друг свещеник на мястото му, но зареченци не го приеха. Какво ли не прави владиката да го махне, но не успя. Накрая го анатемоса, а попът, щом научил, му изпратил двайсет яребици с една бележка: „От благодарност за новото звание!“ Такъв си е. Миналата година отидохме със Станков от окръжния комитет да го чуем — на вечернята преди Димитровден вместо църковна служба той говори на богомолците за Октомврийската революция. Така им говори, че ги разплака...

Непрекъснато шеташе насам-натам и чичото на Борис. Даваше си вид, че се разхожда, а мереше с широки крачки двора, надничаше в зимника, оглеждаше стаите.

— Борисе, ти кога ще си ходиш? — запита го той. — Преди да заминеш, трябва да уредим някои неща. Докато беше жив баща ти, не исках да го тревожа, оставих го да си мисли, че къщата е негова. Аз

обаче имам документи, че е наследствена. Сега трябва да решим на чужди ли ще я продаваме, на някой от нас ли ще остане. Няма да е лошо да мина старините си тука — където съм се родил, там и да умра. Баща ти си отиде, иде моят ред. Семейството ми е голямо и новата къща взе да ни става тясна. Спогодихме се с Анастасия, ще ѝ платя законния пай. Ще вземе седемстотин лева неизмъчена пара — да не ѝ стане лошо! Кажи какво мислиш?

Борис мислеше за законите и лешоядите. Като момче баща му го изведе със себе си да му покаже как се стреля с ловна пушка. Борис вдигна тогава двуцевката срещу орела, който се виеше над тях. „Недей! — спря го баща му. — Този е лешояд. Забранено е да му се стреля — законът ги покровителствува. Те са санитарите на природата...“

— Аз смятам — продължи чичо му, — че няма смисъл да я обявяваме за продан. Кой ще я вземе? Виж какви къщи строят сега хората...

Борис излезе от къщи и тръгна из улиците. Той подритваше камъчета или някоя празна цигарена кутия пред себе си, оглеждаше къщите, спря при една група работници и им помогна да изправят стълба за електрическата мрежа, четеше разлепените некролози за смъртта на баща му — имаше некролози от градския комитет на партията, от борците против фашизма, от колектива на въжарската фабрика, от ловно-рибарското дружество, видя и некролози, под които начело в списъка на дълбокоопечалените беше и неговото име, но не го прочете; една жена, която не позна, го спря да му изкаже съболезнованията си — тя миришеше отблъскващо силно на терпентин, подбираше превзето думите си и съчувствието ѝ го раздражни.

Борис отиде да се сбогува с Темелко Стоев. Председателят имаше приеман ден, в кабинета му непрекъснато влизаха и излизаха хора и той го покани да почака. Няколко души обсъждаха току-що получения градоустройствен план, Темелко Стоев слушаше забележките и възраженията, намесваше се в разговора и в същото време подписваше разрешителни за отпускане на дървен материал за строеж, въртеше ръчката на телефона и се караше за някаква бригада, която сутринта не постъпила на работа на обекта „водохващане“, издействува камионът на въжарската фабрика да докара риба за града, обеща да отиде в извънградския пионерски лагер и да присъствува

вечерта на тържествен сбор, заплаши директора на търговското предприятие, че ако не се подобри снабдяването, ще го изпрати заедно със служителите му да берат домати и пипер, изслуша двама стари занаятчии, които с дълги заобикалки и усуквания казаха накрая, че данъкът им е несправедливо увеличен, и обеща да разгледа лично тяхното оплакване. Борис навиваше и размотава на пръста си верижката с ключа на Мика — с какви неща само си запълват хората дните! — и пропускаше половината от разговорите.

Когато останаха най-после сами, Темелко Стоев запали цигара:

— Днес е сравнително спокоен ден — каза той, — само у дома да не ме чакат други. Чудни хора са нашенци: мислят, че в къщи ще съм по-отстъпчив. Толкова години минаха, а някои още гледат на държавното като на чуждо: душа дават да вземат незаконно материал, да сложат ръка на общинско място, да не платят данък. За пет стотинки да е, но да излъжат държавата. Когато са стари, хайде, ще речем: свикнали са така, но когато дойдат и млади! Не те попитах какво те води при мен.

— Дойдох да се сбогувам.

— Тръгваш, така ли? И вземане-даване с нашия град няма да имаш повече?

— Изглежда, бай Темелко.

— Ти стана ли член на партията? Помня, че искаха сведения.

— Бях предложен за кандидат тъкмо когато дойде съкращението.

— И после? Никой не постави отново въпроса, така ли?... В замяна на туй младият Петев, лекарят, е станал партиен член.

В кабинета влезе директорът на техникума, информира председателя как върви ремонтът на училищната сграда и поиска съдействието му да набавят нов струг за работилницата. Двама сондъори се оплакаха, че домакинът на съвета им дал за работа пробити гумени ботуши.

— Преди да заминеш, уреди ли наследството? — запита Стоев, когато останаха пак сами.

— Ще оставя всичко на чичо, бай Темелко.

— Как така на чичо ти! Той няма право на къщата, сигурен съм.

— Каза ми, че има документи. Поне няма да живеят чужди хора в нея, бай Темелко.

— На времето чичо ти стана причина да ни вкарат в затвора. Баща ти оттогава не искаше да го види. С лакомията си ни провали. Двамата с Попа трябваше да минем в нелегалност. Знаехме, че и у вас е рисковано, но друг не посмя да ни прибере, всички се бояха да не им запалим чергата. Копаехме под плевника скривалище, баща ти изнасяше с торбичка малко по малко пръстта, когато отиваше на работа. Уж че си носи храна. Чичо ти го забелязал и решил, че изнася жито от хамбара на дядо ти, досвидяло му и пратил полицаи да проследят родния му брат... Преди малко ти говореше за чужди хора, но като че ли няма по-чужди от бащите и синовете. Как да не знаеш това за чичо си, да не се заинтересуваш! Ама че поколение!

— Поколенията идват с нови грижи, със свои интереси...

— Брависимо!... В последната пиеса леля ти повтаряше все тая дума и сега целият град си служи с нея... Усмихна се, като споменах за леля ти, но не падаш по-долу от нея: наши грижи, ваши интереси — измишльотини! Избрахте си по една роля на обидени, хареса ви и все нея играете.

— Отвратиха ни именно ролите и позите, бай Темелко.

— Чии роли?

— На вашето поколение.

— Като че слушам моя син... Вие какво — искате да ни съдите ли?

— Не.

— Сърдите се, че не ви отстъпваме местата си? Моят Пламен и в това ме упрекна. Заповядайте, вярваме ви.

— Не е и туй.

— Е, какво е тогава?

— Това, което искаме, никой не може да ни го даде. Защото го искаме от себе си.

— Туй поне да беше чул баща ти... А от наследството се отказваш, така ли?

— Да.

— Твоя работа, не мога да ти се бъркам. А ти знаеш ли, че баща ти почина длъжник...

Вратата се отвори, влязоха две жени и Стоев стана да ги посрещне. Борис си спомни писмото на баща си от пролетта. Пишеше

му, че е сменил покрива на къщата, че му било трудно, но щял да се справи: „... докато човек има приятели, не е тежко“.

— От задължението на баща си не се отказвам — каза Борис, когато председателят изпрати посетителките.

— Трудно ще ти бъде.

— Ако не бързате много, ще се оправя. Ти говори с Попа.

— Говорихме вече. Е, Борисе, не искаше, но пак ще имаш вземане-даване с нас. — Той се изправи и му подаде тежката си длан: — Да се сбогуваме засега, а?

При разминаване с идващите насреща товарни коли кормилото трепваше в ръцете на Борис и кабината сякаш се огъваше от въздушната вълна, за миг той долавяше упрек в погледите на шофьорите, край които профучаваше, но не намаляваше скоростта. На седалката до него мълчеше Коцето, новоназначеният шофьор на базата. Четиридесетгодишният мъж държеше слънчогледова пита, ронеше в кръг полуузрелите семена и плюеше през спуснатото стъкло люспите навън. Допреди два дни той караше молотовката на кооперативното стопанство в Дебово, в базата постъпи с ходатайството на негов съседянин, началник на отдел в окръжния народен съвет — Борис трябваше да го въведе в новата работа.

Коцето беше сърдит. Преди половин час Борис спря край пътя да огледа гумите на цистерната, Коцето прескочи канавката и се шумгна в овощната градина. Борис помисли, че е ожаднял и ще си откъсне една праскова, но Коцето почна да пълни пазвата си. „Ще ги занеса на децата — каза той. — Това лято не са вкусили още.“ Преди туй Борис го видя как забели няколко мамула в съседната нива, за да провери не е ли дошло време да се бере царевицата. „Когато си с мен — направи му забележка Борис, — това да не се случва!“ „Всички берат — искрено недоумяваше Коцето. — Да не е чуждо?“

Борис си спомни жените, които прекопаваха един бостан — в бостана бяха нагазили група специалисти от курс по растителна защита, те избираха най-едрите дини, срязваха ги и ги изоставяха наранени по ластуните, бостанът още не беше узрял, но жените не смееха да се обадят. С курсистите беше председателят на стопанството, и той разрязваше дини и ги риташе, когато виждаше, че са зелени, ядосваше се, че не може да зарадва гостите си, сред които беше и един от професорите му от университета. Кооператорките ги гледаха мълчаливи и навъсени — гостите забиваха ножчетата в сърцата им. „Остави прасковите!“ — повиши тон Борис. Коцето го изгледа — трябваше му доста време, за да се убеди, че Борис не се шегува —

после издърпа с колебливи движения краищата на ризата от панталоните си, прасковите се изсипаха в краката му и той стъпка няколко от тях върху гърба на шосето.

Борис подкара бързо, за да навакса изгубеното време, и видя как Коцето се сви на седалката — като всеки шофьор и той се боеше от бързото каране на другите: всеки миг можеха да налетят на комбайн или натоварено със слама ремарке, жътвата привърши и машините напускаха блоковете. Колкото и да се мъчеше да се покаже безразличен, побледнялото лице и честото мигане издаваха страха му. Празната цистерна гърмеше по наранения от тракторите асфалт, на завоите талисманът на колата прилепваше до предното стъкло, пластмасовото телце на засмения коминочистач поемаше вибрациите на стъклото и жужеше също като разсърден стършел. На кръстовището при тютюневата сушилня цистерната като по чудо се промъкна невредима пред посивялата от бетон стрела на един автомобилен кран и Коцето изпусна слънчогледовата пита.

— Жена ми е бременна! — каза той.

Гласът му беше пресипнал.

Борис мислеше за смъртта на баща си. Коцето знаеше, знаеха всички в базата, но никой не му изказа съболезнованията си. Стискаха по-силно от друг път десницата му, когато се здрависваха, и всички в двудневното му отсъствие бяха станали по-словоохотливи — говореха за засушаването и неблагоприятната прогноза за следващия месец и със смущаваща любезност му поднасяха цигарените си кутии да запуши. Тежко е — сякаш му казваха те с държанието си, — но дай боже да достигнем неговите години. Със сегашния темп и непрекъснато напрежение няма да издържим и до петдесетте! Борис беше благодарен на другарите си за мълчанието им, но му липсваше утехата им, мъчно му беше, че трябваше веднага да поеме работата си, като че ли нищо не бе се случило — два курса с цистерната за бензин, да прибере акумулаторите, да не забрави пътния лист.

Борис намали скоростта чак когато наближи Пловдив. И този път градът го посрещна недружелюбно: на железопътния прелез бяха спуснати бариерите; цистерната се нареди послушно в края на дългата колона, Борис изключи мотора, измъкна се от кабината и приклепна, за да се раздвижи.

Изпотеният и задъхан локомотив правеше безкрайни маневри точно на прелеза: откачаше вагони, блъскаше ги в различни линии, закачаше други и се обвиваше в облаци смрадлив пушек. Стрелочниците и спирачите разговаряха със свирки и флагчета с машиниста, той им отговаряше със сирената, маневрата изглеждаше излишна, необмислена и хаотична.

От двете страни на прелеза някой новопристигнал шофьор натискаше припряно клаксона, но скоро се отказваше. Едни задремваха над кормилото, други слизаха да се разходят. Пред червенобелия шлагбаум хората с автомобилите изгубваха предимствата си и слезли веднаж на земята, завиждаха на пешеходците. Неспирани от никого, пешеходците издебваха маневриращия локомотив и притичваха през релсите.

Високо в небето, подпалени от слънцето, профучаха в бръснец полет ято реактивни изстребители. Всички вдигнаха глави и ги проследиха, докато се стопиха в застоялата мараня отвъд силозите за зърнени храни и над прелеза остана да трещи и гъргори само ехото. Борис стисна шлагбаума така, че пръстите го заболяха.

— Луди хора! — каза Коцето. Готов беше да се отсърди на Борис. — Какво ли не прави човек за пустите пари. — И след малко: — Трябва да са много големи заплатите им.

В склада на „Петрол“ правеха инвентаризация, трябваше да чакат няколко часа, Борис остави Коцето при цистерната и отиде да потърси Вера на адреса, който му даде Капитана.

Борис позвъни на вратата, но никой не му отвори и той излезе на булеварда — реши да я почака пред входа. На балкона на първия етаж домоуправителката Попова поливаше саксиите си. Между цветята се показваше само лицето ѝ. Водата преливаше от саксиите и се стичаше на кални вади по светлата мазилка, но домоуправителката не я виждаше. Радваше се на нацъфтелите едри петунии, миришеше ги и разрохкваше пръстта им, преди да ги полее. От входа на кооперацията се носеше миризма на пържено зеле. Сякаш във всяка кухня се готвеше зеле. Борис се намръщи, запали цигара и се отдалечи. След малко пак погледна към балкона. Попова събираше като ягоди плодчетата на аспарагуса в шепата си. Завидя ѝ — беше се откъснала от целия свят, от грижите и неприятностите, не усещаше противната миризма на зелето — за нея съществуваха само цветята.

Борис изпуши цигарата и си тръгна. Спомни си думите на Капитана, че вечерта Вера обеща на Ирина да отиде у тях — щеше да я потърси там след втория курс с цистерната. Когато навлезе в стария град, един мъж го спря да запали цигарата си. Току до тях, приседнало на стъпалото до входната врата, едно момче се беше навело над чертежите в разгънато списание и проследяваше с пръст отпечатаната на двете страници схема. То изгледа с присвити клепки Борис от обувките до главата, пъкна списанието под мишница и се изправи пъргаво.

— Добър ден — поздрави момчето.

Борис не отговори на поздрава му, мъчеше се да си спомни къде го е виждал и момчето се обърка.

— Сандала... — каза то. — Там в църквата.

— Не можах да те позная — призна Борис. Момчето беше с късо остригани коси и без мустачки: когато се изчерви, луничките по лицето му изпъкнаха по-ясно, онази нощ не ги беше забелязал.

Борис му подаде ръка, то я пое и разтърси радостно.

— След една седмица имам поправителен по немски и трябваше да си променя фасадата. За класния ни туй е по-важно от знанията — каза момчето и нави на руло списанието. Списанието беше „Наука и техника за младежта“. — Радвам се, че ви срещнах. Бързате ли?

— Не, защо? — учуди се Борис.

— Ще седнете ли при мен? — посочи то стъпалото. — Чакам да мине някой познат и да си поговорим. Ужасно ми е скучно.

— Е, щом е така, ще седна — засмя се Борис. — Няма по-лошо нещо от скуката.

— Просто отвратително — отпусна се до него момчето.

— А приятелката ти какво стана?

Момчето вдигна палец и посочи през рамо, къщата зад себе си.

— Вътре е. Танцуват отзад в кухнята. Решиха да не дежурим по двойки, не било женска работа. Изобщо кофти... — Момчето погледна часовника си: — Остават още тринайсет минути.

— Цяла петилетка — опита се да се пошегува Борис.

— Светлинна година — уточни момчето. — Тихо! — прошепна то. — Да мине тая бамбина с витамините.

По тротоара към тях приближаваше едра и стройна девойка, понесла две мрежи с чушки. Над челото на момичето подскачаше

черен бретон. Под бретона гледаха два въглена. Приличаше поразително на девойката от рекламните фотоси за сметанов сладолед.

— Как е? — попита момчето, когато чернокосата се отдалечи. — Вади знаменит крак! Засрами се от витамините си, затуй не паркира при пас. Умира да се изфука със сексапила си. В Пловдив няма по-добра певица.

— От операта ли е?

— Моя съученичка. Жив телефон. Каквото чуе, тича да го изпее където не трябва. От нея се пазим най-много. Дали не подуши нещо?

— Защо не я обезвредите?

— Как?

— Канете и нея.

— Един на нула за тебе, но изключено. Макар че не сме паметници и си падаме по ходовата ѝ част.

Момчето бръкна в джоба на панталоните си, извади кобилицата на един морзов ключ и почна да я подмята от ръка в ръка.

— Чукаш ли? — попита Борис. — Кръжок по радиотелеграфия?

— Почуквам, за да си уплътнявам като директорите работния ден.

— Само с кобилицата може ли?

— Ето така — каза момчето, постави ръка на стъпалото, улови кобилицата в средата с палеца и безименния си пръст и почна да почуква бързо и ловко с показалеца.

„Как се казваш?“ — разчете наум Борис сигналите и каза гласно:

— Борис. А ти?

— „Гавраил — отвърна ключът. — За приятели: Теди.“

Момчето напъха кобилицата в джоба си и погледна Борис:

— Откъде знаеш телеграфия?

— Имаш добра техника.

Момчето застана нащрек:

— Ти какво работиш?

— Шофьор съм.

Преди малко момчето не издаде външно с нищо тревогата си и сега Борис по-скоро интуитивно долови как то се отпусна и успокои.

— На каква кола?

— Газка.

— Важи. С предно и задно предаване. Нямах ли някой акумулатор за пенсиониране?

— Не.

— Ужасно ми е необходим, а за нов трябва от дефицитните.

Борис реши да потърси някой бракуван акумулатор из базата — ще изненада новия си познат. Момчето го привличаше с откровеността си. Това не беше откровеността на бърборковците, които не спират, щом вземат веднаж думата и почнат да откровеничат. Те са като бикфордовия шнур — запалят ли се, изгарят докрай.

— Теди, какво работят родителите ти?

— Баща ми е счетоводител в една кооперация, майка ми пълни в „Ален мак“ шишета с одеколон. Обикновено не отговарям на този въпрос. Или лъжа. Ако взема да те занасям, ще ти хвъркне шапката. — Момчето приближи уста към ухото на Борис и зашепна: — Баща ми е инженер-строител, герой на социалистическия труд, а майка ми — партиен работник. От апарата на окръжния. — То се засмя и се отдръпна: — Не лъжа, за да се изфукам пред другите, но ей така, за мене... И моите са добри, само отецът да не философствуваше толкова за цените. Каквото хапне, веднага почва да разправя колко струва един килограм сега и колко струвал преди. Помни цените като електронна машина. Без да искам, почвам да изчислявам всеки залък по стария и новия курс и загубвам апетит. Ако не се храня на обяд в ученическия стол, ще цъфна без калории. И да не си пъха носа всяка вечер в бележника ми!

— Освен по немски и други ли има?

— Не затуй. Ако исках да го метна, какво ми струваше да пусна в обращение втор бележник! Обижда ме. Донеса му например отличен по физика, а той ще си тури очилата да види дали няма фалшификация.

— Навярно навик от службата, Теди.

— Лошите навици стават пороци... Да не говорим за мен. Ти разкара ли се с математиката? Оттогава два пъти я срещам сама.

— Откъде знаеш, че е учителка?

— Преподава в нашия техникум.

— Обади ли й се?

— Да й се обадя, че да си вкарам автогол — така ли? Една наша съквартирантка, — продавачка е в „Нармаг“, малко остана да ме вкара

в милицията. Цигани ѝ откраднали от въжето хавлията и два чаршафа, а от цялата махала тя посочи само мен: „Той се въртеше из двора“, защото я видях как се натискаше с един и взех, че ѝ се обадох. Бяхме с моето момиче, не знаех за какво да си говорим, прихвана ме нещо и поздравих продавачката суперкавалерски. Солена щеше да ми излезе етикецията! Добре че милицията пипна бърже циганите... Ти обичаш ли да танцуваш?

— Понякога.

— Просто съм луд за танци — въздъхна момчето. — Кажи, разкарахте ли се?

Вратата зад тях изскърца проточено, едно момче показва предпазливо главата си и когато видя Теди, излезе бавно, съпроводено от воя на пантите. Панталоните му бяха с безупречни ръбове, гънки от ютия опъваха встрани ръкавите на бялата му риза и го правеха поширокоплещест. Беше слаб, със запотено плоско лице, с плоски гърди и щръкнали уши, сякаш някой току-що го беше прекарал през ваяците на парна гладачница.

— Чува се до Марица! — посочи то с поглед вратата и се засмя. Гласът му беше дълбок и плътен и Борис се изненада: къде се раждаше и къде резонираше този бас!

— Изпробваме допълнителната сигнална уредба. Негов патент — обясни Теди. — Измихме пантите с газ, избърсахме ги и ги поръсихме със счукана стипца. — И се опита да охлади гордостта на приятеля си: — Ефект на рационализацията — задоволителен!

— Чадо, не завиждай на ближния си — каза момчето с проточен попски глас, — а предавай поста на грешного Георгия.

— Не бързай, чеденце. Чакай маменцето да си изпрати госта — погали го по потната буза Теди и пъкна списанието под мишница: — Благодаря за компанията. Беше ми много приятно.

— И на мен също — отвърна Борис.

— Ще те изпратя две крачки — каза Теди и когато се отдалечиха достатъчно, за да не чуе приятеля му, се спря: — Тя знае ли, че си... шофьор?

— Предполагам. Освен ако не, се заблуждава от генералската ми униформа.

— Мама миа! Затуй днес задачите ѝ в подготвителния курс били само за шофьори и летци!

Момчето изведнаж стана замислено, подаде му мълчаливо ръка и докато се сбогуваше, пак го изгледа както в началото с присвити клепки — претегляше Борис и думите му на някаква невидима своя везна.

Борис чу как зад него вратата отново изскърца и си спомни, че зад вратата на бившата тенекеджийница има един стар акумулатор.

8

Градът навлече неоновото си трико и притихна в топлата нощ. По телевизионните антени накацах актриси и говорителки с големи, обещаващи очи, прогърмяха копитата на Фюри, а може би Робин Худ се притече някому на помощ — децата изчезнаха от улицата. Влюбените потънаха в сенките на дърветата — територия, достатъчна за двама покорители на света; на групи или на семейни двойки възрастните разговаряха за електрически фурни и хладилници, за свои познати, заболели от рак или инфаркт; на оживените кръстовища диригентите-светофари отброяваха червени и зелени тактове; под сенниците и чадърите на кварталните пивници разгорещени мъже спореха с активността на новоизбрани общински съветници; многогласов смесен хор репетираше „Бухенвалдските камбани“; връщаха се уморени велосипедисти с дълги рибарски пръчки; в приемателните пунктове на „Спорт:тото“ съсредоточени мъже и жени нанасяха хиксове по фишовете — хиксовете трябваше да се разположат така, че в неделя щастието да не се промъкне между тях, а да се препъне и закачи в мастилените знаци; автоматите за газирана вода поднасяха строго дозирани блудкави дажби против задухата и жаждата; в многоцветния душ на фонтана пред кино „Балкан“ пеликаните охлаждаха нажежените си през деня криле от неръждаема стомана.

— Деца — каза Ирина, — крака не ми останаха. Три часа не сме спрели. Кажете ми най-после какво търсите?

— Себе си — отвърна Борис.

Ирина се засмя:

— В такъв случай ви съветвам да си купите туристически обувки. Или алпинки.

Допреди малко тя се забавляваше с хапливите забележки на двамата, с необоснованите им хрумвания да минат по една или друга улица, да подслушват разговорите на минувачите, да надничат през прозорците на къщите или да търсят свободни места, уж че искат да

седнат в препълнените пивници и сладкарници — а сега изведнаж се почувствува чужда. Сякаш беше отишла на гости у хора, които са ѝ близки и приятни, но беше стояла дълго и объркала плановете на домакините. Капитана имаше по-точно сравнение, но то беше съвсем мъжко: „Все едно да се разхождаш важно-важно, без да знаеш, че си с разкопчани копчета на панталоните.“ Трябваше да остави Борис с Вера сами още когато попълниха общо един фиш за спорт-тото...

Край фонтана в гъста огърлица се бяха наредили закопнели за прохлада мъже и жени — те подлагаха лица и длани на водния прах, една майка едва удържаше петгодишния си син да не нагази в басейна: „Не сме на плажа, не бива!“ Ирина видя сестра си: беше сред шумна група младежи и девойки, които поощряваха малкия да се изкъпе във фонтана. Сестра ѝ също я забеляза и се измъкна от огърлицата.

— Добър вечер, Ирина. Отдавна не си идвала у дома — каза тя. Беше хубаво момиче, с уморени очи и глас, от цялата и фигура лъхаше някаква отпуснатост, само кокът на тъмночервените ѝ коси беше стегнат и устремен нагоре.

— Идвах, Дина, но не те заварих. Запознай се с приятелите ми.

Когато Борис ѝ подаде ръка, тя запита:

— Летец?

— Шофьор — каза Борис. Интересът, който долови за миг в погледа ѝ, бързо угасна и му се стори, че девойката му подаде изкуствена ръка, със студени и безжизнени пръсти.

— С кого си? — запита Ирина.

— Със „старците“ — посочи компанията си Дина. Момчетата и момичетата бяха на нейна възраст.

— Прибираш ли се или отивате някъде?

— Скучаем. Бяхме в бирхалето — все едно и също: не ни се говори, не ни се пие. Дойдохме да гледаме фонтана, само че е още рано и хората ни пречат. Много е забавно! Гледаш го, гледаш, всичко в тебе се обърква, главата си се замайва, като че си пил коняк, и накрая почваш да мислиш, че фонтанът е в тебе. Ирина, искаш ли да ви пуснем новия запис?

— Пак малката Рита Повоне ли?

— Вчера момчетата напили с вермут лудия Митьо, накарали го да им разкаже любовните си похождения и ги записали на

магнитофона. Чудни са! Само да го чуеш как събарял жените: „Айда-а!“

— Не! — вдигна глава Ирина. — Това не... Ако се видиш тази нощ или утре с нашите, кажи на мама да ми се обади в пощата.

— Непременно — обеща Дина и си тръгна. Имаше заоблени рамене и стройни бедра и откъм гърба приличаше на балерина или на състезателка по художествена гимнастика — с гъвкаво и пеещо тяло.

— Аз ще се прибирам — каза Ирина. — Не настоявай, Вера, уморих се. Дежурството ми беше тежко, отсъствуват две колежки, а и като видях сестра ми пак в тази компания... Не мога да понасям тази тяхна игра на старци.

— Утре сестра ти ще се влюби и ще забрави сегашната си поза — опита се да я успокои Вера.

— Всичко е по-сложно, Вера. И аз мислех като тебе в началото. Заговорих с Дина, а тя ме изгледа снизходително: „Ирина, аз съм спала с всичките си приятели. Едно велико нищо е!“ — Ирина ѝ подаде ръка: — Не, няма да остана повече, пусни ме. Лека нощ, Вера. Борисе, поздрави Капитана. — И си тръгна.

— Съжалявам, че не чухме записа — каза Борис.

— Не посмях да предложа, тя настръхна от думите на сестра си.

Край тях минаха „старците“. Портативният им магнитофон свиреше шумна и креслива джазова песен, а те вървяха унили.

— С музиката се приобщават към един друг свят — каза Вера.

— Или се обграждат по-сигурно в своята самотност.

Вера го погледна:

— Ще ме изпратиш ли? Кой знае те ли са „старците“ или ние?

— Когато разговарям с тебе, Вера, чудя се защо си записала математика.

— Защото там ме приеха. Искях да следвам литература, но взех диплома с четири. Да не говорим за туй... Дина е интересна, нали?

— И хубава. За съжаление, тя е от друго поколение.

— Как друго! Разликата ви е пет-шест години.

— Достатъчно дълъг срок, Вера, за да си бъдем чужди. При нашите бащи интервалът на отчуждението между поколенията е бил двайсетгодишен, утре ще бъде може би само едногодишен. Човекът от каруцата се прехвърли на самолет.

— Не значи ли това, че стареем по-бързо?

— Моята хазайка си купи една тенджера, която готви с налягане. В нея всички ястия, под влиянието на сгъстената пара увират много по-бързо, отколкото в обикновените.

— Къде отиваме сега, старче?

— Най-напред в аптеката, да купим за ревматизма ми лекарство, че се свърши. После ще отидем у Радев.

— Не го познавам. Карти ли ще играете?

— Мой съученик от гимназията, пенсиониран съдия е! Той знае наизуст законите и правилниците с ежегодните им изменения и допълнения от половин век насам. Трябва да се посъветвам за завещанието си.

— Няма смисъл, старче. Не разрешавам да харчиш пари за съдилища и адвокати — аз ще умра преди тебе!

— Вера, разбрали сме се: най-напред аз, после ти. Нали и там трябва да се уреди квартирният въпрос!

— Ако знаех какво ще ми завещаеш, може би бих се съгласила.

— Нямам тайни от тебе, слушай: Аз, долуподписаният Борис Петров, седемдесет и седемгодишен, пенсионер, доброволно, в пълно съзнание и здрав разум, както се вижда от приложеното медицинско удостоверение, завещавам на моята съпруга Вера Петрова, седемдесет и шест годишна, учителка пенсионерка, първо: всички направени на мой адрес словесни инвестиции и обещания за добър и лек живот, които получих и ще получа; и второ: цветните щампи на обявилите себе си за велики художници, на които са изографисани утрешните идеални граждани на Земята, като заявявам, че горепосочената моя наследница няма право да ги отстъпва, прехвърля, продава или дарява под каквато и да е форма и на когото и да е и ще бъде погребана заедно с тях.

— Благодаря ти, Борисе — не очаквах, че си толкова великодушен и щедър. Няма ли да обидим децата: лишаваш ги от наследство!

— Не бързай, старо! На моите деца и внуци, следват имената им по възраст, оставям всичките си колебания и съмнения, изречени гласно или премълчани, и наследеното от дедите качество да отричам всичко постигнато... Защо се усмихваш? Откакто свят светува, българинът непрекъснато е отричал постигнатото... Съгласна ли си с такава завещание?

— Понеже, съм на седемдесет и шест години и съм пенсионерка — може. Няма да ме мъмрят нито в дирекцията, нито в профорганизацията. А сега да се разделяме. Ще тръгваш на разсъмване, трябва да поспиш няколко часа. Благодаря ти, че ме изпрати. И за хубавата разходка ти благодаря.

9

Пред входа на жилищната кооперация Вера едва не се сблъска с домоуправителката Попова. Попова носеше саксия с пръст, ръцете ѝ бяха изцапани.

— Извинявайте, другарко Попова. И по туй време пак с цветята?

— Донесоха ми една бегония, трябва да я засадя веднага, да не увехне. Толкова е нежна!... Мъжът ми се сърди — не може да разбере, че когато човек обича нещо, трябва да прави за него и жертви. Радостна ми се виждаш?

— Защо не! Какво ми липсва!

— Права си. Сега ти е времето... Добре че се видяхме, трябва да поговорим. Не искам да ми се сърдиш. По-възрастна съм от тебе и туй, което ще ти кажа, не е само мое мнение.

— Слушам ви, другарко Попова.

— Не сме доволни от тебе, Панайотова. Макар че си собственичка, длъжна си да се съобразяваш с мнението и интересите на околните. Миналата седмица много настойчиво те търсеше един плешив мъж. Не питам какво прави при тебе в полунощ с онази фльорца...

Вера се дръпна:

— Какво искаш да кажеш?

— Казах го вече, за фльорцата. Цялата махала я знае, беше любовница на бакалина...

— Не може да бъде! — Не приличаше на развратница онази жена с куфарчето. С примирението и умората си. Нима баща ѝ е искал да настани при нея любовницата си! При дъщеря си! Докато беше домакин, приятелите му го задяваха за някакви жени, които представял за фактуристки. Но то беше отдавна!... Разигравал е комедия за преоборудването на завода. Понеже е вече началник на снабдяването — обяви тази за колежка...

— Длъжна съм да те предупредя: Не ни е безразлично какво се върши в твоя апартамент! И още нещо: в неделя бандата, която те

изпращаше, разбуди с крясъците си целия квартал. Тук живеят трудови хора, имат нужда от почивка. Каквото и да ми кажеш, сигурна съм, че бяхте пияни. Този, небръснатият, който те изпрати преди малко, днес също те търси горе. Ние, съпритежателите, сме едно голямо семейство — всичко се чува и вижда от всички. Дори да речем да си затворим някой път очите — имаме деца, за тях трябва да мислим.

— Не те разбирам!

— Защото не наричам имената с истинските им имена. Много са грозни. Сега само те предупреждаваме, ако се повторят тия истории, ще вземем мерки. Заради децата ни. Мъжът ми е председател на другарския съд в квартала, каза, че ще извика и представител на отдел „Просвета“.

— Ти си ненормална! — не се сдържа Вера. Сигурно го каза високо, защото Попова се озърна смутено.

Вместо да се прибере, Вера изтича нагоре по булеварда. Искаше да стигне Борис. Защо? — сама не знаеше. Чувствуваше се унижена както преди двайсет години в тъмната пералня на детския дом. И ужасно самотна.

Настигна Борис в края на булеварда.

— Искаш ли да продължим разходката си? — каза тя.

— Какво има, Вера?

— Нищо. Следвам традицията от миналия път: да се срещаме по два пъти на вечер...

Опитваше се да се държи спокойно и непринудено, но гласът ѝ я издаваше. Трябваше да му разкаже за Попова. Премълча само за „колежката“.

— Не зная как ще се прибера в къщи — завърши Вера. — Ако ме пресрещне пак?

— Защо трябва да се прибиращ? Ще дойдеш у дома.

— Между мен и Дина има четири години разлика, Борисе, а според твоята теория четири години...

— Ти ела. Ще те запозная с каква Мара, да видиш каква хазайка имам. Като се напиш, ще ти мине и утре, щом срещнеш домоуправителката, ще ѝ удариш две плесници и от мое име.

— Ще ми станеш ли свидетел в съда?

— Омръзна ми, откакто съм се родил, да бъда само свидетел. Хайде! — и я улови под ръка.

Вера се опита да измъкне ръката си, но не успя — Борис я държеше здраво. Тя zakрачи до него — приятно ѝ беше той да я води. От пръстите му у нея преливаше непознатата бодрост и лекота. „Защо да не приема играта? — мислеше Вера. — Винаги мога да я прекъсна. Ще го изпратя до тях и ще се върна. Вървим мълчаливо като заговорници...“

— Борисе, за какво мислиш?

— Нищо няма да разбереш. Мисля си защо не е прието да се закърпват скъсаните в боя знамена.

Вера не можа да се върне — на плочника пред къщата на Борис, въпреки късния час, бяха насядали на разговорка няколко жени, Борис отдалече се провикна: „Какво Маро, водя ти гостенка!“, запозна я с хазайката си и Вера трябваше да влезе.

— Седни тук да те виждам по-добре — така Мара я заведе до миндера и почна да нарежда пъргаво масата. — Заповядайте и да ви е сладко. — Тя придърпа един стол и се сви в края му. — Ако греша нещо, вие ме поправяйте. Отдавна не съм посрещала гости. Тъкмо туй си говорехме със съседките: с тия смени съвсем се объркаха хората. Ни на гости да отидеш, ни гости да посрещнеш.

Вера усещаше как жената я опипва крадешком с поглед и всеки миг очакваше хитро зададения въпрос коя е и защо ще остане да преспи при нея, но вместо туй така Мара преместваше по-близо до нея чинията и я подканяше да си взема грозде.

— И в завода не можеш да си поговориш с приятелки, там все пустите норми ни са в главата. От зор станахме половин нормировчици и плановици. Попитах някоя жена как е, а тя ти вика: „Осемдесет на сто“. За нормата ти отговаря, а ти си знаеш: не е изпълнила нормата, не е добре.

— Петдесет процента сте нормировчици, како Маро, а останалите петдесет? — закачи я Борис.

— Останалите проценти са за политиката — каза тя. — Щеш не щеш, трябва да си отваряш очите. Уж някъде в Африка пуши, а току и на тебе ти припарило. Дето вика нашият майстор: целият свят стана „синджир-марка“. И с Кремиковци искаш да знаеш какво става, и с химията, и със Слънчев бряг — ще свиваме ли още колана или приближава да отпуснем най-послед една дупка. Който и да се бие в гърдите за тия строежи, каквито сладки и медени да разправят —

моите пари са там, левче по левче са късани от надницата ми. Преди Девети се смеехме на капиталистите, а дойде време и ние да станем като тях...

— Богаташи ли? Не ни личи!

— Акционери, Борисе.

Вера се засмя и смехът ѝ напомни на Борис колекцията от звънци на капитан Кънев. Като дете Кънев беше пасал бащиния си добитък и беше свикнал с хлопките. По-късно загуби цяла отпуска да издири у роднини и съседи захвърлените по изби и навеси хлопки. Успя да събере тридесет: от малките игриви звънчета, които овчарите връзваха на току-що родените агнета, до басовите хлопатари за общинските бици. Наниза ги по големина на една пръчка и ги закачи у дома си над дивана. Върнеше ли се радостен — Кънев прекарваше пръст по тях. И когато беше тъжен. Звънците зазвънтяваха един след друг и стаята кипваше от разногласата им песен. Когато го съкратиха, един артист всеки ден го увещаваше да ги купи. Докато стане водопроводчик, Кънев продаде дивана и радиоапарата си, но звънците запази.

Кака Мара също се засмя:

— Така е, акционери сме, затуй се сърдим на управниците, когато вземат да ни забравят! Ако си директор на едно акционерно дружество, не значи, че фабриките и акциите са твои. Малко ли ми смукаха душичката и в „Холтаб“, и къде ли не — зная ги тия работи.

Едва тази вечер Борис разбра откъде се подхранваше господарското самочувствие на хазайката му. Няма да е право да я упреква за постоянното ѝ мърморене срещу непорядките в завода и в града. Изказвайки открито своето недоволство, каква Мара изявяваше обществената си обвързаност.

Вера погледна часовника си:

— Ще си вървя — каза тя и се изправи.

— Къде? — изправи се и каква Мара.

— У дома. Имам си квартира, преди малко се пошегувах с Борис.

— С Борис, Вера, можеш да се шегуваш, но не и с мене. Зарадва ме, че ще ми гостуваш и вече няма да те пусна. Ела да приготвим леглата. Все едно, че Венета ми е дошла на гости.

Вера не ѝ отказа. Мислеше за майка си: за последен път отиде да я види, когато се дипломира. Пристигна в Пазарджик късно подир обяд, следващият влак за Пловдив беше в полунощ, очакваше, че

майка ѝ ще я остави да преспи, още повече че него ден вторият ѝ мъж беше в командировка. Дипломирането беше празник за Вера — трябваше да бъде у някого, не искаше да споделят радостта ѝ, стигаше ѝ физическото присъствие на близко същество. Майка ѝ я почерпи със сладко от вишни, насипа в чинийката двойно повече от друг път и излезе да донесе чаша вода. Тогава Вера я чу да заръчва на природения ѝ брат да провери доколко часа работят автобусите за Пловдив и долови в гласа ѝ тревога, че може да е заминал последният. Вишневото сладко остана недокоснато.

— Хайде, лягай пръв — каза така Мара на Борис. — Не искаме да ни се мотаят мъже!

Вера очакваше, че Борис ще протестира, ще пожелае да останат още и да поговорят — сигурно така прекарват вечерите всички нейни връстнички, които живеят при родителите си — толкова добре ѝ беше, че ѝ се искаше да задреме и в просъница да слуша край себе си гласовете им, но Борис не възрази на така Мара, каза „лека нощ“ и затвори след себе си вратата, без да се обърне. Без да ѝ се усмихне. Сякаш беше разговарял с непознати пътници във фоайето на хотела, докато получи от портиера ключа.

В стаята си белокосата жена се развесели, отваряше пъргаво чекмеджетата на потъмнелия скрин, изваждаше чаршафи и калъфки за възглавници, разгъваше ги, оглеждаше ги и недоволна ги прибираще, за да извади други.

— От моминския чеиз ми са — каза тя, когато застла леглото и оправи с длани гънките. — Моята майка ги е тъкала. Пазех ги за дъщерята, но тя не ги хареса. Чист лен е, пипни. Специално за лятно време, да държи хладно, но като не ги иска, какво да сторя. Затуй ѝ купих найлонова нощница, нея дано хареса, когато дойде. Виж с какви големи дантели е, като за млада булка.

В широкото легло Вера се почувствува изоставена и обидена. „Как можа! Баща ми!... В моята къща. Затуй купи хладилника, затуй донесе леглото. Знае, че жена му никога няма да дойде при мен. Докато е жива, няма да ми прости, че той ми изпращаше по трийсет лева. Решението беше на съда, не можеше да откаже. Чужд да ми беше, не би постъпил така...“ Борис и така Мара се отнесоха внимателно с нея, приеха я загрижено, но беше очаквала друго. Не искаше да го признае пред себе си, но знаеше, че е така. Орисията от университетските

години продължаваше! Борис не ѝ беше състудент, а и той като колегите ѝ. „И аз съм жена — защо се държат настрана? Доближат се до мене и после — стой! Състудентките ми почти всички се омъжиха. Другите си имат приятели. Не са по-хубави от мен — и пак! Ако кажа на някого истината — няма да повярва. И аз не вярвах, че е недостатък да си нещо повече от обикновените момичета...“ Вера обърна лице към стената, лампата сред дъсчения таван блестеше толкова силно, че очите ѝ се насълзиха. Не обичаше да извиква от миналото спомените си. Хората, които живееха със спомени, тя оприличаваше на ония вманиачени домакини, които всяка седмица изваждат от гардероба старите си и ненужни дрехи и ги просват на слънце с хастара навън, за да измрат молците.

За да се откъсне от мислите си, Вера реши да брои наум. В университета и в техникума цифрите за нея винаги имаха определена стойност, служеха за решаване на непознатата задача или за извеждане на формула, сега, в чуждото легло, те се редяха една след друга празни и безсмислени като удари на барабанчик, подир който никои не крачи. Тишината се сгъсти и натежа в стаята, стори ѝ се, че отвъд стената Борис въздъхна. Сигурно и той лежеше буден, но не се отказваше от играта. Старата като света игра между мъж и жена. Или въобще не играеше, а се беше отнесъл към нея като към кученце, което е срещнал на пътя измръзнало и гладно. Погали го с поглед и с думи, поведе го със силната си ръка, нахрани го и го стопли, след туй изми ръцете си няколко пъти със сапун, да не би да се зарази от ехинокок, и сега спеше доволен, че е изпълнил дълга си. Може би и хъркаше. Ако не ги разделяше стената, би ударила Борис през лицето. Заради вниманието му, за добротата и грижите му. Колкото мислеше за него, толкова повече набъбваше и растеше омразата ѝ. Тя я и приспа.

Събуди я слънцето — то грееше в лицето на Вера и тя отначало помисли, че не е дремнала нито минута и че ѝ блести електрическата крушка. Къщата ѝ се стори по-приветлива и уютна, отколкото вечерта. На масата в кухнята беше приготвена закуска за един човек, върху кутията със захар стоеше откъснат от тетрадка лист: „Ще се опитам да се измъкна довечера. Купи билети за кино.“ Макар че нямаше обращение, бележката, можеше да бъде само за нея. От Борис. Вместо подпис беше драснал една голяма буква „Б“. Двамата бяха излезли, без да ѝ се обадят.

Когато мина край Борисовата стая, Вера реши да надникне в нея и да я разгледа. Очакваше, че стаята на Борис ще прилича на стаята на Капитана с накачени по стените снимки и ще е разхвърляна в „творчески безпорядък“, и се спря изненадана на прага. Стаята беше полупразна. По стените нямаше нищо, бяха голи и студени, креватът застлан със сиво одеяло, стар олющен гардероб, покрит с амбалажна хартия маса и стол пред нея, на масата — пепелник от снарядна гилза, зад вратата — два куфара, поставени един до друг. Стори ѝ се, че е влязла в стаята на човек, който се е приготвил за пътуване. Отнесеше ли куфарите и пепелника, стаята щеше да изглежда необитаема.

Вера седна на стола и се опита да си представи как би се чувствувала в такава стая. Беше по-лошо, отколкото в пансиона. Тя издърпа чекмеджето на масата — искаше да се убеди, че Борис наистина не се е приготвил за заминаване — в него бяха напъхани безразборно писма и тетрадки, в капака на кутия от шоколадови бонбони бяха нахвърляни ножчета за бръснене, няколко молива, кибрит, измачкани цигари и едно червило за устни. Щифтът му беше полуизхабен. Някоя жена беше спала при Борис и забравила червилото си. Вера го взе и се усмихна: капачето на гилзата беше затегнато от засъхнало червило — отдавна не го бяха отваряли. Тя опита червилото на ръката си, беше много тъмно, жената е била черноока, на нея нямаше да ѝ отива. Вера затвори чекмеджето и се огледа. Откри само чифт мъжки обувки под леглото. Те бяха единствената лична вещ, която напомняше за обитателя на стаята.

Вера коленичи и извади обувките. Токовете им бяха леко изхабени от външната страна: Борис стъпваше накриво! Откритието ѝ я зарадва — малките недостатъци правят по-скъпи близките ни хора. Тя пъкна длани в обувките: дясната длан в дясната обувка, лявата — в лявата, и се опита да ходи на четири крака из стаята. Стана ѝ смешно: все едно че Борис пристъпва важно и тежко с калните си обувки, а подире му подтичва тя. Като онези двойки родопчани, които, дори и когато слязат в града, пак вървят разделени: мъжът напред, горд и недостъпен, съпругата смирена и кротка след него, натоварена с всичкия багаж или с кипро скрити под престилката ръце.

В средата на седмицата се появи непредвиден в календара празник. На разсъмване заваля дъжд, земята се разкаля, не можеше да се влезе в бостаните и в блоковете, засети с домати и чушки — кооператорите не излязоха на работа. Жените още в тъмно се свряха в летните кухни и под големите казани с вода за пране лумнаха огньовете, мъжете се повъртяха край кокошките и прасетата, дадоха им храна, постояха при радиоапаратите и тръгнаха, наметнати с полиетиленови платна към стопанския двор на кооператива. Там, на поляната отвъд празните кошове за царевица снощи кацнаха двата самолета на селскостопанската авиация. Мъжете искаха да използват дъжда и да ги разгледат на спокойствие, да попитат туй-онуй летците и да изпуснат по една цигара далеч от стопанките, които непрекъснато им намират работа из къщи.

Дъждът миеше и полираше самолетите, мъжете от екипажите бършеха край тях омаслените си ръце, миришеше на бензин, до варелите с гориво бяха набити колчета с надпис: „Пушенето забранено!“ Металните птици напомняха на селяните годините, прекарани в казармите или по фронтовете, и изровиха от паметта им спомени за учения и сражения. Селяните бяха сити, дъждобраните ги пазеха сухи, земята не криеше мини и вместо на кръв дъхаше на топла влага; разговорът за бомбардировки, картечници и атаки беше сладък като цигарения дим.

Колкото пъти минеше край събралите се на групи селяни, Борис долавяше откъси от разговора им и се питаше дали тези възбудени и оживени мъже са вчерашните уморени копачи, потънали в прах каруцари и изнервени гледачи на добитък. Изстраданата преди две десетилетия световна война възкръсваше в спомените им коригирана — човешката памет има чудното свойство да отсейва ужасите и мъките и да задържа само случаите на героизъм и другарство! — мъжете сякаш не говореха за войната, а за тържествената второюнска

заря с много фойерверки и пукотевица. Кацането на самолетите предизвикваше подобни разговори във всички села.

— Другарю — спря го един кооператор, — тия машини само за семена и тор ли са или могат да носят и друг товар?

— Основното им предназначение е борбата със селскостопанските вредители — каза Борис.

— Друго те питам. Доста от тия машини взеха да прехвъркат насам-натам, народна пара е туй, интересува ме, ако се наложи, искам да ме разбереш правилно: в краен случай могат ли да носят бомби?

Въпросът не беше нов, най-малко двадесет души бяха питали досега за същото. За тях самолетът си оставаше само бойно средство. Не признаваха дори и изстребителите — бомбардировачите, виж, са друго нещо! Изпипана работа! Защо държавата не купува бомбардировачи — за сеитба и торене си имаме трактори и редосеялки, сами си ги правим вече, а можем и на ръка, не сме забравили още. Борис попита веднаж един такъв доброволен сътрудник по въпросите на въоръжаването: „И кого ще нападаме с тия бомбардировачи?“ Мъжът се усмихна и измъкна от задния си джоб нож с бяла кокалена дръжка. „Ако щеш вярвай — каза той, — у нас жената реже главите на кокошките и на мисирките, когато колим прасето, мене да ме няма, но без ножа никъде не ходя. Всяка вечер е под възглавницата ми. Не мисля да нападам някого, но с ножа си е дручко. Да разрешат утре револверите, още утре си купувам един седем на шейсет и пет.“

Застанал на сушина до царевичния кош, Симеон оживено отговаряше на въпросите на селяните. Захапал цигара, той обясняваше с ръце тактиката на въздушния бой: двете му опънати длани ту се засрещаха под ъгъл, ту се разминаваха — веднаж едната отгоре, след туй другата. Кооператорите го бяха заобиколили плътно и го слушаха с блеснали очи. Ако в този момент се обявеше мобилизация, тия мъже щяха да тръгнат за сборните пунктове със същата готовност, с каквато отиваха на екскурзия до Баташкия водносилов път.

Борис седна в кабината на опръсканата с кал цистерна и загледа кацналите самолети. Сърцето му кървеше. Знаеше, че ако пожелае да лети с другарите си, няма да му откажат, но беше обещал на командира да стои настрана. „Зная, че си летец — каза му той, когато подписваше

заповедта за назначение — и точно затуй, докато си шофьор, нямаш работа при самолетите. Това не е пожелание, а заповед!“

Борис отмести поглед от самолетите и видя как Капитана наметна якето си през глава и тръгна към цистерната — той пресече поляната, изгорялата трева се беше напоила с вода и под краката му отхвърчаха пръски — и Борис му отвори вратата отвътре.

— Защо се скри тук, Борка? От сутринта не си на себе си. Изплюй камъчето!

— Ще се женя, Капитане — каза Борис.

— Такива неща да се чуват — оживи се Капитана. — Очаквах го, Симо!

Борис разбра намека, но не реагира.

— Вчера казах на Вера.

— И тя?

— Не възразява.

— Значи работата е сериозна.

— Много.

— Снощи бях при председателя и в тъмното ми се стори, че нашата цистерна пак е спирала пред къщата на Агрономката! Или се лъжа?

— Сбъркал си службата, Капитане. Мястото ти е в разузнаването! — Това беше и упрек, и комплимент. Капитана в свободното си време четеше само повести и романи за разузнавачи — по този начин задоволяваше несбъднатата си юношеска мечта да работи в разузнаването. От всички съвременни герои Капитана признаваше за съвършен образ само Авакум Захов.

— Ясно — побърза да се съгласи той.

Дъждът почукваше монотонно по ламаринения покрив на кабината, капките наедряваха и се стичаха на вадички по предното стъкло — през него всичко изглеждаше мътно и разкривено.

— Добре че на тебе е ясно — каза Борис и пусна стъклочистачките. — У мене е една каша.

— Истинско предсватбено настроение. С всички е така.

— Благодаря за утехата, Капитане — каза Борис.

Двамата млъкнаха. Стъклочистачките-метрономи отчитаха мълчанието им. Мълчанието между близки хора никога не тежи, то е продължение на заглъхналия разговор. Капитана мислеше за своята

женитба. С Ирина се познаваха от юноши, любиха се три години. Докато не получи първата си заплата като телефонистка, Ирина не се съгласи да обявят годеча. Една година стояха сгодени. Когато сключиха най-после брака, Капитана не изпита никаква радост — беше чакал този ден много дълго. Сякаш беше дошъл краят на учебната година — последният урок свърши, а от умора той посрещна с безразличие настъпилата ваканция. Всяка пролет той и Ирина забравяха да отпразнуват годишнината от сватбата си.

Борис мислеше за Симеон. Симеон се запозна с Цеца на плажа. До обяд плуваха, опитваха се да правят слънчеви бани в пълзящата сянка на разхождащите се край тях пловдивчани, обядваха заедно в павилиона на плажа, Симеон почерпи с бира цялата й компания и се улови с Цеца на бас, че може да издържи минута и половина под водата, без да си поеме дъх. Условието на баса бяха: който спечели, има право да изкаже едно желание, партньорът е длъжен да го изпълни. Симеон издържа деветдесет и две секунди, посрещнаха го възторжените викове на компанията, отначало той мислеше да я целуне пред всички, но изведнаж каза: „Да се оженим.“ Цеца пребледня и компанията притихна. Борис се опита да обърне всичко на шега, но Симеон се разсърди. Цеца прехапа устни и отсече: „Аз от думата си не се отказвам. Щом иска да се оженим, ще се оженим още днес!“ И напъха косите си в гумената шапка. Докато двамата донесат паспортите си, Борис купи цветя. В Дома на младоженците Симеон научи трите имена на съпругата си, че е от Северна България, че е студентка в трети курс на вест, че баща й, щом разбере за брака им, ще ги Пловдивския медицински институт и чу радостната „разсели“ и двамата. „Той работи в окръжното управление на МВР“ — каза тя. И след малко: „Веднага ще ми спре издръжката.“

— Трябва да се въведе някакъв задължителен срок за опознаване преди сключването на брака. Най-малко четиридесет дни — обади се Капитана и насочи запалката-пистолет към лицето си, сякаш се готвеше да се самоубие. — Вера е хубав човек, но много си приличате с нея. На тебе ти трябва жена, която да те държи на земята. Но щом сте се разбрали... — Капитана махна с ръка да разкъса и пропъди цигарения дим, който се стелеше на пластове в кабината.

— Ако Симеон беше чакал четиридесет дни след запознаването на плажа — продължи Капитана, — нямаше да се ожени за Цеца и

нямаше да се развежда след два месеца. Милиционерският началник щеше да вдигне тупурдия до небето, щеше да се рови в произхода и миналото на Симо, докато се докопа до грехопадението на Адам и Ева, майката на Цеца щеше да припада през два часа и тъй нататък. Бяха решили да я оженят на всяка цена за лекар, както я и ожениха. Нямаше да страдат нито Симеон, нито Цеца.

— Случаят със Симо не е типичен.

— Решил си да си счупиш главата, чупи я! Аз на сватбата ти няма да дойда — поздравленията и подаръка си ще ви поднеса след пет години.

— Много мило, Капитане — каза Борис. — Човек с годините става предпазлив.

— Поне да бяха докарали тора, докато вали — подаде ръка от кабината Капитана. — После пак ще губим време. — Той изскочи на дъжда, забради се с якето си: — Отивам при председателя... Знаеш ли какво открих: като прочетеш обратно името Авакум, излиза мукава!

„Засегнах го! — помисли Борис. — Заслужи си го. Жена да го държи за земята! Не стига, че «те» го държат!“ „Те“ — това бяха: един сух и слаб полковник от Министерството на народната отбрана — той ръководеше изготвянето на списъците за съкращение, и доктор Стаменов, който винаги намираще нещо в сърцето му след полет. Борис предполагаше, че лекарят го преглежда така щателно от желание да му помогне, а той събирал материал за дисертация! В критичния момент го представи за съкращение, както ветеринарните лекари бракуват негодния добитък и го изпращат в кланицата: като че противникът ще се интересува дали сърцето ти е в ред, преди да си размените любезности с картечниците... „Не трябваше да му казвам за Вера“ — укори се Борис. И си спомни вчерашния ден:

Към обяд, още когато източваха цистерната, той разбра, че не ще може да отиде в града, както беше наумил, и даде покана за телефонен разговор: искаше да чуе гласа на Вера. В четири часа началникът на пощенската станция не можа да влезе във връзка с Пловдив: някъде поправяли телефонните линии. В четири и десет — също. След половин час началникът се амбицира и обхванат от нетърпението на Борис, почна да търси връзка през Хисар, чрез посредничеството на някаква негова колежка от друго село. Получиха връзката, за щастие, Вера все още чакаше в пловдивската станция, но не можеха да се чуят

— в телефонната слушалка се преплитаха много гласове, мъжки и женски, но никой не приличаше на Вериния. Тогава се обади познатата на началника и предложи да препредава.

„Вера, мъчно ми е, че не мога да дойда“ — каза Борис.

„Казва, че не може да дойде“ — предаде телефонистката и Борис съжали за признанието си. Със същия безразличен глас телефонистката сигурно предаваше в центъра сведенията за напоените или ожънати площи, за набраните през деня низи тютюн.

„Тя казва, че довечера имат съвет. — Стори му се, че телефонистката се прозява. — Има ли друго?“

Борис се почувствува неудобно: вдигна в тревога толкова хора, близо час те въртяха ръчките и търсеха връзка.

„Да! — сопна се той на невидимата посредничка. — Предайте ѝ, че искам да се оженим следващия месец.“

Гласът на телефонистката стана по-любезен, очисти се от скуката и от металическите нотки: „Другарят — предаде тя на Вера — казва, че иска да се ожени до един месец. — И прибави от себе си: — Вие какво ще кажете?“

Отговор от Пловдив не последва, телефонистката извика няколко пъти „Ало! Ало!... Колега, не прекъсвай!“ след туй обяви съкрушено: „Връзката се загуби, другарю. Вместо Пловдив, обажда ми се балнеосанаториумът на трудещите се селяни!“

И затвори.

Борис остави неохотно слушалката на вилката и когато излезе от кабината, видя Агрономката — тъкмо наслончваше пощенска марка да я залепи на плика, който държеше. В черните ѝ очи играеха пламъчета.

„Чудех се как ще се прибера, но късметът още не ме е напуснал — каза тя. — Извикаха ни на районно съвещание, та успях да напиша на спокойствие дълго и широко писмо на Филип. Ти какво правиш?“

„Използвам телефонната техника...“

„Чух те — засмя се Агрономката. — Ако не те познавах, щях да помисля, че не ти е стигнал кураж да го кажеш направо на момичето. Позволи ми първа да ти честитя. Ще ме вземеш ли с тебе в цистерната?“

В кабината тя се сви на седалката, опря лакти на заоблените си колене, подпря с длани лице и притихна като уморено от игра котенце

— ако не работеше моторът, щеше да я чуе как мърка от удоволствие. Колкото пъти се вози при него, тя никога не проговори в кабината. Гледаше шосето напред или нивите встрани — отдаваше се телом и духом на пътуването. Веднаж му каза: „Аз винаги пътувам извън себе си, може би затуй в колата ми е най-добре.“ Когато селото остана зад тях, тя захапа две цигари, запали ги едновременно, огледа ги и пъхна тази, която гореше по-добре, между устните на Борис. Стори му се, че го целуна — по цигарата беше полепнало червило и тя имаше аромата и вкуса на устните ѝ. Той очакваше, че Агрономката пак ще се прилепи до него, ще улови както друг път кормилото и сама ще свърне цистерната към елшовия подрастък край реката, но тя не мръдна от мястото си и през всичкото време се усмихваше загадъчно и хитро. Пред дома ѝ Борис я запита защо се усмихва. „Ще се ожениш — каза тя — и ще ме разбереш.“

На вратата на кабината се облакът един възрастен кооператор. Под платнището, завързано в единия край на клуп, се подаваше прикладът на карабина. Мъжът огледа кабината и Борис. Беше пазачът на самолетите, предишната вечер Борис го видя, когато се връщаше от оран. В което и село да се приземяваха, ръководителите на стопанствата, без някой да настоява, определяха мъже за въоръжена охрана на машините през нощта. „Всичко се случва“ — казваха те. Нощта отдавна беше свършила, изтекъл беше срокът на дежурството, но пазачът не се прибираше, не сваляше и карабината, обикаляше около самолетите, от стъпките му се образува разкривен кален кръг — нека всички в село видят каква отговорна задача му е поверена! И каква пушка!

— Ти от небесните сеячи ли си? — запита пазачът и подаде на Борис ментов бонбон. Сполучливото сравнение изненада Борис — беше толкова, хубаво, че отново събуди у него копнежа да лети.

— Не съм — преглътна въздишката си той.

— Значи така?

— Така.

— Е, от кои си тогава?

— От тия като тебе.

— От кои казваш?

— От орачите.

Пазачът го погледна недоверчиво, почеса се с два пръста под каскета и обиден, му обърна гръб. Гърбът му под платницето каза: „Щом си като мене и не си от небесните сеячи — не заслужаваш внимание!“

Борис съжали за отговора си — селянинът се обиди. Не искаше да го наскърби, а да му каже да не се подценява... Земята и светът принадлежат на орачите. Без тях не може да има летци и космонавти, министри и учени, професори и поети. Те са като гълъбите, на които селянинът поднася всяка сутрин пълните си със зърно шепи и птиците кацат по раменете му да кълват.

После си помисли: „Дали не се обиди от думите ми, че и аз съм като него?... От кои съм аз въобще?“

Валеше дъжд и пазачът обикаляше около самолетите. Не искаше да излезе от своя разкривен и кален кръг. Кръга, от който излитаха самолетите.

11

Децата плъпнаха по улиците с последните вълма на облаците — навития на клечки захарен памук, и бабите изнесоха разголените пеленачета на слънце както мравките личинките си след дъжд. Коцето слезе при прелеза, уверяваше Борис, че някъде наблизко живее леля му, но Борис знаеше, че го лъже — два пъти след посещенията у леля си Коцето се връщаше пиян. Мика се измъкна от потока коли, изпревари един гръцки хладилен камион и самоуверения трабант пред него и се понесе с рев по стръмните улици на стария град.

Борис завари при хазайката си Вера. Препасани с престилки и изцапани до лакти с брашно и тесто, двете жени точеха кори и ги слагаха да съхнат върху застланите с чаршафи легла.

— Чиракувам — усмихна се Вера и скри зад гърба набрашнените си ръце.

На бузата ѝ също имаше брашно, беше се пипнала с пръст, Борис я издебна и я целуна по белия отпечатък. Вера се дръпна.

— Не смущавай производството! — скара му се така Мара. — Ако се беше обадил, че ще дойдеш днес, нямаше да обърнем къщата с главата надолу.

— Како Маро, да не си сключила договор за доставка на юфка с някое военно поделение?

— Борисе, не се бъркай в женските работи. Няма да е много — толкова народ ставаме!

Борис разбра, че Вера беше споделила с нея предавания от телефонистката разговор.

— Вера — каза той, — вчера ти нищо не ми отговори.

— Щом съм тук...

— Снощи Вера спа при мен — прекъсна я така Мара. — Видя ли как изми и изчисти стаята ти — всичко свети. Не ти ли направи впечатление?

— Не.

— Не гледай Вера, че взе да къса петурите. Я да смениш реотана на котлона, вместо да се чудиш какво да правиш!

— Не мога, зает съм.

— Не виждам с какво.

— Влюбих се, како Маро.

— Разбрахме де, целият окръг те чу като викаше по телефона...

Имаш писмо, на масата ти е.

Писмото беше от чичо му. „Ела — пишеше той — да се разберем по роднински за наследството. Да не стигаме до съд и да не пръскаме пари. Ако не дойдеш до десет дни...“

Борис смачка писмото, без да го дочете, и хвърли книжната топка в печката. Едва когато затвори вратичката ѝ, се сети, че някой я беше изпразнил — тя заместваше кошчето за книжни отпадъци, така я беше натъпкал, че едва се затваряше.

Над леглото беше закачена последната снимка на баща му. Смяташе да постави снимката в рамка, но я забрави загърнатата във вестник върху гардероба. Вера е почиствала върху гардероба и я е намерила.

Борис се изправи до леглото, вгледа се в снимката и стаята се изпълни със спомени: Баща му се връща от лов и се смее. Баща му връзва люлка на дюлята в двора и люлее сина си така, че при всяко излитане нагоре Борис се опитва да ритне с босото си краче облаците. Радостта на баща му, когато избраха бай Темелко за кмет. Вдигнатият показалец на баща му и думите: „За мене, сине, не е от значение, че си вече летец. Важното е да станеш човек!...“ Колко е просто да се каже, но коя е мярката? Тогава той вече е знаел за доктор Золев... Да станеш човек! Като кого? Не може да бъде като Капитана, да си хареса герой от книгите. Човекът, на когото ще се опита да прилича — ако въобще срещне някога вече такъв! — трябва да е жив, Борис да познава живота му отблизо, ден по ден... Горкият Капитан! Искаше да подражава на Авакум Захов, започна дори да се интересува като него от археология, но стигна до мукавата. Борис откачи снимката и я заключи в големия куфар зад вратата. При униформата от въздушните войски. Щом открие изчезването на снимката, Вера ще разбере, че е сбъркала.

Върна се в кухнята, подсвиркваше си песничката, която му се натрапи от пуснатото високо у съседите радио; но мелодията не го радваше.

— Какво ти е? — запита го Вера. В гласа ѝ Борис долови страх и объркване и се ядоса, че е забелязала промяната в настроението му.

— Забравих да ти кажа, Борисе, че те търси един художник — обади се така Мара. — Трябва да беше преди час.

— Млад или стар? — изненада се Борис. Единственият му познат художник никога не го търсеше в къщи, оплакваше му се само на улицата.

— Стар, но от модерните — с брада — каза така Мара.

Неговият познат не носеше брада, макар че беше модерен художник.

— Мъкнеше две мрежи картонени кутии с бои — добави хазайката му. — Каза да му се обадиш: в Наречен ли беше, в Заречен ли — нещо такова.

Борис се усмихна — търсил го е зареченският поп, дошъл е да си купи ловни материали. Ако се научи, че са го взели за художник, а патроните му за бои — ще се пукне от смях.

Борисовата усмивка се отрази като в огледало по лицето на Вера.

— Добър художник ли е? — запита го тя.

— От най-добрите — каза Борис.

Кака Мара отърси длани от брашното и ги подпря на ханшовете си:

— Слушай Борисе, я ми кажи защо се домъкна по никое време в Пловдив?

— Ще купуваме с колегата резервни части за цистерната.

— Че върви ги търси де! Хайде, хайде! И ти, Вера, вдигай петурата. Довечера се разправяйте кой какъв художник е!

Зад гърба на така Мара Вера му намигна:

— Така де — каза тя, — пречиш ни!

Трябваше да излезе, макар че беше рано за срещата с Коцето.

Вера тръгна да го изпрати, след като му каза „довиждане“ — сигурно така Мара ѝ даде знак. Така майка му всяка сутрин изпращаше мъжа си до улицата. Напред тичаше Лиля и през метър се обръщаше да провери дали не е останала сама, баща му стъпваше пъргаво и размахваше чантата си или някоя папка, след него, на пет-шест крачки, вървеше майка му — все в последната минута се сещаше да заръча нещо и Борис се питаше дали баща му я чува или не, той никога не се обръщаше.

На стълбата Борис прегърна Вера и двамата се сгушиха един до друг на стъпалото.

— Вера, сваляй престилката, Мика е долу.

— Ще наскърбим така Мара. Щом ѝ казах, че нищо не разбирам от готварство, обеща да ме научи.

— Харесвам те, без да знаеш да точиш юфка.

— Не зная въобще да готвя, старче.

— Щастлив съм, че няма да ми миришете нито ти, нито дрехите ти на кромидена запръжка или на зеле. Тръгвай.

— Не бива заради така Мара. Струва ми се, че е ужасно нещастна и самотна жена.

— От все сърце ти пожелавам нейната участ.

— Още не сме се оженили, а ти ми пожелаваш вече да остана вдовица!

— Пожелавам ти момче и момиче като Людмил и Венета. Не ти ли разказа за тях? Ще тръгнеш ли?

— Не видя ли, че свалих престилката!

Два часа по-късно те лежаха един до друг в тревата. Беше тихо, нямаше туристи край хижата, по поляната пламтяха огрени от залеза тържествените свещи на лопена. Въздухът сладеше с аромата на смола, на къпинак и мащерка. Очите на Вера попиха синевата и блясъка на небето, тялото ѝ се сля с умората и спокойствието на топлата земя. В клоните на бора се шмугна катерица, спря се и ги загледа с мънистеното си око. Вера смутено придърпа полата си. Катерицата се завъртя около клона и се прехвърли на съседното дърво. Вера се усмихна, повдигна се на лакти и седна.

— Не ме гледай — каза тя.

Борис послушно затвори клепки. Когато ги отвори след малко, Вера беше закопчала блузата и пригладдаше косите си. В косите ѝ се бяха оплели борови игли.

— Нека се приберем — каза тя.

Борис погледна надолу към равнината — хълмовете на града не се виждаха, полето беше замряло в зной и прах.

— Не ти ли е добре тук?

— Много — отвърна тя, — но искам да бъда сред хората.

Борис остави Мика далеч в гората и пак му се стори, че долови тежката ѝ миризма на бензин и гума. Не можеше да разбере желанието

на Вера. Преди малко те избягаха от кака Мара, вървяха по улиците на Пловдив уловени под ръка, времето беше спряло, не виждаха хората, не виждаха къщите, улиците, автомобилите, слънцето и сенките, не се вслушвах в чуждите разговори и им беше добре...

Вера успя да измъкне боровите фиби от косите си.

— Не мога да понасям сама радостта — продължи тя. — Когато съм тъжна и болна, трябва да съм сама, а сега искам да има наоколо ми хора.

— Защо ни са?

— Не зная... Искам да има наоколо ми много хора. Хиляди. Не ми отказвай — днес имам рожден ден.

— Нали си родена през февруари?

— Седемнадесети февруари, но и днес имам рожден ден. Много е сложно и не мога да ти го обясня както трябва. Всеки ден, в който съм щастлива, е рожден ден за мен — не питай повече.

— Вера, ще ме разориш! Всяка година ще имаш по триста шейсет и пет рождени дни и един двоен — на седемнадесети февруари.

— Убеден ли си?

— Триста шейсет и шест подаръка...

— Не искам подаръци. Или не, понеже каза, че си убеден, ще ми купуваш подаръци само в дните, когато не сме щастливи. Съгласен ли си? Ама честно!

— Честно! Дай си ръката. Днес по изключение ще ти купя нещо, щом се върнем в града.

— Не, споразумението ни влезе в сила. Щом искаш да ме зарадваш, откъсни ми една шишарка от нашия бор. Не бих те карала, но не мога да ги стигна. — И се замисли: — За пръв път употребявам думата „наш“. Започва нашият живот, ще имаме наш дом...

Когато стигнаха до Мика, Вера се спря:

— Аз ще тръгна пеш, а ти ще останеш тук. Ще изпушиш една цигара и чак тогава ще тръгнеш подире ми. Когато ме настигнеш по шосето, аз ще вдигна ръка и ще помоля да ме качиш. Все едно, че не се познаваме. Ти ще ме поканиш в кабината и ще се опитваш да флиртуваш. Запознанство с автостоп, кола, само двамата зад мотора — напълно в духа на времето! Искаш ли?

— Не ми е до игра, Вера.

— Нека опитаме. Запали си цигара. Дай и на мен една.

Вера тръгна по пътя. Държеше в ръка запалената цигара и се усмихваше. На крайпътните лещаци, на тъмната гора, на цветята. Стъпваше трудно по разровения път, Борис не ѝ каза, че ще отидат в планината, и тя излезе с обувките с високи токове. След няколко крачки ги събу, стисна ги под мишница и закрачи боса.

Вера откъсна лешници, набра пълна шепа, но когато счупи един със зъби, видя, че още са зелени и нямат ядки. Понечи да ги хвърли, но се наведе и ги разположи шахматно по земята, взе едно плоско камъче и боса, на „куц“ крак поигра с плочката като малките момичета. „Приличам на хлапачка! — мислеше Вера. — Не съм никаква учителка, а хлапачка! Влюбена хлапачка съм... Ако ме види някой така, какво ли ще си помисли за мен!“

— Борисе! — извика тя. — Борисе!

Гората всмукна като попивателна вика. Вместо Борис обади се ехото: „е-е-е!“ и откъм височината се чу шум на мотор. Олекна ѝ. Застана встрани, да не връхлети отгоре ѝ Мика, но шумът потъна някъде зад завоите и тя отново се уплаши, че е сбъркала пътя.

Газката изскочи иззад храстите с рев, изпищяха спирачките ѝ и колата приклепна на ресорите си, Борис отвори усмихнат вратата и се готвеше да излезе, но Вера избиколи тичешком колата и се вмъкна в кабината.

— Добре че у нас не пушат пури! — въздъхна тя.

— Ами сценария? — запита Борис. — Няма ли да караме по сценария?

— Борисе, ощипи ме да се уверя, че не сънувам. Или по-добре аз да те ощипя, резултатът ще е същият... Ще казвам „моят мъж“, „моето семейство“... Искаш ли да отидем у Ирина? Няма да влизаме у тях, ще ѝ кажем само „добър ден“ или „добър вечер“... Разбра ли какво исках да ти кажа с рождения ден?

— И да, и не.

— Не звучи много утешително, но все пак напредваме. Нали на никого няма да кажеш какво се случи между нас?

— А ти как ще го скриеш, като е изписано по лицето ти? — засмя се Борис и посегна към стартера.

12

— Бате Борисе, здравей!

Борис се обърна — от напречната уличка му махна с ръка Теди. С ученическата си куртка и новата униформена фуражка — и двете големи за ръста му — Теди изглеждаше нещастен и безпомощен. Той водеше за ръка дебело и охранено четиригодишно момиченце. В свободната си ръка момиченцето сурнеше по плочите вехта, раздърпана кукла.

— Сестричка ли ти е?

— Така да се каже: балдъза! — въздъхна Теди и пушна момиченцето, за да се ръкува с Борис. — Щеше да ме търсиш в психиатрията, ако ми беше сестра. От половин час съм с нея и нервите ми танцуват чарлстон!

Борис погледна изненадан малката. Усмихнаха му се наивно две кротки ласкави очи.

— Опитва почвата! — каза Теди. — Не я гледай, ей сега ще писне като пожарна сирена. Изяде във вид на бонбони всичките ми лимити и иска още. Не зная как издържа Албена.

— Коя Албена?

— Моето момиче! Баба ѝ подуши, че се среща с мене, и не я пуска да излезе без това ремарке. Чистичка и кротичка по форма, а по съдържание — звяр! Всички са такива.

— Как така „всички“?

— Искях да кажа: тия като това малкото. Навъдило се е едно поколение... Суперегоисти! Да видиш братчето на Гошо — изключиха го от детската градина! Непоправим тип: изпохапал всички деца, не дава друго да пипне играчките. Като си помисля, че ще пораснат, шапката ме стяга отсега.

Борис се засмя и в същия миг сестричката на Албена го прегърна през коляното.

— Почва с хватките — предупреди го Теди, — внимавай!

Момиченцето се притисна галъвно до коляното му и Борис го погали по пухкавата къдрава коса. Детето се усмихна щастливо, подаде му парцалената си кукла и погледът му каза: „Харесваш ми. Поиграй си с нея. Разрешавам!“

Борис приклепна на тротоара и взе куклата. Целулоидната ѝ глава беше ожулена и измачкана като калниците на Мика, на мястото на синия емайл на очите зееха дупки и куклата напомняше ослепен от византийците Самуилов войник.

— Къде са очите ѝ? — запита Борис.

— Извадих ги — изпъчи се детето. — С фиба!

— Нали ще я боли?

— Баба ги занесе на химическо чистене. Бяха мръсни — успокои го момиченцето.

Борис трепна: детето беше получило първия урок по жестокост. И си спомни своя съсед и съученик в първите класове Николай. Николай винаги късаше ръцете, краката или главата на куклите на сестра си. Баща му го защитаваше: „Николайчо е много любознателен. Иска да узнае какво има в тях...“ — и купуваше други. Николай не можа да завърши гимназия, намушка с нож приятеля си, с когото бяха отишли за риба.

— Теди, защо не ѝ купиш някаква играчка?

— Аусгешлосен! — начумери се Теди и размаха показалец. — Изключено! Нали ще попитат ремаркетото откъде я има! После ще пускат Албена да излиза само с бабата.

— Къде е Албена, Теди?

Момчето се надигна на пръсти и зашептя:

— Отиде да се запише в парашутната школа. Баща ѝ ще осакатее, ако научи! — И като забеляза недоумяващия поглед на Борис, поясни: — Ще си счупи ръцете по задника ѝ.

— Но ти нямаш нещо против, нали?

— Всеки човек мъкне в живота свой кръст. Като Христос към Голгота.

— Ти си бил мъдрец, бе Теди! — Борис едва прикри усмивката си.

— Това е изказване на мама по въпроса за семейното щастие.

— Искам мама! — писна с изненадващо силен глас сестричката на Албена.

Смутен от писъците ѝ, Теди забърка из джобовете на куртката и панталоните си. Детето следеше през свити клепки ръцете му, сякаш очакваше Теди да извади от някой джоб майка му и виеше. „Искам-ам!... Иска-а-ам!“ Плачеше, а в очите му нямаше сълзи. Едно след друго в ръцете на момчето се появиха отвертка, кибрит, календарче, винтове и гайки, автоматичен молив, нагънати листчета със записки, батерия за електрическо фенерче, ножичка, клещи и преди да посегне към тях момиченцето, пак изчезнаха в издутите му като торби джобове. Всичко му трябваше, не знаеше кое да пожертвува, за да усмири спътницата си. Накрая се спря на кибритената кутийка, извади клечките от нея и я подаде на малката. Момиченцето продължи да хлипа, поемаше дълбоко въздух като тежкоатлет, преди да се наведе над щангата, и всеки миг можеше да писне отново — Теди побърза да прибави към подкупа и лъскавото календарче.

— Ако ѝ дам нещо по-ценно, ще го занесе в къщи — каза той. — Тия ще ги накъса и хвърли и няма да има веществени доказателства против Албена.

Когато гледаше инструментите, които момчето вадеше от джобовете си, Борис се сети за акумулатора.

— Теди, хайде да се срещнем утре след обяд. Трябваш ми.

— Утре след обяд? — замисли се момчето. — Точно утре не мога, имам спявка.

— Целият следобед?

— Най-малко четири часа ще чукаме бадеми на арменеца.

— И на това ти викаш спявка?

— Така казвам на нашите. Те са против, а пари не ми дават. За четири часа изкарваме с приятелите по осемдесет стотинки. Ядките, които излапвам скришом, не влизат в сметката.

— Не очаквах, че лъжеш родителите си!

— Амортизиран лаф! — намръщи се момчето. И след малко: — Лъжа ги! Ако лъжат мене, че трудът е песен — и аз лъжа... Мога да се измъкна най-много за половин час. Работим колективно, да офейкам — не струва.

— Тогава да отидем сега.

— Къде?

— В гаража. Нали ти трябваше акумулатор?

Теди подсвирна толкова високо, че сестричето на Албена изпусна кибритената кутия. Той се наведе, грабна уплашеното дете и го метна на раменете си. Момиченцето намести куклата си върху фуражката му и размаха щастливо крака.

— Да вървим, а? — хвана се той за ръката на Борис.

— Не ти ли тежи, Теди?

— Само мърльовците се оплакват от семейните тежести! — захили се момчето. Дали цитираше изказване на майка си или на баща си, Борис не разбра.

В гаража Теди остави момиченцето в кабината на Мика, бутна назад фуражката си и огледа критично обвития в паяжини акумулатор.

— Бате Борисе, не се ли шегувааш?

— Твой е — отвърна Борис и бръкна за цигарите си, смути го бликналата в очите на момчето благодарност.

Теди обърса праха на акумулатора с носната си кърпа, извади от джоба си снопче жички, избра грижливо две, свърза полюсите и допря краищата на проводниците до езика си.

— Важи! — извика той и се изплю: беше почувствувал браждене по езика. — Ще свърши работа.

— Вземи го още сега. Или чакай, ще го закараме с колата.

Теди побърза да вмъкне акумулатора в газката, измести се в кабината и взе момиченцето в скута си.

— Остави го между нас — каза Борис. — И го дръж здраво.

— А бе аз ще я държа, ама после да не переш седалката. Като нищо ще свърши оная работа от радост. Кога се е возила в лека кола!

— А ти?

— И аз не съм — призна смутено момчето.

Борис понечи да запали мотора, но Теди го бутна за ръката:

— Познаваш ли нашия физкултурник?

— Не.

— Ще му скроя такъв номер, че ще ме помни, докато е жив!

— Защо, Теди?

Момчето се колебаеше:

— По тия въпроси мълча като гроб, но на тебе ще кажа... Защото се занася по твоята математичка. Щом я види, и очите му стават като буркани.

— Това не ти разрешавам. Тия неща остави на нас.

— Дадено — съгласи се неохотно момчето.

Борис потупа Теди по рамото и се усмихна. Устата му беше претръпнала, като че току-що беше опитал с езика си има ли ток в акумулатора. Сестричката на Албена се измъкна от прегръдките на Теди, изпълзя върху коленете на Борис и се сгуши до бузата му.

Как Мара вдигна края на перденцето и погледна навън: не се виждаха Борис и Вера — и седна уморено на миндерчето. За тях се блъска от сутринта — да купи продукти, да сготви и подреди, а ето три часът минава, ще се търкулне неделният ден и още ги няма! Не знаят, че едва се държи на крака. Кака Мара огледа кухнята. „Трябва да се боядиса — помисли тя. — Цялата къща трябва да се боядиса за сватбата.“ Жилфонд е стопанин на сградата, но тя живее петнайсет години в нея и я чувствава като своя. Отвън къщата изглежда двуетажна, но долу има само килер и дърварник, стълбището заема половината приземен етаж. Колко ли пари ще поискат да боядисат и стълбището. Стаята е голяма — на Борис и Вера ще им е удобно. Ако дойде дете, кака Мара ще го взема нощем при себе си. Дотогава ще се пенсионира. Ще му купят плетено кошче-люлка и тя ще го държи до леглото си. Щом заплаче, ще го люлее. Денем всички ще бъдат в кухнята — тук ще къпят с Вера бебето, тук ще се хранят.

Кака Мара измести тенджерите в края на печката. Ще живее добре с Борис и Вера. Няма да е като със Стоименови. Стоименови държаха Борисовата стая и кухнята уж беше за общо ползване, но седем години не я пуснаха да стъпи в нея. На Стоименови им беше тясно с двете деца, но защо и през зимата трябваше да се мие на двора? Слава богу, че си направиха апартамент...

На дворната врата някой удари желязното чукче. Бяха Найденова — председателката на отечественофронтговската организация, съседката й Невена и един непознат мъж. „Ще ми предложат билет за колективно посещение на кино — помисли кака Мара. — Нали трябва да отчетат дейност!“

— Дойдохме да си поговорим, како Маро — каза Невена и погледна със стаена мъка приготвената за трима души маса. — Няма да ти отнемем много време.

— Сигурно си чула за почина на първи район? — намеси се Найденова.

Кака Мара не отговори, не разбра за какъв почин става дума, но застана нащрек: в профорганизацията често обсъждаха нови почини, още единия не усвоили и профпредседателят свикваше актива в завода да разглеждат друг. Профпредседателят беше амбициозен младеж, не искаше да изостават, прочетеше ли, че някой някъде е въвел нещо, бързаше да го приложи и при тях и телефонираше в редакцията на вестника: „Започнахме да работим по нов почин. Пратете журналист да драсне някой ред за нас.“ Казваше се Дечко Разпопов, но помежду си работниците го наричаха Дечко Починов.

— Ние в никакъв случай не бива да изоставаме — обади се мъжът. Сякаш цитираше думите на Дечко.

— Инициативата на другарите от първи район — каза Найденова — е прекрасна: В нашия дом, улица и квартал да няма изоставаци ученици и граждани с некултурни и противообществени прояви!

— Прекрасна е! — съгласи се каква Мара.

— Ще трябва доста да поработим — вметна мъжът.

— В нашата низова не всичко е наред в това отношение — каза Невена. — Ще трябва да мобилизираме сили.

„И тримата не работят в нашия завод, а си служат със същите купешки думи като Дечко — помисли каква Мара. — С каква ли задача ще ме натоварят, че да се смразя със съседите!“

— Предстои ни да свикаме събрание с една-единствена точка в дневния ред: разглеждане почина на първи район — каза Найденова. — Ти, како Маро, трябва да се изкажеш и подкрепиш инициативата ни. Тебе всички те уважават.

— Не ме бива за оратор, другари. Ако трябва да се украси клуба, да донеса покривка или нещо друго — добре, ама да говоря!

— Не искаме речи, како Маро. Казвам ти го отговорно, като председателка. Простичко, така, със свои думи, ще ни разкажеш за твоя син и дъщерята. Не ги познаваме, съжаляваме, че не са израснали между нас, но ти ще ни опишеш как си ги отгледала и възпитала.

— И в какви отношения сте сега! — допълни Невена. В квартала всички знаеха, че Невена не е в добри отношения със снахите си: двете млади жени дойдоха в нейната собствена къща и изместиха истинската стопанка в избената стаичка. Тя беше полутъмна, по стените ѝ избиваше влага — злите езици се шегуваха, че туй станало причина на стари години Невена да се отдаде на активна обществена работа:

винаги беше в комисиите, които обикаляха квартала — за членски внос, за събрания, за ваксиниране на децата и какво ли не — първа отиваше в клуба и последна го напускаше. На нея така Мара винаги даваше по нещо от колетите си. Даваше ѝ го така, че снахите да видят.

— Моля ви се, другарко, съгласете се — изправи се мъжът и я погледна отвисоко. — Много държим на вашето изказване. Не е трудно да развиете темата, няма нужда да се подготвяте специално. Съгласна сте, нали?

Кака Мара кимна.

Когато остана сама, тя извади от бюфета ръкоделието на Вера. Вера почна да бродира покривката, но не ѝ спори — още едната страна не е презполовила. Не ѝ остава свободно време, а и Борис се мръщи, щом я види да бродира. Иска Вера да се занимава само с него. „Да свърши веднаж траурът, че да се оженят — ще ми олекне!“

Кака Мара вдяна трудно иглата. Не вижда добре, очите не я слушат както на младини, но Вера пак няма да забележи, че ѝ е помогнала. Иска всичко да ѝ е наред — и покривки да има, и възглавници, а не се е научила нито да плете, нито да бродира. Сираче! Дори фасулена чорба не знае да стотви. „Защо ли ѝ трябва — има толкова столове... Бащата и майката живи — и пак сирак. Божичко, какви хора има на тоя свят!“

Не ѝ се бродираше — липсваха ѝ младите. Няма ли ги, къщата изглежда празна. Пусто е и вътре в нея. Обърка я и комисията от кварталната организация. Как ще се изправи след десет дни пред толкова хора да разказва за Людмил и Венета! Да са една-две жени — добре, ама като се вторачат насреща ти петдесет чифта очи!...

Кака Мара извади от чекмеджето стар платнен метър. Беше ожулен и напукан и цифрите му не личаха, но пак ще ѝ свърши работа. Дали не може да премести бюфета до чешмата, а миндерчето да отиде на неговото място? Така кухнята ще изглежда по-просторна. Как не се е сетила досега? Колкото пъти седне на миндерчето, Вера все се оплаква, че ѝ духа от прозорците. Ще изистине — на фенер прилича къщата!

Кака Мара забрави умората си, прилекна и почна да мери разстоянието по пода. Метърът, стоял години свит в чекмеджето, се измъкваше от пръстите ѝ и се свиваше като жив.

Борис бързаше — Коцето сигурно го чакаше вече. Дойде в Пловдив със зачислената на Коцето цистерна, за да се види с Вера, но не успя дори да я прегърне. Кака Мара беше довела при нея съседско дете да му покаже как да реши някакви трудни задачи — не можеше да го изгони. Не обърна внимание на подмятането на Теди за физкултурника, но му стана драго, че завари Вера при хазайката си. Ако знаеше, че е при нея, нямаше да идва. Напразно се блъска седемдесет километра! Усетят ли в базата, че е напуснал района без разрешение, види ли някой останената при багерите на „Водстрой“ Мика — ще си има неприятности!

Не измина стотина метра и насреща му се засмя застрахователният агент, който от половин година го убеждаваше да сключи застраховка срещу злополука. Усмивката не слизаше от устата на агента, той беше нахален като конска муха и всяка среща с него помрачаваше с часове настроението на Борис.

— Добър ден — спря го застрахователят. — Знаете ли коя е най-вкусната дума?

Борис вдигна рамене.

— Думата „хинин“ на мене например ми горчи. От думата „любов“ ми става сладко в устата и другаде... — В устата на застрахователя светнаха два златни зъба. — Но най-вкусната дума си остава „живот“. Кажете я и ще почувствувате...

Борис се опита да отмине. Застрахователят го улови за ръката:

— Запланувал съм си една ракия от вашата застраховка и ще я изпия. В трийсетгодишната си практика нямам случай някой да ми е отказал. В края на краищата аз нося само добро на хората. Човек с вашата професия, при този непрекъснато растящ автомобилен транспорт, е изложен винаги на риск. Прехвърлете риска на ДЗИ!

Борис успя да се отскубне, но все му се струваше, че колкото и да бърза, застрахователят подтичва след него и го дебне. Когато стигна църквата, той се обърна: застрахователят не вървеше подире му! Борис

погледна стълбището на църквата — стъпалата му напомнях акордеонен мех, застинал в каменна въздишка — и видя Теди, седнал с кръстосани крака до зида. Ако момчето му беше махнало с ръка, Борис щеше да се усмихне и отмине, но Теди се направи, че не го забелязва, наведе се и взе да търси нещо в оставената до него ученическа чанта. Борис почака — момчето не вдигна глава, но сигурно го наблюдаваше изпод вежди — реши, че му се е случило нещо, и закричи към стълбището.

— Здравей, Теди!

— Здравсти — отвърна неохотно момчето.

— Неприятности ли? — приседна до него Борис.

Момчето вдигна рамене и премести предпазливо чантата си до стената. Чантата беше издута и тежка. За пръв път Борис се улови, че проявява любопитство, че страшно много му се иска да узнае какво крие Теди. Беше против принципите му да се интересува от личните работи на познатите си. „Аз не се интересувам от вашите, оставете и мене на мира.“ Реши да стане — и без туй трябваше да бърза, но му се стори, че Теди мирише на спирт. Той погледна дали Теди не се е ударил, не видя никакви следи от нараняване. Спиртната миризма беше сладникава и тръпчива.

— Теди, я ми дъхни!

— Ром! — каза невъзмутимо момчето, извади от чантата пакет филтърни цигари „Марица“, разтвори го и предложи на Борис: — Ще запалиш ли?

Момчето беше смутено и объркано и се опитваше да се прикрие с предизвикателното си държане и с някаква съмнителна невъзмутимост. Борис го съжали: познато състояние, мъчителна и унижителна игра на момчета, които почват да се срамуват от юношеството си. И видя себе си преди десетина години: през онази лятна ваканция сковаваше щайги в един пункт за износ на домати, печелеше добре, отиваше на работа с едни стари панталони на баща си — и по туй не се различаваше от другите, пушеше и предлагаше на всички от цигарите си, а работниците, въпреки старанието му да се покаже „стрелян врабец“, изпращаха само него за вода и щом ги приближаваше, млъкваха наред вицовете с глупаво усмихнати лица. През една почивка той им разказа най-нецензурния анекдот, който знаеше, беше го репетирал предварително и беше убеден, че след туй

те ще забравят кой е баща му и ще го приобщят най-после към групичката си. Очакваше, че ще се залаят от смях, ще си намигват и ще се потупват по бедрата като съучениците му, а мъжете — сбирщина неквалифицирани работници и пропаднали алкохолизирани типове, които всяка вечер пропиваха спечеленото през деня — го изслушаха, без да се усмихнат, и като пансионерки, изненадани от възпитателката си, заговориха загрижено за лошите глави на гвоздеите и за повишената отново норма. Едва не се разплака и до края на лятото странеше от тях.

— Защо си седнал тук Теди?

— Имам среща.

— Албена не е ли на училище?

— С друга.

— И си пил за кураж?

— Тъхъ!

— Значи нова любов?

— Не.

— Не те разбирам, Теди. Защо не ми кажеш какво има?

— Бате Борисе, ти до колко години беше девствен?

Борис премига.

— До двайсет и две — каза той.

Момчето го изгледа подозрително:

— Ако не ме занасяш — закъснял си!

— Защо мислиш така, Теди?

— Не мисля, чета.

— Ти не отговори на въпроса ми: кого чакаш?

— Лили! — каза момчето. — Лили Пантерата. Познаваш ли я?

— Не.

— Всички момчета я знаят.

— Каква е тя?

— Не се ли сети? От ония — Теди намигна. — Какичките. —

След всяка дума момчето се оживяваше, сякаш собственият глас му вдъхваше кураж.

— Пстой с мене, ще я видиш.

— Защо й викат Пантера?

— Защото си заслужава. Върти си диференциала като пантера — ще премалееш! Жена със стил.

— А това в чантата какво е?

— Бутилка ром.

— За нея ли?

— Аха. И за нас тримата.

Борис погледна часовника си — беше два и половина.

— Посред бял ден?

— Цялата къща на Гошови е празна. Сега пътят е най-чист.

— Ако можеше да те чуе Левски!

— Защо Левски?

— Цитираш негови думи. — Пакетчето филтърни цигари стоеше на стъпалото между двамата, но Борис запали от своите. Бяха с лют, третокачествен тютюн.

— Къде ме търсиш! — каза Теди. — Кална работа.

— Кое?

— Дето и ти почваш да ми четеш морал. И то сега!

— Не съм и помислил дори. Рано или късно всеки нормален мъж престава да бъде девствен.

— И не възразяваш против Пантерата?

— Може и така. То е все едно да си почистиш устата с употребявана от други клечка за зъби.

Момчето се изплю на стълбището:

— Гадно!

— Е, Теди — Борис потупа момчето по коляното и се изправи. — Довиждане. Не забравяйте накрая по два аспирина. Против рома! — Това беше последният му и решаващ играта коз: отнемеш ли на нещо ореола на тайнственост и забрана, то бързо загубва привлекателността си. — За венерическите болести сигурно сте взели мерки.

— Не искаш ли да видиш Пантерата?

— Не. Приятно прекарване! — махна му небрежно с ръка Борис и си мислеше, че след малко ще трябва да се върне и набие Теди. Друго не му оставаше. Ще го сложи по корем на коляното си и ще го пляска, докато го заболи ръката.

— Чакай! — Момчето се изправи и вдигна чантата. — Да опиташ рома. Страх ме е, че няма да го хареса.

— Дай! — Борис взе шишето, не му се пиеше, но пое една голяма глътка. Ромът беше отвратителен, на всичко отгоре налят в неизмитото шише от мастика. От мастиката идваше тръпчивата миризма.

— Прекрасен! — каза той и се насили да преглътне втори път. — Да не се разсърди твоята Пантера, че шишето не е пълно? — запита той, докато натикваше тапата. — Изгълтах стотина грама.

— Майната й! — изруга момчето. — Не знаех, че си такъв долен тип! Изпаднах в безтегловност от приказките ти.

На Борис му олекна: желязото се беше нажежило, беше време да го кове.

— Не обичам хора, които се отказват по средата — каза той. — Решиш ли нещо, трябва да го изпълниш.

— Какво искаш да кажеш?

— Обещал си на момичето, че ще го чакаш — чакай!

— Момиче! Да я беше видял снощи, когато бъркахме в пазвата й, тогава щях да те питам.

— Мъжете, Теди, мислят, преди да вземат решение.

— Ти мисли, когато си възбуден! — каза момчето и прибра бутилката в чантата си. — Въпросът е какво да правим рома?

— Изпийте го.

— На мама чеденцето, то ми е гениално! — засмя се злобно Теди, но се усети: — Извинявай, мислех за Гошо... И благодаря. Без тебе можеше да офейкам, щом се зададе Пантерата. И нямаше да се уважавам колкото изгорял бушон. Сега цялата отговорност пада върху тебе и мръсните ти клечки. Хайде, аз съм насам! — каза момчето и се огледа боязливо. — Повръща ми се и ме боли долу корема, като че си ме ритнал между краката.

— Ще мине.

— Ритали ли са те? А рома ще изпием.

— Ти си послушно момче.

— Момче съм — съгласи се Теди. В гласа му имаше и гордост, и съжаление. — Да мога да прасна някого с чантата по главата! — И се заизкачва леко разкрачен по стълбите. Докато стигне църквата и се измъкне през страничната дворна врата, се обърна два пъти.

Борис почака да не би Теди да се върне — в туй време можеше да дойде и Пантерата, заслужаваше си да я види! — но се сети за недоверието на счетоводителя, което беше наранило така дълбоко Теди, може би и сега момчето го наблюдаваше отнякъде, и си тръгна. Колкото и да му се искаше, не се обърна.

Коцето беше в кабината на цистерната и дремеше отпуснат на кормилото.

— Давай! — затръшна вратата Борис. — Обещах ти в три, сега е три без пет.

Коцето не успя да включи на скорост и му се усмихна с блажена усмивка.

— Не сполучиш ли веднаж, опитай се пак! — каза той и Борис видя, че ръцете му треперят — докато го е чакал, Коцето и този път беше успял да се напие.

— Ще те сменя — каза Борис, — но запомни: за последен път!

— Готово! — съгласи се Коцето и след малко, преди да задреме отново на седалката:

— Борка, знаеш ли какво си?

— Не ме прегръщай!

— Ти си мъжко момче.

Насреща по шосето се нижеха камиони, натоварени със строителни материали, с машини и с грозде, в зеленчуковите градини белееха кърпите на кооператорките, трактори влачеха на сцепка редосеялки, работници разширяваха платното на пътя, а на Борис му тръгна на пияни! Коцето хъркаше като разбит амбреаж. И Теди с приятелите си сигурно вече се е напил. „Кална работа!“ — помисли Борис и се намръщи: повтаряше думите на Теди. Един камион блесна срещу него няколко пъти с фаровете си — водачът му го предупреждаваше за опасност, на шофьорски език това означаваше, че по пътя има контрола на КАТ. Борис съобрази, че не е вписано името му в документите на колата, но следващите камиони не сигнализираха нищо — проверката беше свършила или водачите се бояха да не би Борис да е от обществените контролори и да пострадат за предупреждението — те отминаваха, без да погледнат към цистерната. Ако впишеше името си, значеше да документира бягството си от района.

На завоя отвъд кантона на „Пътно управление“ Борис видя служебната кола на КАТ, един милиционерски офицер вдигна ръка и му даде знак да отбие встрани и да спре.

— Слезте, другарю — каза той. Лейтенантът беше любезен и учтив и Борис помисли, че в КАТ трябва да са въвели курсове за

културно държане. — Моля документите за проверка. Пътникът болен ли е?

— Почти.

— Пиян! — каза старши лейтенантът, който надникна в кабицата, без Борис да го забележи. — Ваш близък ли е?

— Помоли ме да го кача на прелеза — излъга Борис.

Лейтенантът погледна документите на колата, след туй шофьорската книжка на Борис.

— Къде е водачът? — запита той.

Борис наведе глава — трябваше да впише името си в пътния лист!

— Заедно ли пихте? — намеси се старши лейтенантът.

— Не. — Борис се сети за рома: — Впрочем...

— Боянов — нареди старши лейтенантът, — проба за алкохол!

От колата на КАТ излезе един сержант и подаде на Борис балонче:

— Надуй го!

Борис наду балончето. Бистрата течност на капсулата позеленя.

— Пил си! — каза сурово старши лейтенантът.

— Знаете ли последствията, гражданино? — запита лейтенантът.

Борис не беше вече „другар“, а „гражданин“! Лейтенантът прибра документите му в чантата си.

— Зная — отвърна Борис. — Ще трябва да си търся работа.

Лейтенантът го погледна със съчувствие.

— Свалете това чучело от колата! — старши лейтенантът посочи Коцето. — Вижте му ума — готви се да запали цигара в цистерната! Сложете ги да седнат в канавката, докато поизтрезнеят. Боянов, спри москвича. И на неговия водач проба за алкохол!

От москвича излезе млада жена — пътуваше сама.

„Говедо такова! — ругаеше наум Борис. — Само да ми паднеш! Спреш ли ме пак, такъв юмрук ще ти забия под ребрата, че три часа няма да си поемеш дъх. Ще те науча коя е най-вкусната дума!“ Ругаеше застрахователния агент. Колкото пъти го спреше агентът, винаги му се случваха неприятности, но тази беше най-голямата!

Спуснал крака в канавката, Борис се сети за задължението на баща си. Не беше спестил нито лев, а оставаше и без работа.

— И какво ще правим сега? — почукваше с юмрук по дланта си Капитана. Като че удряше огниво о кремък. — Ясно е само едно: не можеш да останеш повече тук.

— Няма ли да се намери някаква друга работа в базата? — обади се Симеон.

— Едва ли. Доколкото зная, щатът е попълнен.

Борис мълчеше. Струваше му се, че разговорът не се отнася за него — идваше някъде много отдалеч, и гледаше спрелия във нов автобус, отпуснат за нуждите на базата. Беше малка подвижна кола с високи оси — тя щеше да замести Мика. В съпроводителните документи беше означена: микробус.

— Ще заставим командира да му намери някаква длъжност — каза Симеон.

— Как? — оживи се Капитана.

— Ще намерим някой да му се обади. От комитета или за сигурно от София. Всичко се нарежда с връзки. Едно време са решавали парите, сега връзките.

— Приемам. Кажи при кого да отидем?

— Не мога да се сетя. Нямам такъв познат...

— Пак обща теория! — ядоса се Капитана. И се обърна към Борис: — Не остава друго, освен да отидеш при някой от приятелите на баща си.

— Казах ти: не мога!

— Ти ни кажи името, ние със Симеон...

— Стига, Капитане!

Капитана пак защрака огниво:

— Блъскам си главата, Борка, и не мога да разбера защо шофираше ти?

От сутринта двамата му задаваха все същия въпрос, Борис разбра, че няма да го оставят на мира, докато не научат истината, и реши да я каже:

— Коцето беше пиян и не можеше да кормува.

Симеон скочи:

— Защо мълчиш толкова време!

— Симо, ако беше на мое място, и ти нямаше да се раздрънкаш!

— Но това оправя нещата!

— Казвам го само на вас. На мене вече ми отнеха шофьорската правоспособност, всички знаят и за самоотлъчката. Научи ли се командирът за Коцето — ще уволни и него. С туй моето положение няма да се облекчи, а той се закле, че никога няма да пие, щом е с кола.

— И по-рано обещаваше! — възрази Симеон.

— Но този път му повярвах — каза Борис и си спомни как Коцето плака и си скуба косите, когато изтрезня.

— Ако се беше записал в университета, нямаше да увиснеш сега — въздъхна Симеон.

— И ти, Симо, не се записа! — смъмри го Капитана. — Заради онази еснафка Цеца.

Симеон млъкна — нямаше какво да възрази. Ако Цеца не беше избягала, след като го съкратиха от армията, щеше да постъпи в университета. Щяха да следват заедно — така решиха в началото. Цеца отиде да предупреди родителите си и повече не се върна.

— Ама че си късметлия — продължи Капитана.

— И твоята е една! Точно щеше да влезеш в Партията. Щурман Недев подготвяше документите ти за кандидат партиен член. И той изпадна в неудобно положение.

— Стана също като в поделението, Капитане. И там партийната организация щеше да ме приеме през следващия месец... Изглежда, че наистина още не съм подходящ.

— Може би — съгласи се Капитана. — И какво ще правим сега?

— Все ще си намеря работа.

— Ясно, че ще си намериш. Но къде и каква?

— Гладен няма да умра. Пясък ще вадя, водопроводи ще правя... Кънев да не загина?

— Поне дочакай март, тогава ще летиш.

— А дотогава?

— Ще я наредим някак. Няма да те оставим. Където хляб за един, там и за двама.

— Дума да не става! Не помисли ли как ще се чувствавам през тия месеци? Отивам при Кънев.

— Кънев сам си търси друга работа, Борисе — обади се Симеон.

— Хвалеше ми се, че е добре.

— Именно: хвалил ти се е — намеси се Капитана. — Не иска да го съжаляваме. И на мене каза, че е доволен, но от другаде научих. Той е корав българин.

— Ние всички сме корави, Капитане. Национален белег.

— Така е, Борка, но в различна степен. Кънев е като онзи ранен в стомаха нашенец, на когото червата се влачели по земята, но пак не изпуснал шика и вървял напред. Турският аскер се разбягал ужасен, а той се усмихвал: „Нищо ми няма, аги, поясът ми само се е разпасал. Не бягайте, мамицата ви!“

— Зная случая — каза Борис.

— Откъде?

— Станал е с моя працядо.

— Не може да бъде! — не искаше да се предаде Капитана. — Случило се е с чичото на баща ми.

— Стига! — удари по масата Симеон. — Елате у дома да ви покажа тоя нашенец. Още лани го нанесох на родовото дърво. Роднина ми е по майчина линия, а вие!

Тримата се засмяха, но след миг си спомниха повода за разговора и отново станаха сериозни. Симеон почна да се разхожда нервно из канцеларията, прекрачваше столовете или ги подритваше и хапеше устни.

— Прилича на приказка, разказана от идиот! — изпъшка той. — Отивам при командира да му кажа за Коцето.

— Не бива. Недей — помоли го Борис. — Първо: човекът има деца. Второ: идва зима. И трето: жена му пак е бременна.

— Да не се е женил за инкубатор! А че е пияница? И подлец е, мръсникът, щом мълчи толкова време и приема друг да пострада за него!

— Не викай!

— Ще викам. Да не искаш да те разцелувам за щуротиите ти? Повръща ми се от тоя фалшив хуманизъм! Грижим се повече за некадърниците. Помниш ли, когато се наложи да съкратят една бройка в работилницата? Трябваше да уволнят Стефанов — женкар беше и

лош работник, а всички се замислиха за семейството му: „Жена и деца има човекът. Колективът свикна със слабостите му. Изгоним ли го, току-виж пропаднал...“

И вместо него изхвъркна Найден — добър производственик. Дадеха му хубава характеристика, спокойни бяха, че навсякъде ще го приемат. Устат беше Найден и побързаха да се отърват от него... Мижитурките я нареждат.

Капитана слушаше другарите и си мислеше: „Отплеснаха се и забравиха основното... След малко ще заговорят за международното положение. Не могат да решат дребния личен въпрос, а ще умуват по световните проблеми. Когато казах, че му трябва жена, която да го държи на земята, Борис се разсърди. А бях прав...“

— Оставете мижитурките — каза Капитана. — Какво решаваш, Борка?

— Ще отида при Кънев, какво има да се мисли!

— Има. Беше военен летец, стана шофьор, а сега водопроводчик! Непрекъснато слизаш.

— Приземих се, Капитане. Висотомерът ми е на нула.

— Остави шегите. Не исках да ти го кажа, но трябва, защото си ми другар. — Капитана се извърна и загледа навън през прозореца. — Непрекъснато слизаш в преносния смисъл... имам предвид общественото ти положение. И нашето.

Симеон се закашля смутено и стаята се изпълни с тягостно мълчание. Борис възприе настъпилата тишина като взрив. Взривната вълна помете топлината и сигурността, която изпитваше край другарите си. Извърнат към прозореца, Капитана не смееше да го погледне в очите. Борис очакваше, че ще извика от болка, но вместо болка почувствува празнота и в съзнанието му изплува отпечатаното в цигарените кутии предупреждение: „Пешеходци, пресичайте кръстовищата, когато регулировчикът е обърнат с рамо към вас!“ Капитана стоеше с рамо към Борис, Борис след уволнението премина към категорията на пешеходците — можеше да пресече.

— Капитана не искаше да каже това, Борисе. Не мисли така, вярвай ми — обади се Симеон. — Ние възприемаме твоето приземяване като заставане на писта в бойна готовност. Не искаме да се разделяме с тебе... Ще изкараме как да е до март. Съгласи се.

— Симо, не съм дете, не ме утешавай по детски! Капитана ми беше брат досега!

Капитана се изправи така, че събори стола си и излезе от стаята.

— Какви ги плещеш „беше“!

— Ще закъснееш! — Борис погледна часовника си.

— Я не се прави на глупак. Може и да не замина.

— Трябва да се лекуваш, Симо.

— Трябва да оправя вас по-напред. Кой знае какви щуротии ще извършите, докато съм в Банка.

— Тръгвай — побутна го към вратата Борис. — Тръгвай. Трябва да заминеш, не разбираш ли?... Върви сега, върви.

— Без мене няма да постъпваш никъде на работа! Мисли му!

Борис отиде зад постройката при Мика. Беше се здрачило и здрачът прикриваше съучастнически всичките ѝ недостатъци. Той седна в кабината, опипа волана и лостовете, включи фаровете, опита дългите и късите светлини. След ден или след два ще откарат газката във „Вторични суровини“. Борис се замисли за бъдещето си. Когато човек иска да прозре бъдещето, той търси опорните точки в миналото си. Изтеклите месеци отново се върнаха в кабината. Дойде Симеон — загрижен и разтревожен. Капитана се мярна за миг и изчезна. Борис включи мотора, моторът работеше добре. До него седна Вера. После Агрономката я измести и се сгуши на седалката. Със загасени фарове, застанала неподвижно, колата пътуваше на заден ход и колкото повече се връщаше, толкова по-неясни ставаха хората и околните предмети. Мика потъна в мъгла. Мъглата беше гъста и непрогледна — трябваше да спре. Преди да заспи — не беше мигнал две ноци! — Борис изгаси мотора и по навик ръката му включи габаритните светлини.

И сънува:

Пътуваше в един голям червен автобус. Не приличаше на градските рейсове — беше някаква чудна, непозната кола. Шофьорът не се виждаше, перденцата на стъклената преграда към кабината бяха спуснати, но Борис беше уверен, че са се срещали с него, и то неведнаж. Когато се огледа, Борис видя, че повечето пътници в колата му са познати: в нея бяха Капитана, Симеон, Ирина, капитан Кънев, така Мара, Вера, Агрономката, работниците и селяните, които бе срещал по строежите и по блоковете, Теди, Темелко Стоев, леля му. Анастасия, чичо му, зареченският поп, Коцето и всички служители от

базата на селскостопанската авиация, полковникът от МНО, офицерите от КАТ... Едни се бяха наместили удобно на пружинените седалки, други стояха прави и облежнати един на друг, се люшкаха ту наляво, ту надясно; отвън на вратата, едва намерили място за единия си крак, висяха на гроздове мъже и жени — дяволски трудно им беше да се задържат, но пътуваха.

Червеният автобус не пътуваше по асфалт, не и по чакълирано шосе, километри вървеше гладко, после изведнаж друсаше и подмяташе пътниците, преминаваше над трапове, моторът се задъхваше от напрежение и по туй, как шофьорът превключва скоростите, личеше, че автобусът изкачва стръмнина. Борис се опита да надникне навън, но не видя нищо — пречеха му гърбовете и главите на пътниците. За пътя му оставаше да съди само по друсането. Често, за да стигне до временните летища, той минаваше с цистерната през блоковете и сега му се струваше, че автобусът също върви направо, но шофьорът му не спира като него да оглежда нивите и да избира място за преминаване. „Кормува като танкист в атака! — помисли Борис. — Прегазва всичко, каквото се изпречи на пътя му.“

Борис се огледа за кондуктор — кондуктор нямаше. Колата е на самообслужване! — реши Борис и се сети, че няма билет. Стана му неловко: гратисчия! Той извади стотинки и ги подаде на Коцето пред него.

„За какво ми са?“ — запита го той.

„Подай ги напред да ми извадят билет“ — каза Борис.

Коцето му върна стотинките:

„И аз нямам билет.“

„Че може ли така?“

„Както виждаш — може. Трай си!“

Автобусът нагази в мека разорана почва и колелата му забоксуваха, едва се придвижваше напред.

„Ще затънем!“ — уплаши се Вера.

„Па да затънем — ще го избутаме“ — утеши я капитан Кънев.

Автобусът се измъкна от опасното място, увеличи скорост и пътниците се успокоиха. Някой отвори прозорците, в колата нахлу свеж въздух и перденцата запърпориха весело. Лейтенантът от КАТ подаде на Борис балонче:

„Надуй го!“

„Не съм пил ром“ — дръпна се Борис.

„Не е за алкохол. Проба вземаме от всички.“ Борис пое балончето, струваше му се, че само да духне в него и то няма да издържи и ще се спуска, но колкото и да го надуваше, балончето лежеше отпуснато и смачкано в дланта му като извадена от морето медуза. Гърдите го заболяха да надува, но балончето не трепна. Капитана го гледаше със съжаление.

„Капитане, помогни ми!“

„Не мога, Борка, много ниско слезе...“

Борис почувствува, че се задушаваше — в гръдния му кош, на мястото на белия дроб се вмъкна балончето и той едва си поемаше дъх. „Капитане — молеше се той, — не ме изоставяй! Забрави ли обещанието, което си дадохме: Заедно, при всички обстоятелства и навсякъде! Тримата мускетари!“ Говореше, а от устата му не излизаше нито звук.

„Ще ти мине — каза му Темелко Стоев, — колко пъти ме е свивало така и мене.“

„Щом сме тук, не бой се!“ — насърчи го и зареченският поп.

Борис обнадежден му подаде монетите — ако има билет, ще му олекне — но Попа не ги взе. Стотинките натежаха в ръката на Борис. Отначало като гиричките на Капитана, след малко станаха по-тежки от щангите в гимнастическия салон на военното училище — не можеше повече да ги задържи и ги изпусна. Те изтропаха силно на пода.

Стресна се и се събуди. Пазачът на базата чукаше по стъклото на Мика:

— Какво ти стана бе, човек? Хубава работа — да викаш насън! Нещо страшно ли сънува? Плюй си в пазвата... Едва те открих. Не мога да разбера какво ви прихвана: командирът преди малко ме наруга и ме наказва за тоя дето духа, щурман Недев лежи сърдит отвъд варелите и сърба от звездната ви супа. Нареди да отидеш при него. Кажи ми какво става?

— Всичко е наред, бай Пешо.

— Дето вика Симеон: в пълен, ред и образцов безпорядък! Щях да забравя: да ти се намира някой фиш за тотото? Случайно така да ти е останал? В града на всяка крачка нацвъкали пунктове, а не вземат да открият един и при нас, та да е спокоен човек...

Сутрин Борис се спускаше към центъра на града, купуваше вестник и най-напред преглеждаше трета страница, където поместваха търговските реклами и обявите за търсене на работници. Машиностроителните заводи в града се нуждаеха от стругари и фрезисти, строителната организация — от мазачи и мозайкаджии, имаше съобщения за вакантни места за булдозеристи, киномеханици, счетоводители, лаборанти, огняри на парни котли, инструкторски бюра търсеха инженери и техници, научноизследователски институти обявяваха конкурси за младши и старши научни сътрудници, откриваха се курсове за обслужващ персонал на строителни машини.

Докато четеше съобщенията, струпани едно в друго под външните новини и под колоните за спорта, Борис се сърдеше на редакторите на вестника — набират ги с най-дребния шрифт! Смачкват най-важните материали във вестника!... След седмица изтичаше платената отпуска, която му се полагаше за изтеклата година, а не си беше намерил работа.

През първите дни обявите за търсене на работници го радваха: съобщенията бяха отпечатани за него! Струваше му се — а чувствуваше и сили за туй! — че с еднакъв успех би могъл да бъде мазач, булдозерист, инженер в конструкторско бюро или научен сътрудник. Търсеха го, на много места се нуждаеха от него. В момента нямаше необходимата подготовка и образователен ценз, но можеше да ги има, щом пожелае. Утре, след седмица или след години — ще го почакаат и ще му помогнат.

С вестник в джоба Борис тръгваше из града. Трябваше да провери адресите, да види заводите и предприятията, които бяха дали обявите. Не бързаше да почне работа — в края на краищата всеки има право на отпуска и трябва да почине истински през нея! — но искаше да огледа, ей така само отвън, местата, където може би ще постъпи на работа. Човек, когото търсят и канят от много предприятия, има право на избор, няма да влезе със затворени очи в първата канцелария на

личен състав. С омнибуси и тролей Борис се прехвърляше от северната в южната индустриална зона, обикаляше край заводските дворове, край институтите и лабораториите, оглеждаше строежите на новия хотел край Марица, на жилищните блокове в комплексите „Гагарин“ и „Младежки хълм“, смесваше се с работниците по спирките и се вслушваше в разговорите им. Изпитваше чувството, че се впуска в тайно пътешествие из далечна страна.

Борис откриваше града.

Градът миришеше на бетон и асфалт, самосвали кръстосваха улиците и оставяха дири от пясък и вар, гарите бяха задръстени с вагони, които поемаха ненаситно блокове олово и цинк, сандъци с машини, електрокари, бали, пакети, контейнери и каси с консерви, обувки, платове, цигари, чували със захар. Колкото пъти мина край железопътните гари — картината винаги беше една и съща: камиони, пълни със стоки, прилепваха задници до вагоните, изпотените товарачи от задругите се сърдеха за нещо и викаха високо, караха се за реда си шофьори, диспечери, приемчици и закупчици, маневрените локомотиви извозваха тържествено бавно към разпределителната гара натоварените композиции и докарваха весело подрънкващи празни вагони. Упрекваше се, че толкова пъти беше ругал на прелеза и че намираще маневрите безсмислени и хаотични. В маневрите имаше музика.

Навсякъде му харесваше.

Връщаше се в къщи уморен от впечатления, с изцапани от цимент и вар обувки, разказваше на Вера какво е видял, а тя се смееше: „Дядо Йоцо гледа“!

Вера посрещна спокойно новината, че са го уволнили — каза й, че го е почерпил с ром един познат, но не спомена името на Теди, от началото на учебната година Вера предаваше на класа му и Борис искаше да осигури малкия си приятел от всякакви изненади — дори му се стори, че долови в погледа й задоволство и радост. „Когато се запознах с тебе — каза му тя, — знаех, че си летец, когато те обикнах, беше шофьор, все едно ми е какъв ще бъдеш, когато се оженим. Не се казвам Надка и не се женя за професията ти.“ Наскоро Надка и Стаменов бяха сключили граждански брак, не поканиха никого на тържеството си и от Дома на младоженците заминаха направо за

Пампорово. Оттам Надка изпрати на Вера картичка със зимен изглед на курорта и се беше подписала: Надка д-р Стаменова.

Уволнението му обаче разтревожи истински така Мара — тя стана неспокойна, загуби съня си, беше разсеяна. „От туй по-лошо няма! — тюхкаше се тя. — Как не ги досрамя да ти отнемат правото. Не стигаше ли за един месец, та за шест! Ти не каза ли на милиционерите, че ще се жениш, ако знаеха, нямаше да са толкова жестоки!“

Прегледаше ли обявите, Борис си купуваше кифла и докато закусваше, хвърляше бегъл поглед на външните новини: срещи, конференции, стачки — винаги едно и също! — и на колоните за физкултура и спорт. Докато беше в базата, той четеше най-напред информацията за футболните срещи. Борис не ходеше на мачове, но прочел веднаж информацията, можеше да спори със Симеон. Симеон беше осведомен за всички играчи и треньори, знаеше качествата им на спортния терен и подробности от техния личен живот. От понеделник до четвъртък Симеон правеше анализ на играните срещи, сърдеше се за пропуснатите възможности за отбелязване на гол, за грешките на отбраната и на нападението; от четвъртък почваше да говори за предстоящите мачове, гадаеше бъдещите резултати и даваше препоръки, които никога не стигаха до треньорите и състезателите. Покрай Симеон футболът стана централна тема във всички разговори в базата, пилотите спореха за отбелязана или неотбелязана засада, за пристрастието на съдиите, за головите удари, за класирането. Симеон замина на лечение, нямаше ги и пилотите от базата, Борис престана да чете информацията, безразлично му беше дали „Спартак“, „Ботев“ и „Локомотив“ са спечелили или загубили последните си срещи. За втори път катапултира — пружините го изхвърлиха от самолета, парашутът се откри редовно — този път въздушното течение го отнесе далеч от другарите му.

Така, в скитане из града, измина половината от отпуската. Когато реши да се информира по-подробно за обявите и тръгна по канцелариите, пътуванията му загубиха очарованието си. Посрещаха го добре, щом разбере, че е с пловдивско жителство, но навсякъде се интересуваха кога е завършил, къде е работил и колко стаж има по специалността. „Донесете си документите, ние ще ви се обадим“ — и потупваха с длани купчината подадени вече за вакантното място

заявления. Някъде още от входа го връщаха портиерите — заповядано им беше да пускат само специалистите. „Няма смисъл, мой човек — каза му един добродушен шишко, когато Борис седна да почине на пейката до пропуска, — хич не си хаби при нас листите. Симпатяга ми се видиш, казвам ти да не се надаш. Още преди да дадат обявата, те си знаят кого ще назначат. Някой, дето си го знаят. Обявата е за «мижи да те лажем». Опитай другаде...“ И оправи гънките на куртката си под новия скърцащ колан.

По „Пазарджишка“ и „Лиляна Димитрова“ се нижеше колона прашни затоплени товарни коли, градът поглъщаше ненаситно жито и царевица, стомана, цвекло, кожи, плодове, дървен материал, памук, зеленчуци, в камионите мучаха привързани за каросерията уплашени говеда, префучаваха цистерни с нефта, бензин, минерална вода и мляко, после пак товарни коли с бетонно желязо, с розови свине или с черни омазнени варели, улиците потреперваха, когато минаваха тежките панеловози и автомобилните кранове. Същите потоци от коли Борис беше срещал и по-рано, но те го интересуваха само като шофьор, като дебнеща опасност — важно беше да запази от тях Мика. Да се размине правилно. Беше се разминал с нещо голямо и важно. Камионите докарваха непрекъснато храни, а пред магазините мъже и жени се редяха в дълги върволици, за да купят замразени дреболии, половин килограм маслини или мрежа с картофи. Не беше виждал досега и опашките — хранеше се в стол или в ресторант. Веднаж се нареди сред навалищата пред една хлебопродавница. Сред изнервените и негодуващи хора му беше добре — те се сърдеха на ръководството на хлебозавода, което не изпраща навреме хляба по клоновете, и на мудността на продавачката, Борис беше наскърбен от бездушието на чиновничката в съседния завод, която дори не отговори на въпроса му, дали да подаде заявление или не. Когато му дойде редът, той излезе, без да купи хляб, сподирен от недоумяващия и уплашен поглед на продавачката: взела го беше сигурно за контрольор. „Измъчи ни тая мръхла — подхвърли високо един пощенски раздавач. — Мисли, че като е роднина на...“ Борис не чу на кого е роднина, защото жените във върволицата завикаха една през друга.

Обявите във вестника го запращаха от единия край на града до другия, на два пъти се губи в квартали, за които не допускаше дори, че съществуват, и трябваше да разпитва за най-близката автобусна

спирка. Тук всички къщи бяха нови, по на два или три етажа и още неизмазани, край тях щъкаха стари мъже и жени със селско облекло, прекопаваха лехичките с домати и пипер, поливаха саксиите с мушкато и овошките. Тия мъже и жени бяха донесли от селата освен шаячните си дрехи, кокошките и саксиите с мушкато и една голяма любов: опитваха се да вместят напуснатия от тях свят в стотината квадратни метра двор, за който имаха нотариален акт синовете или дъщерите. Други бяха махнали с ръка на селото, бяха циментирали и покрили с плочи дворовете от край до край, тътреха се подир палавите внуци, прикрепваха антени по покривите, мажеха с маслена боя новите врати и прозорците, вземаха си в емайлирани съдинки храна от обществените кухни или близките работнически столове. Градът, като полк пред атака, беше получил нови попълнения — младите бяха в заводите, мяркаха се само интендантите. В тези квартали тепетата потъваха между фабричните комини и приличаха на струпани от деца купчини пясък с нахвърляна отгоре зелена трева.

Докато разглеждаше новите сгради, спретнатите им като градинки на стрелочници дворчета и грамадните лозови чардаци, под които можеха да се гарират хладилните коли на ДСО „Родопа“, Борис срещаше изпълнения с неприязън поглед на стопаните. Вземаха го за бездомник, който търси квартира. „До гуша ни дойде от такива като тебе! — каза му един старец, който беше приседнал на припек до варосания кокошарник и ситнеше с косер трева за кокошките. — Да ти кажа, че питат двайсет души на ден — малко са. Не даваме под наем!“ „Имате място“ — каза Борис и посочи ъгловата стая на партерния етаж. Прозорците ѝ бяха отворени, в нея бяха накачени да се сушат само няколко низи червени чушки и връзки чубрица. „Построихме си, имаме си! — усмихна се с беззъбата си уста старецът. — Законът ни дава право. Звонк да имаш, можеш да си направиш и десет стаи... Па ако щеш, велосипед карай из тях. Ти иди питай в оная къща отсреща, дето е спрял москвичът. Цялата я дават на свободен наем. Трийсет левчета за стая — пара секат! Ще купуват сега и на дъщерята кола...“

Тази сутрин Борис не успя да си купи вестник, бяха се свършили по-рано по будките, и отиде при администрацията на „Отечествен глас“ — там поставяха един разгънат брой за такива закъснели като него. Пред витрината се бяха спрели десетина души, той се опита да надникне над раменете им, но отдалеч виждаше само едрите заглавия и

снимките, трябваше да чака ред, за да прочете през стъклото обявите. Няколко мъже преглеждаха набързо новините, младежи споряха за оценките на вестника върху последния мач — градът беше пълен със симеоновци! — две жени четяха на глас като съученички, които учат заедно, съобщението за годишнината от смъртта на една Златка и се споглеждаха доволни — предишния ден двете трябва да бяха съчинили текста на възпоминанието. Всеки търсеше във вестника туй, което лично го засягаше: информация за своето предприятие, съобщение за своя отбор, за своите мъртви.

Мъжът пред Борис се отмести и когато се опита да се измъкне от пресата на заобиколилите витрината хора, той видя капитан Кънев. Дватамата се засмяха радостно, поблъскаха се с юмруци в гърдите и тръгнаха прегърнати по тротоара пред киното.

— Не успях да се абонирам, а сутрин не смогвам винаги да си купя — каза Кънев. — И днес няма нищо интересно.

— И ти ли преглеждаш обявите?

— Чета какво става във Виетнам. Ще изнасям доклад и трябва да съм запознат с последните събития. За какви обяви ме питаше?

— Казаха ми, че си търсиш друга работа.

— Търсех. Искан да отида някъде, където работят на смени — да ми е свободен половината ден. После ме натиснаха старите скрупули — когато бях загазил, хората ме приеха, макар че нищо не разбирах от професията, срамота ще е сега да ги напусна. На всичко отгоре взеха, че ме избраха за профпредседател. Ето — оставих си работата и бях горе в профсъюза, днес няма да почивам на обяд. Видяхме се с Ирина, вярно ли е за базата?

— Да.

— И сега?

— В отпуска съм.

— В профсъюза са останали карти за почивка. Ако имаш нужда, кажи.

— В Пловдив ми е добре.

— Пак с твоя инат! На кого се докарваш? Не намериш ли другаде работа, ще те приемем в нашата група. Няма да съжаляваш.

— По-рано не беше доволен, но вече агитираш като профпредседател.

— Казах ти: исках да напусна, за да имам половин свободен ден, не че съм недоволен. Уча, затуй. Като се наредим тримата сина с учебниците и аз до тях с моите дебели бумаги — става цяла занималия.

— Какво учиш?

— Задочно философия.

— Ти — философ!?

— Че какво? Само лекциите на живота ли? След четири години ще бъда първият водопроводчик с висше философско образование.

— Не ти ли е мъчно за летището?

— А ти как мислиш?... Да не ми замирише отнякъде на авиобензин!

— Изхвърли ли звънците?

— Нанизах още седем хлопки. Ела да ги чуеш.

Срешата зарадва и обърка Борис. Беше си изградил една представа за Кънев, мислеше, че той е по-зле и от него, и го съжаляваше, а изведнаж излезе, че се е лъгал. Кънев не беше добре материално: ризата и летният му панталон, безупречно изгладени и чисти, бяха изтъркани и обезцветени от пране, не живееше леко — личеше си, но Борис нямаше право да го съжалява. Кънев отново беше в строя.

Във вестника имаше само две съобщения за търсене на работници — от „Агрия“ и от виброполигона. Останалото място беше заето с тиражния лист на държавната лотария, с голяма реклама на концертна дирекция и обяви за продажба на леки коли и апартаменти. В „Агрия“ Борис беше ходил веднаж — оставаше виброполигонът.

Край него бързаха мъже и жени, две момичета се бяха събули по чорапи и гиздеха като булки манекените във витрината на текстилния магазин, премина миячната машина, и струите ѝ изкъпаха главната улица, пред пощата спряха коли на „Балкантурист“ и от тях слязоха едри русокоси мъже и дългокраки момичета с фотоапарати, на кръстовището на „Лиляна Димитрова“ и „Георги Димитров“ регулировчикът спря движението, за да премине една забавачница — когато ръководителката махна с ръка да благодари на милиционера, децата почнаха да викат с пискливите си гласове „Ура!“ — по двата булеварда, за по-малко от минута, се наредиха дълги върволици товарни и леки коли, мотокари и велосипеди.

В петицата двама студенти спореха как се оцветяват микроскопски препарати и се заглеждаха в една млада, елегантно облечена жена, която крепеше в скута си електрически полилей, кондукторката разказваше в резюме на своя позната пиесата „Хитрините на Скапен“.

Тролеят едва се промъкваше сред потока коли. Все по-сложно става движението! — мислеше Борис. Всички бързат. Не можеш никого да изпревариш, но и тебе не могат. Къде е регулировчикът? Пресечка — внимавай! Забранено минаването вляво! Забранено минаването вдясно! Колата на „Бърза помощ“ има предимство. Училище! Пътят е в ремонт! Шофьорът отговаря и за графика. Трябва да мисли и за доверието на пътниците. Те разчитат на него, че няма да закъснеят. Не ги интересуват светофарите, преразхода на гориво, гумите, стръмнините и мостовете. Огледалото! За да караш спокойно напред, трябва да хвърляш поглед и назад. Ако шофьорът не превключва плавно скоростите, пътниците ще пострадат. Най-много правостоящите. Внимавай: дете гони топката си! Не спирай — забранено е! Борис се чувствуваше заедно с шофьора отговорен за рейса. Забавяше ли колата ход, у него набъбваше тревогата за дебнеща опасност. За него бързината беше белег за сигурност...

Пътниците, качили се на първите спирки, дремеха отпуснато на пружинените седалки. Нямаше да отстъпят местата си, докато им дойде времето да слязат, затова не се интересуваха от пътя и от работата на шофьора. Ако се случи нещо с колата, те ще трият сънни очи, ще опипват контузиите си и ще се оправдават: „Както дремех, изведнаж...“ Дрямката ще им бъде извинение и оправдание. Дори и обвинение срещу шофьора.

Борис слезе на последната спирка — студентите пресякоха шосето и се отправиха към болницата, кондукторката продължаваше в рейса разговора с познатата си — реши да попита за виброполигона жената с електрическия полилей.

— Не зная — каза тя. — От село съм. Ще чакам тук камиона на текезесето.

— Елате, ще се водим — обади се мъжът, който ѝ помогна да свали от колата полилея. — Отивам нататък.

Тръгнаха мълчаливо край шосето.

— Хубав ден — каза непознатият. Беше около тридесетгодишен, с дунапреново яке и нови велурени обувки.

— Наистина — съгласи се Борис. — Да не ви отклонявам от пътя? — И му поднесе цигарите си.

— Благодаря, реших: само с лула! Така се троя по-малко. Цигарата по-рано не слизаше от устата ми, а сега, докато натъпча лулата, докато я разпаля — няма как да пуша през работното време.

— Далече ли е?

— Никога не питайте българин за дълъг път и за тежка работа. За него такива неща не съществуват. В Чехословакия го научих. За нас всичко е близо и всичко можем!

Борис се усмихна:

— Младите държави са като малките деца.

Мъжът с дунапреновото яке се спря и извади лулата си:

— Позволете ми една поправка: Ние сме стар народ с младо сърце. Хайде да се запознаем. Казвам се Веселин, арматурист съм във виброполигона. Като руснаците: влязат в купето, настигнат те по пътя и веднага се представят: „Я Олег... Я Наташа. Здравствуйте!“ Няма нашенските подпитвания, превземки и недомлъвки.

— Тогава: здравейте! Казвам се Борис. Бивш офицер, съкратен от армията летец-изстребител, след туй лишен от правоспособност шофьор. Сега съм без работа.

Олекна му, когато го каза. На пешеходната пътека край международното шосе изведнаж се отърва от някакво тежко бреме. Сякаш скъса с миналото си, което не можеше да забрави толкова време и за което дотогава говореше само с другарите си от летището. За пръв път употреби за себе си думата „бивш“.

Вера захвърли ученическите тетрадки на масата и се сви до миндерчето. „Като Пепеляшка в чуждата кухня...“ Плачеше ѝ се.

След последния час ѝ казаха да отиде при директорката. Вера се намръщи — всяко повикване при нея беше свързано с извънредна работа или нови задължения. Директорката беше работна жена, беше горда, че са ѝ поверили техникума и всичко в него трябваше да бъде образцово. Независимо от жертвите, които трябваше да правят и тя, и преподавателите.

Когато влезе в кабинета, директорката ѝ подаде едно писмо. Беше от Попова. В писмото си домоуправителката описваше всички обвинения, които ѝ отпрати тогава на тротоара, новото беше само туй, че „напоследък по няколко пъти в седмицата другарката Вера Панайотова въобще не се прибира нощем в жилището си.“ Попова беше я следила! Цял ден беше сред цветята си, колкото пъти се срещнеха след онзи разговор, домоуправителката ѝ говореше за петуниите си, за аспарагусите и хризантемите, сложи фунийка на лимона си, за да извади отвод за нея, и Вера реши, че Попова е забравила за скарването — не може да е злопамятен човек този, който обича цветята!

Директорката напъха писмото в плика и го захвърли небрежно в чекмеджето си: „Мразя доносите — каза тя. — Мръсотия! Показах ти го само, защото е добре да знаеш какво става зад гърба ти. Извиках те за друго — тревожи ме успехът на втори курс. Извънредни часове с по-слабите ли, кръжок ли ще направиш — помисли... Ако не бързаш, хайде да минем двете през главната улица. Ще се отбием само в два магазина — трябва да си взема палто за зимата. Каквото си купя напоследък, мъжът ми все ме подиграва, че било демодерирано.“

В магазините се забавиха доста. Директорката облече и премери най-малко двайсет палта. Харесваше ги, докато висяха на закачалките, но застанеше ли пред огледалото, бързо им намираше недостатъци. „Панайотова, я го облечи ти, моля ти се... Виж, сега ми харесва! — И

се смееше: — Не са лоши палтата, но не щем да си признаем истината. Стареем, затуй се сърдим на дрехите си.“ Не купиха палто, директорката не хареса никое, но Вера пожела да има три или четири от тези, които облече. Стояха ѝ много добре. После пиха кафе — в сладкарницата нямаше посетители — директорката също запали от Верините цигари: „Като едновременните хайлайфки! — Мръщеше се от дима и кашляше: — Как не се задавяш?“

„Лошото е — мислеше Вера, — че не протестирах пред нея и не се възмутих от писмото. Тя може би остана с убеждението, че Попова има право. Трябваше да ѝ разкажа истината. Тя щеше да ме разбере...“ Вера извади от чантата си ръкоделието, разстла покривката... и почна да бродира. Работата я увлече. Трябва да внимава, бодовете в тази страна са по-едри и разкривени. Защо ли? Да върви по дяволите Попова! „Обичам и искам да съм щастлива, не преча на никого, оставете ме!... Искам да имам свой дом и свое семейство, да обичам мъжа си и той да ме обича — нищо друго!...“

Свита на миндера, Вера неусетно задряма. Когато беше нещастна и тъжна, винаги заспиваше бързо. Можеше да спи с часове, седнала на стол, свита в ъгъла, където и да е и в най-неудобната поза. Приятелките ѝ завиждаха, мислеха, че бързо се овладява, а тя заспиваше, защото не можеше да издържа напрежението и намираще спокойствие и забрава в съня.

Така я завари Борис. Той включи електрическата печка и я сложи близо до Вера, седна срещу нея и я загледа: „Вера се разхубави. Успокои се и лицето ѝ доби нов израз. Все повече заприличва на мама...“

Щеше му се да направи нещо за нея, нещо голямо и хубаво, та да я зарадва, когато се събуди, но не знаеше какво. Сигурно не беше спала предишната вечер, той я изпрати до началото на булеварда — вместо да си легне навреме, пак е плела или бродирала! Вчера Вера донесе от някъде отпечатани на хартия бродерии за възглавници, купи и индиго. Беше радостна и възбудена, очакваше, че Борис ще се възхищава от моделите и ще ѝ помогне да ги прекопират на плата, а на него те му се сториха излишни и смешни.

„Не ме занимавай с тия неща“ — каза ѝ той.

„Аз ги правя за тебе! — изненада се Вера. — Искам в дома ни всичко да бъде красиво.“

Повече не говориха за бродериите, но му се стори, че Вера се отдалечава от него. Не очакваше, че тя ще заприлича на ония техни съседки от детските му години, които се интересуваха само от плетки и модели, от кройки, чилета и ибришими, от ковъорчета. Майка му ги наричаше „пасмантерийките“. Нима Вера си представяше техния дом пълен с възглавници и възглавнички — по леглата, по столовете и по пода! — с ковъорчета, с дантели и бродерии като стаите на ония търговски, касапски и бакалски съпруги? Бродериите не си ли отидоха заедно с „чаршийските дюкяни“, с фйтоните, латерните и тефтерите за вересия?

Борис се закашля нарочно, за да я събуди, погали я по косите, но тя не трепна. Опита се да издърпа внимателно ръкоделието ѝ — Вера се стресна и отвори очи.

— О, дядо Йоцо! — усмихна му се тя. Нямахше радост в усмивката ѝ. Или така му се стори. — Ще имаш най-сънливата жена в света. Вместо да ти приготви нещо за обед — спи. Храни ли се?

— Да — каза той. Не искаше да разговарят пак за гозби и салати, да мият и бършат чинии и тенджери. — А ти?

— И аз.

И двамата доловиха, че не си казаха истината. Помежду им се спусна преграда, прозрачна и много тънка, пак се виждаха и се чуваха, нищо не бе се изменило, но Борис не посмя да я погали — боеше се, че ако посегне, ръката му ще се блъсне в стъклото. Както преди много години във витрината на магазина за играчки. Бяха дошли с майка му да я прегледа един пловдивски лекар, лекаря го нямаше, за да не стоят в тъмната чакалня, излязоха да се разхождат по главната улица. Във витрината бяха наредени грозни следвоенни кукли, един дървен войник беше паднал от поставката си и лежеше свит по очи върху прашното кадифе. Борис посегна да го вдигне. Голямото стъкло иззвънтя и се разтрепера, майка му се уплаши: „Ако го беше счупил, не можех да го платя!“

— Къде ходи днес, скитнико?

Вместо да сподели както друг път какво е видял, Борис отвърна кратко:

— Във виброполигона. — Смяташе да ѝ разкаже и за срещата си с капитан Кънев, но се отказа. — Защо ти веднаж не ми кажеш как си прекарала деня?

— Обичам да те слушам. Хващам те под ръка и ти ме водиш из града. При мене винаги е едно и също: звънци, междучасия, дежурства, дневници, отсъствия, бележки. Половината час съм автомат, който проверява подготовката на учениците, а останалата половина — приличам на магнитофон: предавам готовата лекция. В междучасията само сменям ролките — според класа, в който ще вляза. Проза.

Вера съблече измачкания си шлифер:

— Ела до мене... Чудя се как съм издържала преди. — Сега времето ми минава по-бързо. Влизам сутрин в първия клас и си мисля: след пет часа ще бъда при тебе. После часовете намаляват на четири. На три. На два. Колкото приближава времето да си дойда, толкова по-лоша учителка ставам. Намирам най-трудната задача в сборника, прочитам я на глас: „Решавайте, ученици!“ и почвам да мисля за тебе... Борисе, обичаш ли ме?

— Всеки ден ли трябва да ти го казвам?

— Всеки. — Вера се облегна на възглавниците и преплете пръсти в неговите. Очите ѝ бяха бляскави, както тогава в планината. — Обичам те и ми е добре. Обичам те и забравям грижите...

Празникът, който Борис донесе със себе си от улиците и от града, свърши. Не беше туй вече любовта, която търсеше. Това беше отдаването, но не любовта...

— Борисе, уморен ли си много?

— Защо?

— Да излезем. Искам да ти покажа нещо в една витрина.

— Да не са изложили от вчера насам някоя нова пътна чанта?

— Една чудна, бяла, емайлирана... Познай де!... Не се ли сещаш? Нещо, което ще ни е много необходимо... Предаваш ли се? Електрическа готварска печка с три колела и фурна!

— А пари за нея?

— Можем да я вземем на изплащане.

— Нали пак ние ще трябва да ги дадем. Кой знае по колко ще печеля през първите месеци.

— Нали ще получиш?

— Откъде?

— От къщата. Все ще я продадеш някой ден.

— Не помня да съм казал такова нещо. Чичо ми е завел дело, има документи, че са наследници с леля.

— Няма да се оставиш! Ще се бориш, щом имаш право.

— С леля Анастасия! Да ни съжаляват и да ни се смеят. Ти не се бъркай в тая работа. Това са мои неща.

— Нима при нас ще има „мои“ и „твои“?

— Добре де, вземи печката. На изплащане.

Вера се усмихна:

— Разкажи ми за виброполигона.

— Често ще ти говоря за него. Ще ти омръзне.

— Там ли ще работиш?

— По всяка вероятност — там.

— Разкажи ми.

Всичко започна с Веселин. Щеше да работи в същата бригада. Харесаха му хората. Хареса му работата им — правеха панели за сградите и сглобяеми конструкции за заводите. Там се зачеваше новият град. Жилищните блокове, на които се беше радвал. Заводите, които беше обикалял. Оттам тръгнаха тежките панеловози. Можеше да постъпи веднага. Не го питаха за стаж, за правоспособност, за образование. Само Веселин се усмихна: „Помисли си, работата е мъжка. Не казвам тежка, а мъжка...“

— Ще постъпя като арматурист, Вера.

— Какво значи на български?

— Ще плета дантели като твоите. Само че от бетонно желязо.

— Щом ти харесва, аз... Това за дантелите намек ли е?

Вера пусна ръката му и почна да подрежда разпилените на масата тетрадки. В настъпилата тишина се чу как долу на двора така Мара разговаря с един мъж. Добре че се връщаше старата жена!

— И двамата ли сте тук? — влезе засмяна в кухнята така Мара. — Доведох бояджия. Влез, Божко, влез... Ето кухнята, видя и салончето. Салончето искам да бъде в резеда. По-весело ще стане.

— Резеда е много модерно — съгласи се бояджията. Беше куц, с хитро лице и малки присмехулни очи. — Имам чудесна вносна боя. В какъв тон искате кухнята?

— Вера, избери ти — каза така Мара.

— Все ми е едно! — отвърна Вера и продължи да подрежда тетрадките. Гласът ѝ беше чужд и рязък и старата жена я погледна

разтревожено:

— Какво ти е, дъще?

— Извинявай, како Маро, не ми е добре. Уморена съм... Нека другарят предложи.

— Нещо в постел?... Топъл банан, с фин валяк от златен бронз?

— Бояджията се почувствува в стихията си. — Или в синьо? Синьото дава простор. Нежносиньо, небесносиньо, да?

— Да — каза Вера. Не го слушаше и не мислеше какво казва.

— Тогава в небесносиньо, Божко — потвърди старата жена. — А за вашата стая, Вера?

— Не зная... Както решиш. Ти си хазайката.

— Ела да видиш стаята, Божко — каза кака Мара.

Когато бояджията излезе, Вера постави тетрадките в чантата си и посегна към шлифера.

Борис се опита да вземе горната ѝ дреха.

— Вера, къде?

— Трябва да проверя тетрадките. Имам да подготвям и нов урок.

— Работи тук.

— Не, ще си вървя. Днес и за двамата ще е по-добре да не сме заедно.

Кака Мара се върна задъхана, бързала беше по стълбите:

— Божко вика да боядиса в резеда и стаята... Защо мълчите, не сте ли съгласни? Тогава ще го променим. Той ще почне от кухнята, имаме време да решим. Вера, остави тетрадките! Уморена си. Не ти е добре и пак... Да ти запаря ли чай?

— Не искам. Тръгвам си.

— Тогава ще прием тримата кафе. За хаирлия — дадох на Божко капаро. Не биваше да ми се сопваш така пред него. Божко е мъж на една наша работничка, нали знаеш какви са бояджиите, ще има да разправя по къщите.

— Но защо питаш мене, како Маро?

— Че да не питам съседите! Вие ще живеете тук, вие трябва да кажете какво искате.

— Кой ти каза, че ще живеем тук? Борис ли?

— Защо трябва да ми каже някой! По-самостоятелни от тук няма да сте никъде — двор си имаме, Борисовата стая е голяма, кухнята...

— Аз имам собствен апартамент, како Маро.

— Вера, нали ми каза: квартира?

— Имам нов апартамент. Седемдесет квадратни метра е.

— Така ли е, Борисе? — Кака Мара още не можеше да повярва.

— Вярно е.

— И няма да живеете тук, Вера?

— Така мисля.

— Вземи ме с вас. Едно кюшенце ще ми отделиш, колкото да се свия. Юфка ще ви точа, консерви ще ви затварям за зимата. И машинка си имам. Свикнах с вас.

— Още рибата в морето, а ти... Не се обиждай, освен мъжа си не искам никого край мен. Цял живот съм мечтала да имам свой дом. Построих си и не искам чужди хора.

Борис си спомни стареца с косера край новата къща: „Построихме си, имаме си. Законът...“

Вера сякаш му беше дъщеря! Той се опита да утеши кака Мара:

— Забрави ли Мерито? Ще я вземеш при тебе. Тъкмо ще й мериш блузките. Ще отидеш месец при Людмил, месец при Венета. На нас ще гостуваш.

— Месец при Людмил викаш... Месец при Венета... Та аз нямам никого! Дойде време да ви кажа. Слушайте, лъгах ви! И вас лъгах, и себе си. Нито Людмил, нито Венета съществуват на този свят. Мен ме осакати мъжът ми. Уби децата ми, докато бяха в утробата... Да не ми пращаха колети, да не ме поглеждаха, сърцето ми да късаха като на Невена, но да се бяха родили! Да ги знаех някъде живи и здрави!... Ботушите му бяха с кабари. Стражарски. Чак в Пловдив избягах от него. Намериха го умрял на пътя. Рекох си: тежкото свърши. А то: по-тежко! Останах като кукувицата. До днес на никого не съм казала. А вие ме питате: „Защо нас, како Маро?“

Борис понечи да я прегърне:

— Успокой се. Не знаехме. Прощавай!

— Остави ме! — дръпна се тя. — Не ме пипай. Затова съм готова на всичко. Да бъда в краката ви. Да ви стана слугиня. Не мога да ви кажа какво е. Без вас за мен живот няма. Знаете ли що за огън е човек да остане сам!

Вера изхлипа и си тръгна. Борис я настигна на стълбището:

— Ти какво: уплаши се, че трябва да я вземем при нас ли?

— Тя ще ми говори на мен за самота! И ти ще се съгласяваш с нея. Попита ли ме веднаж какво ми е на душата? Заинтересува ли се за моето минало? Нищо не е онова, което ти казах пред църквата... А сега изведнаж се разнежи. Коя е тя? Каква ти е?

— Хазайка... Една жена, която трябва да бъде стоплена. Която трябва да живее при нас. Това е тя. А ти какво искаш — всичко само на тебе ли? Тя плаче горе. Ела, друг път ще поговорим.

— Виждам, че тя ти е по-скъпа. Впрочем, излишно е... Върви!

— Вера!

— Върви и прегръщай стражарската жена. Мъжът ѝ е убивал хора, може да е измъчвал и твоя баща, а ти!

— Вера, опомни се!

— Прав си — време е да се опомня! — И изтопурка надолу по стълбите.

Когато се обърна, Борис видя хазайката си — беше се облегла на парапета и бършеше очите си. Беше чула всичко и не смееше да го погледне.

— Не беше стражар, Борисе. Дърводелец беше. Само се перчеше с ботушите. На вехто ги купуваше... искаше да го назначат полицай — и те не го харесаха. Много пиеше. Най-големият пияница... Заради мен вие... Да си бях мълчала. Езика да си бях прегризала... И сега, какво ще стане?

— Не се кахъри, како Маро! Ще я оправим някак си.

Борис чу стъпки по стълбите, помисли, че Вера се връща, но когато се почука на вратата, разбра, че не е тя, и радостта му угасна. В кухнята влезе Симеон. Изглеждаше по-строен с новата тъмносиня униформа.

— Разрешете да ви се представя предсрочно — свали той фуражката си, огледа се къде да я закачи и я захвърли на масата.

— Симо, добре дошъл! И този път ли не можа да изтраеш? Не ти ли хареса в Банкя?

— По часовник спиш, ядеш, къпеш се — режим на угояване, вместо почивка! Като постъпиш, те теглят, като напускаш — пак. Обидно, да не съм прасе!

— И затуй избяга?

— Реших да отскоча за един ден, да видя какво става тук.

— И пак се връщаш?

— Оставам! — Симеон придърпа един стол, прекрачи през облегалото му и седна. — Защо не сте се сдобрили с Капитана?

— Кога се върна, та успя да се видиш и с него?

— Сутринта. Случайно се срещнахме. Имаш ли коняк, студено ми е нещо.

— Ще отскоча да купя.

— Недей, не искам. Изстинах да го чакам. Ще излезе, че прием в нейна чест.

— Нищо не разбирам, Симо.

— Наска. Сгоди се!

— Шегуваш ли се?

— Исках да видя тоя мой заместник. От сутринта обикалям като пес. Дойдох без пуловер, нали сме юг! Излезе познат. Зная го от кръвопреливната станция. Олекна ми, щом го видях. Край!

Симеон се опитваше да се покаже бодър и жизнерадостен, че не му е мъчно, но лицето го издаваше. Борис помисли да му разкаже за Вера, но се отказа: Симеон ще почне да обобщава и прави изводи за

ролята на жените в техния живот, ще измъкне отново спомените за Цеца, ще хули и Ирина — ще стане по-лошо! Трябваше да го накара да говори, да го предизвика с нещо, да го ядоса. „Да стигнем веднаж до марша, после ще е лесно!“ — и каза:

— Не ти ли хареса докторът, Симо?

— Какъв доктор?

— Нали каза, че е от кръвопреливната станция.

Симеон се усмихна горчиво:

— Не е доктор, а кръводарител като мен. Ако този път пак беше лекар, щях да се запиша и аз да следвам медицина. Харесала е един червен шишко, закупчик в месокомбината. Където и да го боднеш, ще пръсне кръв. Ще ѝ носи прясно месо, няма да купуват от дълбокозамразеното. Отстъпвам му я без възражения. Да им е честито. Точка на тая тема!

— Докога ще отстъпваме, Симо?

— Какво искаш да кажеш?

— Заприличва ми на система в нашия живот. Ако не си забравил: най-напред отстъпихме с тебе тихичко местата си. Заедно с тях и мечтите си.

— Да сме наясно: в поделението останаха по-добри от нас. От мечтите си не съм се отказал, нося ги с мене.

— Нима добиха вече джобен формат! Удобно и практично...

— Слушай, Борисе: внимавай, когато станеш такъв злъчен, да не си ухапеш езика. Ухапеш ли го — изплюй бързо кръвта, ще се отровиш, ако я глътнеш. Разрешавам да си го запишете, лейтенант Петров!... Събул се по чорапи, чете — я да видя какво четеш? — „Война и мир“, не възражявам — и вместо да се засрами, ме посреща с блажена усмивка: виж, пожертвувах се за ближния си. Християнин! По християнски не си ли убедил вече хазайката си да те храни?

— Симо!

— Не повишавай тон пред по-старшите! Намери ли работа?

— Почвам утре.

— Знаех си! Пастор в протестантската църква?

— Арматурист във виброполигона.

— Щом е полигон, може.

— Животът на всички ни минава на полигон.

Симеон извади кутия с цигари:

— Винаги съм мислил, че сивото ти вещество има една гънка повече от средната норма. А сега да поговорим сериозно...

Стенният часовник изтропа и захърка, пое си дъх и отброи с дрезгав глас осем удара.

— Разкажи за Банкя, Симо.

— Щях да се пръсна от скука. Имаше интересни хора, но аз все за тук си мислех. Ако не беше масажът, щях да се върна на третия ден. Предписаха ми масаж на врата и плещите. Рядко удоволствие.

— Кажете за интересните хора. Колко годишна беше?

— Имах предвид инженера, с когото бяхме в една стая. Няма двайсет и осем години. Направил някаква рационализация, директорът не искал да я внедрява — трябвало да се преустройва целият цех. Нашият не се предава, опитва отгук-оттам, оплаква се: нищо, директорът с връзки, танк, от ония, дето от двайсет години са директори по професия. И на едно събрание нашият взел думата. Говорил, каквото говорил, и накрая: „Моля да се протоколира! Предлагам в интерес на производството, на завода и т.н. да се задължи другарят директор да отиде на медицински преглед. Да се изследва процентът на холестерина в кръвта му, да се види колко е напреднала атеросклерозата му и да се пенсионира.“

— Представям си какво е станало на събранието!

— Интересното е, че директорът се изплашил и отишъл на лекар. Оказало се, че наистина има напреднала склероза на сърцето и на бърза ръка го пенсионирали. Само че в Банкя трябваше да правят заедно с мене и на инженера масаж за нервите. Още откача. „Трябва да има закон — казва — всички, които са на отговорна работа, щом навършат четиридесет и пет или петдесетгодишна възраст, задължително да минават веднаж годишно на профилактичен преглед за атеросклероза.“

— Интересно! — каза Борис, загледан в цигарата на Симеон. Цигарата издигаше синкав обелиск над угарките в пепелника.

— Не ти го разказах, за да те забавлявам. Помисли само какъв човек е инженерът и какви сме ние. Ние сме... — Симеон не намери подходяща дума и млъкна.

В умивалника капеше вода от незатегнатия кран, времето се измъкваше през пролуките на часовниковата кутия, спускаше се по мазилката и шеташе като момиче с високи токчета из стаята. Един лист

от прегънатия върху масата том на „Война и мир“ изшумя и се преобърна сам.

По улицата от време на време преминаваха хора — стъклените мембрани на прозореца улавяха и усилваха шума на стъпките им по калдъръма. Някой свиреше с уста един и същ рефрен. Свиреше фалшиво до болка. Сигурно не знаеше, че свири грешно, нагаждаше стъпките си към такта и му беше драго. Ако му кажат, че бърка, той няма да повярва. Най-хубава е собствената песен. Затова загиват и глухарите.

Рефренът постепенно заглъхна и се изгуби.

На печката водата в алуминиевия чайник завря. Парата надигна излъскания му капак и той зазвънтя.

Симеон смачка изгорялата си цигара в пепелника:

— Не си ли вечерял?

— Ще прием кафе — каза Борис и се изправи.

— Няма да заспя от кафето.

— Бъди спокоен, половината е печена леблебия.

— И с кафето ли се самоизлъгваш? Знаеш, че половината е леблебия и пак. Направи само на себе си. За разлика от тебе, не признавам заместителите.

— От леблебията става чуден каймак, Симо. Ако не ти бях казал, щеше да го харесаш.

— Съгласен съм да ме излъжат, но да се самоизлъгвам — никога!

— Защото така отговорността пада върху другите ли? А аз не приемам да ме лъжат... Правя и за тебе една чаша. За да не нарушиш принципите си, обявяваме леблебията за пълнител, а не за заместител на кафето. Вземи, при тази постановка можеш да го изпиеш с чиста съвест.

— Трябва да ти е леко с твоя метод за самоизлъгване?

— Ужасно.

— Капитана ми каза, че си щастлив с Вера. В любовта със заместители ли си служиш или с пълнители?

— Глаголът „служиш си“ ми напомня за вилица. Още по-лошо: за средствата против зачеване. Пий, ще ти изстине кафето.

Симеон отпи няколко глътки: духаше и сърбаше шумно с издадени устни.

— На тази мътилка не й липсва вкус.

— Да попитам ли хазайката за точната пропорция?

— Остави. Когато се съберем, винаги ли ще се джафкаме като палета? Дърлим се ние двамата един на друг, а керванът си върви...

— И ние сме в кервана, Симо.

— Но не сме керванджии... Веднаж разговарях с един овчар за кооперативните стопанства. Трябва да беше осемдесетгодишен. „Аз да съм министър — вика — ще ги оправя за една седмица.“ Казах му: щом знаеш как, защо не пишеш горе? Сега всички пишат. „Защото знаят четмо и писмо!“ — въздъхна той със завист. Оказа се, че не може дори да се подписва... Пий си кафето, Борка, какво се замисли!

— Мисля за инженера, Симо. Какъв човек е той и какъв си ти!

И двамата се засмяха.

— Наистина какъв! — каза Симеон. — Трагедията е, че се родихме късно. Трябваше в седемнайста или осемнайста година. Щяхме да повоюваме поне! — Симеон се изтегна на стола и облегалото му изпука. — За това ни и учеха, а сега: пероноспора, гъсеници, комари, житна дървеница. Врагове! Авиация със специално предназначение — пръскай изкуствен тор, син камък или ДДТ! Плеви с хербициди!

— На нашето поколение, Симо, се падна участта на сценичните работници в театъра. Героите са излезли вече от сцената, завесата е спусната след първото действие — моля, подменете декора!

— Благодаря за отговорната задача! — каза язвително Симеон и разбърка с кибритена клечка утайката в дъното на чашата си. Седмица преди да дойде заповедта за съкращение, един сержант на шега му гледа на кафе през дежурството и му предрече голяма промяна. Не позна само, като каза, че ще бъде радостна. На гледачи Симеон не вярва, но оттогава винаги разбърква утайката.

— Борка, а с парите как си?

— Зле. Вземи си ябълки.

Симеон посегна към подноса и в този миг някой отвори долу входната врата и завика тревожно по стълбището:

— Борисе! Борисе!

Борис запали лампата в коридора: по стълбището, с издадени напред ръце, се изкачваше пипнешком едно момче. То примижа от светлината.

— Бързо! — задъхваше се момчето и Борис позна в измачканата и изкаляна ученическа униформа приятеля на Теди с щръкналите уши. — Бате Борисе, арестуваха Росито и Албена. Ще ги изключат!

— Кой?

— Отрядници! Бяхме горе на скалите... Ще пребият Теди! — И изтопурка надолу по дървените стъпала.

Борис нахлузи обувките си, но не успя да ги завърже — Симеон го дръпна и повлече за ръката:

— Чрезвичайна обстановка, Борка! Готов за запуск!... Давай бос!

Момчето тичаше по улиците и не се обръщаше. Сигурно го бяха ударили лошо, защото от време на време подскачаше на един крак и се кривеше.

Нощният въздух — свеж и хладен — напомни на Борис бойните учения на аеродрума. Сигналът прекъсваше партията шах, вдигаше ги отпуснати и затоплени от дрямката — след минута трябваше да излетят!

— На стари години — късмет! — едва сдържаше възбудата си Симеон и се мъчеше да закопчее палтото си. — Остави ги на авиацията със специално предназначение! Щом бият деца, ще си разменим любезности по самбо.

Момчето спря на ъгъла, облегна се на стената и на Борис се стори, че е останало без сили и след миг ще падне, но то само погледна дали защитниците тичат подире му и сви в напречната уличка.

Уличката беше тъмна, кой знае защо старинните фенери не светеха, издадените еркери и високите зидове оплитаха всичко в черните си сенки, само тук-там проблясваха матово завесени прозорци. Момчето, което тичаше в средата на калдъръмената настилка, изведнаж се хвърли встрани и след миг изруга тихо. В мрака двама души се боричкаха безшумно, до тях един мъж, запушил с ръка устата на едно премаляло момиче, се мъчеше да го подеме с коляното си и да го вмъкне в чернилката на отворената врата.

— Стой! — извика Борис. Той тичаше напред. — Документите!

Мъжът пусна момчето, извъртя се и се опита да ритне Борис в стомаха. Преди да се свие и отскочи, Борис видя как Симеон подхвана обувката на непознатия, дръпна нагоре засиления му за ритник крак, мъжът загуби равновесие и падна на гръб. Симеон полетя отгоре му. Борис се обърна към боричкащите се тела, успя да зърне разкривеното

от яд и безсилие лице на Теди, миг — лицето му изчезна под нечий гръб, една ръка се вдигна свита в юмрук, гръбът изсъска: „Ще хапеш ли, куче!“ и Борис се хвърли отгоре му. Нещо изшумя до лицето му. „Облечен е в шушляк!“, ръцете на Борис се плъзнаха по студената дреха, напипаха жилест врат, стиснаха го и пръстите му почнаха да търсят сънните артерии. Точно тогава някой блъсна силно вратата, вратата се затвори с трясък и Борис усети как пръстите му омекнаха и почнаха да се отпускат...

Когато отвори очи, видя над себе си Симеон. Симеон го тръскаше по рамото:

— Ставай!... Не ме гледай така — удариха те с палка. Единственият случай, когато имаш полза дебелоглавието си... Не се отпусчай!

Борис опипа главата си. Не я усещаше, струваше му се, че от нея са останали само ушите. Ушите му пицяха пронизващо високо.

— Няма кръв! — утеши го Симеон... И счупено нямаш. Неквалифицирани бандити!

— Избягаха ли? — надигна се Борис. Симеон почна да се люлее пред погледа му — ту се надигаше високо, ту пропадеше.

— Ако искаш да побеседваш с тях, трябва да почакаш десетина минути.

Теди се мъчеше да намести фуражката си. Лицето му беше измърсено и окървавено. До вратата трепереха двете момичета, на крачка от тях, един до друг, с прибрани крака и кръстосани като на мъртъвци ръце, лежаха неподвижно нападателите. Липсваше само момчето с щръкналите уши.

— Изпратихме го за милиция — каза Симеон. Понякога той добиваше чудната способност да отговаря на незададени въпроси. — Не са никакви отрядници. Искали да вмъкнат момичетата в тази къща. Твоят Теди е храбрец, само още не е изживял първичния стадий на развитие: хапе вместо да се боксира.

— Той ми изкълчи ръката — каза момчето. Дясната му ръка висеше отпуснато.

— Познаваш ли ги? — запита Симеон.

— Този с шушлека искаше да ни вземе при библиотеката транзистора, нали, Албена? — каза Теди.

Борис погледна човека с шушлека — виждал беше някъде този млад мъж. Той се вгледа в лицето му — повехнало и уморено, с тъмни кръгове под очите. Младо лице, а изразът му старчески. Старец. „Старците“ на Дина! Не се лъжеше — беше един от компанията на Ирнината сестра. Тогава при фонтана, когато групата им мина край него и Вера, той държеше отпреде си магнитофона. Стъпваше предпазливо и го крепеше така, както носят при погребение кадифените възглавници с ордените и отличията на загиналия.

Симеон приближи до по-високото момиче:

— Кажи „а“! Хайде, хайде!

— А-а — каза момичето с треперещ глас.

— Добре. Сега: „о“!

— О!

— Как се казваш?

— Росица — прошепна момичето.

— Като не си глухоняма, защо тогава не викаше за помощ?

— Всички щяха да разберат — опита се да я защити Теди.

— С тебе, човекоядец, ще се разправяме после! — засече го Симеон, пъкна ръце в джобовете си и за да го чуят по-добре, се наведе над момичетата: — Не помислихте ли какво ви чака?

Момичетата мълчаха.

— В суматохата съм напъхал ябълките в джоба си — каза Симеон на Борис. — Тъкмо се чудех коя да взема. — Той извади две ябълки, обърса ги в ревера си и ги подаде на момичетата: — Вземете си по една и излитайте! Не ви познаваме!

Момичетата взеха ябълките и почнаха да се измъкват край стената. Чуваше се как палтата им се стържеха по мазилката.

— Яжте, Евини щерки! — скара им се Симеон. — Ева е първият ябълкоядец на земята. Дано с ябълките добиете малко и от нейния кураж. Хайде! — И плесна с ръце: — Къш!

Момичетата се уловиха за ръка и затичаха пъргаво.

Симеон повика настрана Теди:

— Не е хубаво да лъжеш, но понякога се налага. Не познавате момичетата, срещнали сте ги случайно тази вечер. Екскурзиантки. Приятелят ти също е инструктиран. Ясно?

— Ясно.

— За съжаление, двамата с приятеля си не може да офейкате — трябва да свидетелствувате.

— Няма ли да загазим?

— Не ти ли стига?

— Това е нищо! — каза Теди. Горната му устна почна да се подува и той едва отваряше уста. — Ако научи баща ми...

— Ще помолим милиционерите да не му казват. И те са били момчета.

— А ти ще останеш ли?

— Бягат само подлеците. Искам да ти покажа как трябва да се държиш в подобно общество — Симеон посочи с глава нападателите. — Внимавай! Посягаш с ръката така, противникът, както ти сега, дръпва туловището си назад, центърът на тежестта му се измества и в същия миг ти го риташ в слабините. С обувка или с коляно, зависи на какво разстояние си. Тайната на всички хватки е да извадиш противника от статичното му равновесие.

— Ако ме държи за ръката?

— Съществуват сто варианта, но за тебе: изплюваш се в лицето му. Има голям психологически ефект — без да иска, противникът се пуска, за да прикрие очите си. Тогава пак си го риташ. Опитай на мен.

— Не мога, ръката...

— А сега ще ти покажа на какво викат „овнешки удар“. Специално за хора като тебе, със слаби мускули. Преплиташ пръстите на двете си ръце...

Симеон не можа да покаже удара. Уличката се изпълни с рева на автомобилен мотор и два фара я окъпаха в млечна светлина. Пропищя остро сигнална свирка — дежурните в колата сигурно помислиха, че боят продължава.

Заедно с милиционерите изскочиха бързо и съседите и Борис реши, че през всичкото време те са чакали зад вратите и прозорците. Напред тичаше една дебелана с ютия в ръка и подире ѝ подскачаше като мишка бакелитовият щепсел на шнура.

Симеон почна да си подсвирква марша на летците.

Денят започваше приличен на вчерашния и на онзи ден, но всеки път беше по своему нов. Арматурите сутринта бяха потънали в капки роса, студеното желязо пареше. Дръжката на клещите притискаше и през превръзката мехурите по дланите на Борис, телта не се впиваше в железата, а в тях. Не го тревожеха изранените ръце, знаеше, че след седмица или след две те ще заздравеят. Не мислеше за умората, за болките в раменете и в кръста. Лошото беше, че стои на едно място. Виждаше винаги същото небе, обрамчено от постройките, телената ограда с бетонни колове, оголелите върби край дигата на Марица, същите полутръби, панели и покритата с ръжда и цимент земя.

Самолетът го запозна с опиума на пространството, в автомобила той се утеши с бързината. Във виброполигона му липсваха и двете. През първите дни Борис не можеше да се отпусне, всеки миг очакваше, че ще го повикат и ще му заповядат да тръгне за някъде. Неподвижността го потискаше до края на смяната, той загубваше представа колко е работил и колко часа още му остават. Беше свикнал да измерва времето с километри.

Край Борис минаваха работници, гъргореха машините, Веселин се отби при него, „пощракаха се“, както казваше Симеон, и толкова. Пак клещите, скобите, телта. Все на същото място, сред замръзналата в неподвижност обстановка. Борис се огледа всичко беше на мястото си, а не го напускаше усещането, че нещо наоколо се изменя. Неуловимо за погледа, но се изменя.

Изненада се, че работниците са високи колкото него. Години наред беше срещал облечените в дочени якета и ватенки мъже и му се струваше, че където и да отиде, вижда все същите хора — не ги различаваше един от друг. Беше ги наблюдавал отгоре. От кабината на цистерната, когато профучаваше над раменете им, те изглеждаха малки и слаби и се отдръпваха страхливо да му сторят път. Застанал сред тях, Борис видя, че бяха здрави и мускулести, някои по-снажни и от него,

завиждаше на самочувствието им и когато се срещаха пред столовата, той несъзнателно се отбиваше встрани, за да се разминат...

„Летях над цялата страна, а не зная родината си!“ — мислеше той. Отгоре тя приличаше на картите, които правеха в училище с пластилин. Прищипваха с пръсти затопления пластилин: ето Мусала! Готов е и Ботев връх! На местата на градовете залепваха лещени зърна. Най-голямото беше София. Когато учителката по география им писа бележки за картите, над които бяха работили в къщи и огрубелите пръсти на родителите — те ги развалиха още в следващото междучасие. Някои момчета се обявиха за държавници, водиха помежду си оживени преговори за територии и после, прехапали езици, прекроиха границите, направени от източен между дланите червен пластилин; други накараха реките да тръгнат по нов път — Дунав трябваше да мине през тяхното градче, за да имат и те пристанище; Борис — още тогава той мечтаеше да стане летец! — „бомбардира“ отвисоко картата си с училищната гъба — лещените зърна се разхвърчаха, сринаха се и високите планински върхове. Забавно беше! Не помисли нито за миг за хората. Тогава беше дете, но по-късно! „Хванах ли те, бате! — казваше си той. — Хайде сега да си поговорим двамата!“ Опитваше се да поведе разговор със себе си, но не успяваше, не се завързваше спор, повтаряше си само: „Хванах ли те, бате!“ и кой знае защо си спомняше антените, които се виждаха през прозореца на стаята му. Мълчаливите антени по покривите — сиви и прилични една на друга, обрулени от дъждове и бури.

При него се отби бригадирът, загледа го как работи и пръстите му шаваха, като че ли сам връзва теловете. Беше намръщен мъж, с виснали рамене и тежка стъпка. Лицето му оживяваше само когато заговореше за „моржуване“. През обедните почивки той се промъкваше през оградата и се къпеше в Марица. Веселин му разказа, че през миналата година бригадирът прекарал тежка бронхопневмония. „Едва го спасиха — каза той. — По едно време вече му търсеха заместник, но издържа. Моржова работа!“

— Не крий ръцете си, всички почнахме с превръзки — обади се бригадирът. — Как ти се вижда?

— Има и от туй по-лошо — опита да се усмихне Борис.

— Искаш да кажеш, че и от туй има по-добро, нали? — Бригадирът запали цигара, поднесе и на Борис.

— Не е ли все едно?

— За този, който го казва — не! Едното е израз на самоуспокоение, другото на неудовлетвореност... Ето: аз съм само трийсетгодишен и от пет години съм бригадир. Взема ли си последните два изпита, ще бъда инженер. Никой не ми е помагал, всичко сам. Браво, Атанасе!... Сега обръщам плочата: — Атанасе, ти си вече на трийсет години. На жизненото поприще в средата. А си само някакъв си бригадир, без диплома за висше образование. На твоята възраст други са световноизвестни учени и откриватели, цялото човечество им е благодарно. Лошо, Атанасе, много лошо!... Продължавай, Борисе, добре ще е да свикнеш и с лявата ръка. Нашата работа е такава, че все трябва да си въртиш нещо наум. Иначе ще те хванат дяволите.

— Атанасе, ти само от едната страна ли си пускаш плочата?

— А ти?

— Май че и от двете.

Бригадирът се засмя.

— Като мене. Мисля си, че е някакъв фермент. Ту те хвърли в огън, ту те остави. Огледаш се веднаж, викаш си: ехей, къде отидохме! — на следващия ден махнеш с ръка: туй е нищо! Чисто нашенски фермент. Ако не бяха нарекли ония от киселото мляко „бацилус булгарикус“, името щеше да прилегне най-добре на този.

Бригадирът се отдалечи и Веселин побърза да отиде при Борис:

— За какво се карахте с Моржа? Не му обръщай внимание, прихваща го от време на време — трябва да е от студената вода.

— Не се карахме.

Веселин измъкна от джоба лулата и я ухапа. Празната лула подсвиркваше. Извади кесията си с тютюн, помири се я и пак я скри. Много му се пушеше, но прибра и лулата:

— Щом Золев философствува, значи е доволен от работата ти.

— Как се казва?

— Золев. Атанас Золев.

— От София ли е?

— Да, но не е от левскарите.

— Син на лекар?

— Това, виж, не зная. Важно ли е какъв е — няма баща му да дойде да ни оправя! За родителите си той не говори. Бяха изпратили

тук едно стажантче, то обичаше така да ни разпитва. Золев щеше да го хвърли в бетонобъркачката.

Борис отиде при бригадира:

— Другарю Золев, трябва да поговорим.

— Ще напускаш ли? Мислех, че свикваш.

— Моят баща имаше един другар Золев. Лекар. Роднина ли ти е?

Бригадирът го изгледа под вежди:

— Да. Защо?

— Баща ми е станал причина да изпратят доктор Золев в лагера.

— Кой е баща ти?

— Беше секретар на околийския комитет на партията и е подписал...

— Зная подробностите. Ти ли си синът на Петров?

— Да.

Бригадирът се облегна на масата и замълча. Моливът, с който попълваше сведението, чертаеше криволици между записаните на амбалажната хартия и заградени в квадратчета телефонни номера.

— Баща ти, Петров, пак ли закача часовника от Испания над леглото си?

— Погребаха го с него.

— Искях да разнищя всичко. До дъното. Не ми стигаше: „Загинал невинно... Пълна реабилитация...“ Затуй отидох при него. Той ми даде три снимки. И снимка не оставиха от баща ми. Нито писмо... Наистина бил малък светът...

Бригадирът отново замълча. Наостри молива си и погледна Борис:

— Ако бащите ни бяха живи, дали пак щяха да дружат? — запита повече себе си, отколкото Борис и се наведе над сведението...

Когато излизаше от виброполигона, Борис успя да скочи в каросерията на един от панеловозите. Водачът на панеловоза се престори, че не го видя. Борис смяташе, че шофьорът ще го свали на тролейбусната спирка, но той спря чак на строежа.

— Нали искаше да дойдеш тук? — запита шофьорът. — Всички новаци бързат да видят къде отиват панелите, които изработват. Ето тези три блока са.

Борис му обърна гръб — обиди се, че го нарече новак. Знаеше блоковете — пораснали бяха с един етаж. По недовършените сгради се

катереха деца и хвърляха от прозорците книжни самолети. Самолетите им литваха нагоре, описваха светли кръгове, после изведнаж се спускаха в разровената и утъпкана земя. Една бяла птица се блъсна в гърдите му и той я улови. Беше нагъната от лист, откъснат от ученическа тетрадка. Борис се огледа, почака да дойде някое момче и да си я вземе, но никой не я потърси. Децата се бяха запасили със самолети и продължаваха да хвърлят други.

Борис прибра книжната птица в джоба си и тръгна из града. Мислеше за бригадира. Не разбра защо Золев прекъсна по средата разговора — не продължи, защото му стана мъчно или не искаше да разговаря със сина на един от виновниците за трагичния край на баща му.

Неусетно стигна при спортното стрелбище край градината. Спомни си бойните стрелби — след стрелба винаги му олекваше, това бяха напрегнати часове, но имаше в тях и нещо празнично — и влезе в палатката. Над главата му високоговорителят се задавяше и прекъсваше от барабанните удари на дива джазова музика, в дъното на павилиона, сред панаирджийски ярък декор прелитаха самолети. Те се показваха един след друг иззад висок планински връх, миг! — и се скриваха зад картоната на съседния хребет. Борис застана зад електронната пушка. Самолетите бяха направени несръчно, не приличаха нито на изстребители, нито на бомбардировачи, но пушката беше добра. Досовци сами я бяха измайсторили в кръжока си. Прицели се.

Застаналите край него младежи брояха на глас попаденията: „Първо! Второ! Трето...“ и се възхищаваха на безпогрешната му стрелба.

Борис остави пушката — игра за момчета! Не му олекна.

— Добре ще е да ни предадете опита си — каза мъжът, който стоеше зад преградата. — Тайната при вас, изглежда, че не е само в окомера и в рефлекса.

— Прав сте — съгласи се Борис. — По-важно е сърцето.

Мъжът не го разбра. Трябваше да продължи: „Стреля се само срещу враг. При учебна стрелба трябва да мразиш мишената. Докато не заредиш сърцето си с омраза, не стреляй!...“ Така ги учеше преди години командирът, сам отличен стрелец. Нима трябваше да разкаже на служителю, че попаденията му бяха точни, защото си представяше,

че стреля по еснафщината, по ходатайствата и свойщината, по
угодничеството!

— Имате право да стреляте още — каза служителят.

— Благодаря — отказа Борис. — Нека пострелят момчетата.

Беше слънчев и приятен, забравен от лятото ден. Първият свободен съботен следобед на Борис на новото работно място. Разхождаха се по булеварда със Золев. Золев го покани, когато слязоха заедно от тролея: „Я ела да ме поизпратиш. Виж какво време е — всичко е навън. После аз ще те изпратя. Може да ни излезе и късметът, да срещнем нещо. Дойдат ли празници, ергенлъкът почва да ми тежи. Ако не бързаш, разбира се.“ Борис не бързаше, никой не го чакаше. Минаваха за трети път край развалената чешмичка, водата беше напълнила коритото от розова мозайка и преливаше. Говореха за службата на Борис в авиацията, за риба — Золев беше запален рибар, за изпитите, които му пречеха да ходи на риболов, за ракетното оръжие, за бъдещето на лазерите и замълчаваха само когато оглеждаха жените, които минаваха край тях. Борис се извърна подир едно момиче, спъна се в разместените плочи и ако не беше Золев, щеше да падне.

— Аха! — задържа го той и се засмя: — Петров, ти си бил от нашата черга, бе! Да си призная, уплаши ме, рекох си: ама че темерутин се вмъкна в бригадата!... Снощи се събрахме на чашка — да беше дошъл.

— Не знаех.

— Стягай се за другия петък. В твоя чест, ще те кръщаваме. Така де, всяка майка арматурист не ражда.

— В авиацията казваха: всяка майка летец не ражда и която е родила, пишман е станала!

— То и нашите! На майките угодия няма. Да имаше как, те биха ни оставили до края на живота си все на четиринадесетгодишна възраст и с къси панталонки. По-важно е да не съжالياват за нас бащите ни. Моят умря с мъката, че не ме допуснаха в университета. Мечтаеше да завърши инженерство в Съветския съюз. Ако беше останал жив, щях да следвам музика. Сега си пускам Бетховен, когато уча. Събрах всички плочи с неговата музика. Бацилус булгарикус!

— Тази българска ферментация няма ли да има край?

— Зависи от захарния градус — усмихна се Золев. — Ходих с един наш работник на гости на брат му в Перущица. Там разбрах какво е ферментация. Мислех си — прекипи ли веднаж мъстта, утаи ли се мътилката и виното е готово, а то тогава почвала тихата ферментация. Колкото повече е захарта, толкова по-дълго продължавала... Петров, ще те оставя — отсреща минава една моя позната. Седни на пейката, почакай ме. Забавя ли се — прощавай, нали разбираш?

Золев изтича да настигне познатата си, Борис остана да го чака на булеварда. До него седнаха двама старци. Единият от тях можеше да бъде баща му — баща му беше много по-млад и пожизнен от тях. Плочите бяха мокри, по окосената трева блестяха капки. Градинарят въртеше уморено желязната макара и маркучът пълзеше край пейката, ставаше все по-къс, месинговият му струйник подскачаше и очукваше една по една плочите. От жълтата уста на струйника се изцеждаше вода.

Градинарят запали цигара и подкара пред себе си макарата.

Старците погледнаха със съжаление подир него — работата му ги развличаше. Единият беше дребен и свит, гладко избръснат, с избеляло бомбе, с ръб на панталоните. На коленете му сивият плат лъщеше.

— Да-а — въздъхна той и забарабани с посинели нокти по карминената дъска на пейката. — Като маркуча се навива и животът, Стамо. Макара!

Стамо примижа срещу слънцето, разкопча вехтото си шаячно палто, разгърди се и се показа кръпката на ризата му. Ризата беше сива, от домашно платно, кръпката — от розов поплин.

Зададоха се пет момичета, уловени за ръка. Бяха заели целия плочник, разговаряха високо и се смееха. Когато приближиха карминената пейка, учителят присви колене. Селянинът не трепна. Крайното момиче едва не се препъна в изпружените му напред крака.

Баща му също щеше да почива на пейката. Щеше да си намери приятели, той обичаше да е заобиколен постоянно с хора. Ако не беше подписал тогава...

По двете павирани платна на булеварда шофьорите нижеха пъстра броеница с колите си. Пред млекарницата спря зелен електрокар. Електрокаристите и млекарката почнаха да разтоварват

жълти пакети масло. След всеки пакет духаха в шепите си. Една млада майка се наведе над количката и смени гащичките на сина си. На слънцето задничето му светеше розово като ноктите ѝ.

— А нашето не иска да яде — каза учителят. — Отслабна триста грама.

— Днес пак гладно ли го приспа? — повдигна вежди селянинът.

— Сито е.

— На мечка ли се прави, за да яде, или му пя?

— От двете по малко.

— Баба си, даскале, баба! — селянинът се извърна назад и се изплю в тревата. — История си предавал — язък ти за фирмата!

— Какво фирмата? — задъха се астматично учителят. — Фирма — вятър! Гледай! — Той измъкна от задния джоб на панталоните си смачкана на топка мрежичка. — В самото имам още една. И кесия за всеки случай си нося... На ти книги, на ти библиотека, като се пенсионираш! От пет часа сутринта излизам: за мляко, за зеленчук. Сега те се излежават, аз съм тръгнал за хляб. Салатата режа. Чиниите мия. И престилка ми уши дъщерята. Черна, с бели точки... Всички сме баби!

— Аз не мия чинии — почна бавно Стамо и оправи шаячните си панталони — Не храня бебета. Не...

— Да мълчиш! — размаха ръка учителят. — Знаем те и тебе къде спиш!

— Дип си ми е хубаво на тавана. Аз съм селски човек.

— Хубаво! Прозорчето ти педя на педя ли е? Северно ли е изложението? Хубост! Накараха те да си продадеш къщата на село, с твоите пари купиха югозападен апартамент, а ти — на тавана при вехториите!

Старият селянин погледна към Борис, сякаш едва сега го забеляза, и побутна с лакът учителя:

— По-тихо.

Пенсионираният учител отмести сърдито ръката му и се обърна към Борис:

— Аз съм баба, а той не бил! Закърпили му ризата с парче от кюлоти! Доцент е синът му, и академик нека да стане, ама... — Учителят издуха от цигарето си една микроскопична угарка.

— Не е от кюлоти, даскале. Остана парче от ризата на сина. Откъде ще намери снахата в града такъв плат като моята риза...

По плочника премина с количката си един продавач на сладолед. Беше сърдит — нямаше купувачи. Подир него девойка притискаше до гърдите си саксия с лимоново дръвче, а в другата носеше нанизан на канап шаран. Шаранът се прозяваше отегчено.

— Нашата, Стамо, е вече като онази приказка за гърнето — каза примирено учителят. — Ударил камъкът гърнето — язък за гърнето! Ударило гърнето камъка — пак язък за гърнето!... Хайде да вървим за хляб.

Той вдигна ръка до бомбето си и каза на Борис:

— Прощавайте, наслушахте се на старчески глупости.

Селянинът погледна под пейката да не е паднало нещо от джобовете му и си тръгна, без да се сбогува. Един самотник не можа да се стопли от друг самотник. Самотник плюс самотник прави двама самотници, механичният сбор не изменя нещата и не създава нови взаимоотношения. Да се съберат хиляда, десет хиляди — пак е същото!

В клоните на чинара се боричкаха врабчета и събаряха на земята осланени листа. Минаха двама влюбени — държаха се за ръце, а с поглед се прегръщаха; работник с бояджийска стълба; войник с чанта; зачервени от баня жени; момчета с нова баскетболна топка; пожарникар със счупен велосипед на рамо; две бременни с подпухнали устни. Бременните напомниха на Борис наметнати с тоги императори.

Селянинът се върна без учителя, сурнеше крака и размахваше в ръка един хляб. Когато стигна до Борис, той му се усмихна с избелелите си очи:

— Още ли си тук? Да поседна, има-няма сто крачки, а коленете ми се подсичат. — Той отчупи зальче от препечената кора на хляба и го подхвърли в устата си. — Вземи си, докато е топъл... Типов хляб за непроизводителни типове като нас, дете вика даскалът. С даскала се скарахме. Другаде ни боли, а се караме за щуротии. Ако не се скараш с някого — все едно, че жив си погребан. Вика ми, че всички пенсионери били на нашия хал, аз му казвам, че зависи само от нас — ако им се опънем на младите, ако тропнем на масата? Едно време моят баща, докато не се върнеше от къра, докато не седнеше на софрата... Да не му станем на крака! Старите бяха сила.

— Защото държаха земята и имота — каза Борис.

— И ти като даскала! Имаше един нашенец, не без имот, гол като пръст да беше останал, с него тая нямаше да я бъде. Хала ти казвам. Човек като всички, на две ръце разчиташе, ама що земя накупи, каква къща на два етажа вдигна! Не ходеше по земята, хвърчеше. Орел! Орела, Орльо — така му викаха. В цялото село беше — турците имат една такава дума: на икрам. Чувал ли си я?

— На уважение, знам.

— Икрам е друго. В нашата кооперация уж всички си имат уважението, а все се карат кой да мете и мие стълбището... Един син имаше Орела, гимназия на първо място изкара, а като си дойдеше в село, и той целуваше ръка на неукия си баща. Каквото кажеше Орела, това е! Съседи ще се скарат, при него ще идат той да ги оправи. Ако момчето му си беше купило апартамент в града, на Орела щеше да даде най-хубавата стая. С балкона, да гледа отгоре мравуняка долу.

— Какво стана синът?

— Умря. Като свърши университета, не се върна в село.

— А имотът?

— Хората умрели, питаш за имота!... Едно лято синът му, тогава той беше още в университета, възрази на Орела, искаше да иде някъде пряко волята му. Орела го сгъна като мекица в ръцете си и го върза с въже напред двора за крушата. Цял ден и цяла нощ го държа така. Него да не го пуснеш синът му, както мене не ме пускат пет години да си ида в село по коситба и да се надишам на билки — Орела щеше да го върже ей там, на пъпа на площада, да го плюят хората... Да не кръстеха внучето на негово име, какво щеше да стане — не знам! Каквито ръце имаше, гледай моите двете, едва-едва ще стигнат неговата една. Като си мисля за него, въздухът ми е повече.

— Къде е сега Орела, бай Стамо?

— Свърши! — изправи се старецът и залитна.

— Умря от болест или...

— Орлите не съм чувал да ги ловят болести! — прекъсна го сърдито Стамо и си тръгна.

Подир него препуснаха деца с летни кънки. Ролките на кънките им пищяха и виеха по плочите; двацет банцига смъкнаха тишината на земята и я съссякоха.

Борис не можеше да се отърве от неприятното чувство, което набъбна у него след разговора на старците. Да търсиш да се скараш с някого, за да докажеш на себе си, че съществуващ... За какво се бяха блъскали цял живот тия двамата: за малката пенсия и закърпената риза или да бъдат бавачки! Ако е вярно, че краят краси делото, то техният живот е пропилян. Какво не им е достигнало или какво им е липсвало? „Нима и с мене ще стане същото?“ Сравняваше живота им с този на баща си. Стамо и учителят тлееха, баща му беше пламтял: бори се, гни из затворите, блъска се от тъмно до тъмно из околията и във фабриката, сбърка и трябваше да изкупи вината си. Всичко туй в името на нещо голямо. И накрая умря длъжник. „Толкова време мина, а аз дори не се заинтересувах за задължението на баща си. Че не мога сега да го платя, не мога, но поне да бях попитал...“

Борис погледна часовника си — можеше да свари следобедния влак — ще отиде при Темелко Стоев.

Едва успя да се вмъкне сред навалищата в коридора на вагона. Притиснаха го от всички страни и той застана неподвижно срещу прикрепеното на стената огледало. Опита се да разгледа в огледалото пътниците — кои са тия хора, които постоянно пътуват за някъде и препълват влаковете? — но вместо пътниците виждаше в огледалото своето лице. Когато беше малък, Борис се мъчеше да хване в майчиното си огледало слънцето. Никога не успяваше — речеше ли да провери дали го е уловил, слънцето отскачаше, пъргавото му отражение се присмиваше на Борис от стената и тогава, както сега, в огледалото пак виждаше само себе си... „Отъпквам пътека, колкото да мине сам човек — мислеше той. — А мога повече! Да давам повече. Да работя повече. Да обичам повече...“ Хората се блъскаха край него, слизаха на спирките, други се качваха, но той не ги усещаше.

— О, летецо! — посрещна го радостно Темелко Стоев в дома си... — Идваш да ни се караш ли? Закъсня, момче. Забавиха го в комитета. Организационни залисии — подготвяме пленум, но най-после вчера сведението замина.

— Какво сведение, бай Темелко?

— Не знаеш ли? Искаше го партийната ви организация. Проверих лично, изпратено е до партийния ви секретар, щурман Недев, ако се не лъжа. Помислих, че затуй си дошъл. Щом не идваш за сведението, какво те води при мен?

— Домъчния ми за тате. Дойдох да си поговорим. Когато съм с тебе...

— Е, хубаво, хубаво. Ние с Попа пък, щом се разтъжим за баща ти, говорим за тебе. Попа те търси в Пловдив, ама те нямало в къщи. През другия месец и аз ще идвам, ще се видим. Какво ново-вехто при тебе?

— Нищо радостно, бай Темелко.

— На двайсет и пет години си още, какви радости чакаш. От небето не падат! Те са като житото. Сеитба, че торене, че брануване, жътва — чак при вършитбата ще дойдат. Когато станеш на моите години, тогава. Сега ти е времето за сеитба.

Борис си спомни старците на булеварда.

— Как е твоята вършитба, бай Темелко?

— Какво да ти кажа — страх ме е за чувала. Много зърно, много нещо се роди, а кеневирът ми остаря — я издържи, я не!

— Бай Темелко, искам да те попитам... Кажи ми колко остави... колко е задължението на баща ми?

— Как колко?

— Колко лева?

Темелко Стоев го погледна изненадано и изведнаж се засмя!

— Какви левове бълнуваш, момче! Ти така ли ме разбра! Ей че история! Аз съм виновен, трябваше да ти обясня... Вие тогава, ти и моят Пламен, нямахте още годинка, само Магдето на Попа беше проходила. Чакахме присъдата: по сведения отвън прокурорът щеше да поиска за един от нас смъртна, а за другите доживотна присъда. Тогава, в килията, ние се заклехме, че които излязат щастливци с доживотната, ще се грижат като за свои за децата на тримата. Докато ви приемат в партията и заемете нашите места в борбата. На шега дори се подписахме и на един документ, на парче книга от колет... Онзи път от мъка ти казах, че баща ти умря, без да си изпълни задължението.

Темелко Стоев се замисли.

— Като си спомня сега — продължи той, става ми смешно. Хлапаци бяхме! Попа съчини една молитва, пееше я всяка вечер: „Отче наш, който си на небето, стой си там и остави нам и на нашите деца грешната земя, пълна с бесилки и затвори, за основен комунистически ремонт. Амин.“ Целият затвор я научи... Стягай се, щом те приемат в ремонтната ни бригада!

— Няма да ме приемат, бай Темелко. Уволниха ме...

И Борис му разказа всичко. Струваше му се, че го разказва на баща си.

Когато свърши, Темелко Стоев го поведе към кухнята:

— Ела да вечеряме, че ми омръзна булката да наднича и да ми прави сърдито знаци... Ще кажа в комитета да запазят черновата на сведението. Няма всеки път да го съчиняваме отново!

21

Асансьорът профуча два пъти край Вера — веднаж с вой и гъргорене нагоре, след туй се спусна с трясък, — а тя едва бе достигнала площадката на третия етаж. Ирина ще се зарадва, щом я види, и пак ще си поговорят в стаята на Капитана. Някой ѝ беше казал, че престъпниците рано или късно винаги се връщат на мястото на престъплението; Вера мислеше, че правилото на криминалистите трябва да се разшири и обхване всички хора, които поне веднаж се връщат на мястото, където за пръв път са били щастливи.

Тя погледна през стълбищния прозорец насрещните жилищни блокове. Земята между тях не беше подравнена, личаха още белезите на скорошно строителство, но от затвора нямаше и следа. Колко време мина, откакто идва тук като ученичка да събарят и разчистват? За пръв път тогава Вера видя толкова дебели и пропити с влага стени. Когато товареха камионите, влажните камъни залепваха по ръцете им. Сред развалините тя намери парче хоросанова мазилка с думата „смърт“, изчегъртана с пирон, с клечка, а може би и с разкъравени нокти. Реши да го запази за спомен — сигурно беше част от предсмъртен вопъл на изведен за разстрел затворник; беше чела, че в последните си минути те пишели по стените на килиите „Смърт на фашизма!“ или „Братя, ние отиваме на смърт, вие...“ Тя задели хоросановото парче при дрехите си, но когато след работа го взе, то се разсипа в пръстите ѝ — слънцето го беше изсушило...

Вера четеше табелките с непознатите имена на настанените в апартаментите семейства, представяше си уютните стаи и хората, които живеят в тях, и се питаше дали и зад лъскавите врати не живеят пак затворници. Човек може да носи затвора и в себе си.

Когато стигна четвъртия етаж, тя се почувствува зле и трябваше да се облегне на стената. Неиде зад гърба ѝ профуча асансьорът. Стори ѝ се, че мина през нея. Една възрастна жена сваляше панер изпрани дрехи да ги простре на двора.

— Какво ви е? — спря се жената.

Не можеше да каже на чуждата жена, че е бременна.

— Главата... — прошепна Вера.

— Елате у дома, ето тук живеем.

— Благодаря, мина ми — овладя се Вера. Жената я изчака, докато се скри от погледа ѝ — готова беше всеки миг да я подкрепи. Мокрите дрехи в панера ѝ приличаха на изпрани пелени.

Вера не можеше да ѝ каже истината. Няма човек, на когото да я каже. Знае само лекарката от поликлиниката. Лекарката се опита да я разубеди, но не успя. Тогава настоя да постъпи в болницата. Определиха датата — след две седмици. Лекарката едва се съгласи, боеше се да не стане късно. Двете седмици ѝ се сториха ужасно дълъг срок. А ето вече минаха три дни. Останаха още единадесет. Борис никога няма да научи. Това не го засяга.

Вратата ѝ отвори Капитана и Вера се смути — очакваше, че той ще е в базата.

— Заповядай — протегна ѝ той сърдечно ръка. — Ей сега ще ти издействувам аудиенция от господарката на микрокосмоса.

— Вера, добре дошла! — посрещна я в коридора Ирина. — Не слушай тоя демагог. От вчера е в отпуска да четете, а ми измисля титли. Вместо да го каже на български: домашната слугиня! Как е Борис? Защо не доведе и него?

— Не съм го виждала скоро.

— Да не замина някъде? — запита Капитана.

— Не, но аз съм заета в училище, той работи на смени...

Капитана я прекъсна:

— Когато работеше с нас по селата, се виждахте всеки ден, а сега не можете, така ли? Я кажи какво става?

— Дойдох да науча нещо от вас. За него.

Вера погледна с надежда Капитана. Погледна го и Ирина.

— И аз не съм го виждал — каза той. — Добре е. Вчера е бил при Стефанов, адвоката на Симеон по бракоразводното дело. Урежда прехвърлянето на бащиния си имот.

— Напразно се тревожиш, Вера. Човекът си урежда собствеността, а ти...

— Борис и собственост — ей че го каза! — засмя се Капитана. — Не мога да си го представя. За него всяка собственост е обвързаност и бreme. Борис прехвърля своята част от къщата, Ирина, на завода,

където е работил баща му. По този начин ще пресече опитите на чичо си да заграби имота. Щом стане общезитие или клуб на младите работници — чичото ще се откаже от делото. Няма да прави разноси, за да вземе после няколко лева наем.

— Откъде знаеш толкова подробности, щом не сте се виждали?

— Когато човек се интересува, научава.

— Това, че собствеността е обвързаност и бремене, Стефанов ли ти го каза?

— Борис.

— Значи сте говорили за прехвърлянето?

— Каза ми го, Ирина, когато се ожени Алхимика. — Капитана видя, че жените не го разбраха и продължи. — Готвачът в поделението. Доведе си една девойка от село, а нямаше къде да живеят — дотогава той спеше в летището. Борис им отстъпи квартирата си. Наскоро си беше купил гардероб, легло и две кресла — остави им ги за сватбен подарък. Взе си куфарите и се пренесе у така Мара.

Вера си спомни празната стая на Борис и двата готови за път куфара зад вратата. След туй старите кресла в нейния хол. Баба й, за да ги запази за нея, им беше ушила смешни калъфи от пъстра басма и креслата напомняха маскирани момчета: по време на карнавала. Докато завършат апартамента й, Вера ги държи на тавана у една своя състудентка. Не са се познавали с Борис, когато е подарил креслата, но пак й се стори, че той се е подиграл с нея.

— А сега разрешете ми да се оттегля — каза Капитана. — След два часа, в почивката, ще дойда да прием кафе.

— Един въпрос, Капитане — спря го Ирина. — Откога не сте се виждали с Борис и защо? Никога не е минавало толкова време, без той да дойде у дома.

— Обидих го, Ирина, затуй не идва.

— И това ми било другари! Какво му каза?

— Има неща, които човек не споделя и с жена си.

— Но нали ти е другар, как така го обиди!

— Именно защото ми е другар.

— А другарството ви, Капитане?

— Кое е по-важно, Ирина: да запазиш другарството или да е добре на другаря ти?

— И мислиш, че на Борис сега му е добре?

— По-леко му е след инжекцията, която му сложих. Амбицира се, изкарва си яда и разочарованието на мен... — каза Капитана и излезе.

— Нищо не разбрах — вдигна рамене Вера и погледна Ирина.

— И аз. Но чакай, какво си видяла още! Те са в състояние всеки ден да ни поднасят по една изненада.

— На тебе, Ирина — може би, но на мене — вече не!

— Запомни какво ми каза, за да не ме упрекваш след време, че измислям. Колко пъти ми е идвало да си събера багажа и да се махна, но да не чуе дяволът — Ирина почука с пръст по масата, — не съжалявам, че съм останала. Каж ми защо се скарахте?

— Беше съгласен каква Мара да дойде да живее в моя апартамент.

— Щом не иска да отиде при децата си, защо да не я вземете при вас.

— Ти, Ирина, би ли я прибрала?

— Ако бях на твое място, сигурно.

— А Капитана?

— Дори няма да му дойде на ум да пита защо каква Мара живее тук. Откакто сме женени, без да преувеличавам, най-малко половината време при нас е живял някой негов приятел или приятел на приятелите му. Дори и когато имахме само една стая.

— Да ти се пречкат непрекъснато чужди хора е равнозначно да нямаш въобще семейство... Искам да сме само двамата. Поне в началото.

— Добре че не го каза пред Капитана. Слушай, мила, опитай се да ги разбереш. Те са израсли и живели години наред далеч от семействата си. Тия, които ти наричаш чужди, са им заместили най-близките роднини. При тях много от нашите понятия имат съвсем друго съдържание.

— И аз, Ирина, израснах сред чужди хора и не приемам твоето обяснение. Ако мъжът ми непрекъснато води в къщи чужди хора, значи, че с мене не му е добре.

По това, как Ирина се присви и притихна над масата, Вера разбра, че сбърка — без да иска, се беше докоснала до нещо, което я измъчваше, — но беше късно, не можеше да върне назад думите си. Дали не е за туй, че нямат деца? Вера не е омъжена, а носи под сърцето си дете. И не бива да го роди. Тя израсна без родители и знае какво е.

Ако някога стане майка, детето ѝ трябва да има всичко, което липсваше на нея. Какво объркано нещо е животът...

Ирина мълчи, по лицето ѝ личи, че ѝ е мъчно. С какви хубави намерения дойде при нея, а какво излезе! Защо? Орисията продължава. Разширява се. Борис се отдръпна. Кака Мара. Сега и Ирина. Няма да идва повече тук. Няма въобще къде да отиде. Ще си стои сама в къщи. В апартамента. При електрическата готварска печка с трите колела. Както я стовариха в кухнята носачите, така си остана — неразопакована. Защо ли ѝ трябваше да я взема! Вноски в банката, удръжки за печката, сега я викат и при съдия-изпълнител. Сигурно баща ѝ ще си търси парите от полицата. За всичко е виновен той...

В стаята влезе Капитана:

— Умълчахте се и не мога да чета. Хубава сграда, модерна, толкова пари са пръснати за нея, но как никой не е помислил за звуковата изолация! Докато ви чувах да бърбрите, работата ми вървеше, а сега си мисля защо спряхте. Вера, да не те обиди Ирина? Не ѝ обръщай внимание, тя е разстроена от смъртта на учителя.

— Капитане, остави ни, гледай си книгите.

— Не, ще направим кафе. Станалото станало, стига. Не разстройвай и гостенката. Кой те кара да ходиш там?

— Аз не за туй, разбери. Мене героизмът му...

— Хубава, смела постъпка, но чак героизъм! Не разбирам какво изключително е станало. Постоянно загиват хора: застрелват от засада граничари, падат летци, скали затрупват миньори.

— Но те загиват при изпълнение на служебния си дълг!

— Аз, Ирина, не мога да разгранича къде свършва служебният дълг и къде почва човешкият. За мен е едно и също. Вера, ти как мислиш?

— Не зная кой учител е умрял.

— Целият град говори — намеси се Ирина, — как може ти да не чуеш. Колежка си му! Загина един млад учител. Видял, че влакът ще прегази две деца на линията, хвърлил се, спасил ги, но сам...

— Вървял с класа си по линията — ужас!

— Не са негови ученици. Не ги познавал дори. Минавал оттам случайно. Това не иска да разбере моят мъж. Ако беше някой друг — граничар, миньор, — нямаше да се изненадам, но учител!

— Не го казвай пред Вера — прекъсна я Капитана. — Бачо Киро какъв беше? Райна княгиня? Дядо Петко, дядо Благоев? Да изброявам ли още?

— Но това е било отдавна, Капитане. Говорим за сега.

— Отдавна! Кръвта вода не става. Лошото е, че не знаем миналото си. Гледаме на него като на нещо откъснато от нас. Нещо, което трябва да се научи за часовете по история и да ти пишат добра бележка. Рода си не познаваме. Защо да не допуснем, че този учител е от кръвта на бачо Киро?

— И ти, Капитане, не знаеш дори дядо си.

— Всички сме такива. Не се интересуваме, а и тъй ни научиха. Още в отделенията почнаха: Какъв е баща ти? Каква е майка ти? Фашистки прояви в миналото? Участие на родителите в антифашистката борба? Привилегии? В сведения, формуляри и анкетни листове — все това! И без да искаш почваш да мислиш за своя род само до баща си и майка си. Заради двайсет години фашистка мръсотия трябваше да се откажем от цялото си минало.

— Май че и ти ще си направиш като Симеон родословно дърво?

— Стига да можех, да имаше кого да питам! Но и без родословно дърво не ми увисва носът. Колкав народ сме ние. В най-лошия случай в твоите жили или на Вера тече една осем милионна част от кръвта на хан Крум, на Ивайло, на Караджата или на Левски. Ето ви родословното дърво. А че някой клон е изсъхнал без време — бащата там нещо или майката — родът си е род. За изроденото човек не заслужава да мисли. Аз така гледам на хората и затуй не ме изненадва постъпката на учителя. Ще свариш ли кафе, или да си отивам? Само пак да не млькнете!

Вера се изправи:

— За мене, Ирина, не слагай вода. Отивам си. Друг път ще дойда. Сега се отбих набързо само да ти върна книгите.

Когато изпратиха Вера, Ирина се приближи до Капитана и го целуна:

— Какви бяха тия приказки пред Вера? Мисля, че четеш, ти да не си пийваш тайно в бърлогата?

— Затуй ли ме целуна? Разбрах, че става нещо между нея и Борис, и реших да се намеся. Сигурен бях, че причината не е у Борис. Тогава поразучих малко Вера. Баща ѝ е мошеник от класа. Сто на сто

краде! Разполага с пари, жена му не работи, любовници, подаръци, разходки с коли.

— Авакум Захов се намесва! Или как беше: една осеммилионна от...

— Защо Авакум? Намесва се Капитана — както искаш го кажи. Трябва да ѝ се повдигне малко самочувствието. Откакто научих какъв е баща ѝ и как е живяла досега, Вера взе да ми харесва повече. Имало е късмет онова магаре Борис!

— И какво ще правиш?

— Ще чета. Забравил съм всичко от химията.

— Аз те питам за бащата на Вера.

— Защо аз! Има си хора за тая работа. Само ги насочих... А ти измисли нещо и иди утре при нея. Струва ми се, че съвсем се е объркала.

Погълната от мислите си, Вера пропусна спирката, на която трябваше да слезе. Разбра това едва когато омнибусът се напълни с работнички. Жените се смееха за нещо, побутваха се нетърпеливо и от тях се носеше тръпчив дъх на суров тютюн. Вера погледна навън — бяха при тютюневите складове. Колата потегли внезапно, правостоящите жени залитнаха и се разместиха, Вера видя сред тях така Мара.

Кака Мара също я забеляза и разбута с лакти другарките си.

— Вера, какво ти е? Защо си преbledняла?

И на нея Вера не можеше да каже.

Кака Мара почука по рамото седналия до Вера железничар да стане и се отпусна тежко на мястото му.

Борис и Симеон влязоха в ресторанта. Докато търсеха свободна маса, към тях приближи един усмихнат келнер и застана във войнишка стойка пред Симеон.

— Другарю старши лейтенант! — каза той и се изчерви.

Борис за пръв път виждаше смутен и объркан келнер.

— Стоян Стоянов! — зарадва се Симеон и му подаде ръка, след туй го прегърна през рамо: — Ти тук ли си?

— Временно, другарю старши. — Келнерът се огледа и се измъкна от прегръдката му: — Заповядайте при мен, до оркестъра се освобождава маса. Как сте, другарю старши?

— Нали се готвеше за университета?

— Следвам, другарю старши лейтенант. Трета година биология. Вечер замествам излезли в отпуска келнери... Оттук!

Студентът оправи покривката, намести сръчно приборите и гледаше усмихнат Симеон:

— Много време не сме се виждали, другарю старши!

— Забрави ли службата?

— Не се забравя лесно.

— Не вярвам. — Симеон се наведе над масата, премести пепелника, намръщи се и изкомандува тихо: — Гледай за пламък!

Келнерът напъха кърпата в джоба на черното си сако и сякаш наистината пробваха самолетните двигатели, отвърна по войнишки: — Гледам за пламък! — И след малко: — Има пламък!

— Отлично, редник Стоянов! — засмя се Симеон. — Бива ни още — ще свършим работа, ако се наложи!

Кърпата излезе от джоба:

— Какво ще пиете, другарю старши лейтенант?

— Два коняка.

Певицата се качи на естрадата с танцуващи стъпки, изви се като котка край саксофониста и плъзна галъовно ръка по косите му, премести без нужда микрофона няколко сантиметра, погали и него и

запя. Пееше и от време на време пристъпваше, сякаш след миг ще почне да танцува, притискаше и прегъваше леко колене, роклята блестеше по стройните ѝ бедра, от разголените ѝ рамене плъзваха сладострастни тръпки, които бедрата подемаха, ръцете се извиваха похотливо пред гърдите ѝ — млади и гъвкави. И гласът ѝ беше пълен с копнеж.

— Вика ли те втори път следователят? — запита Симеон.

— Тази сутрин — отвърна неохотно Борис. Мъчеше се да долови думите на песента.

— Как човек, без да иска, може да свърши хубава работа! — каза Симеон. — От толкова месеца за пръв път съм доволен от себе си.

Песента беше за несподелената любов на едно момиче.

„Вечно ще те обичам“ — обещаваше момичето от песента. Танцуващите младежи се плъзгаха край масата им.

Борис гледаше двойките. Задържаните бяха признали пред следователя, че преди туй са нападнали десетина двойки в крайградските паркове. Заплашвали ги с фалшиви документи, отвеждали жените и се гаврели с тях. Десет жени и момичета!

Песента свърши и танцуващите се пръснаха между масите. Мъжете отстъпваха внимателно път на девойките, вървяха едри и силни след тях, придърпваха столовете им, преди да седнат, намятаха ги. С такива мъже са били на среща и озлочестените. Любезни и внимателни мъже. Танцували са сигурно добре. Говорели са хубави и топли думи. Обещавали са им звездите на Голямата мечка. А после са ги изоставили като жалки подлеци в ръцете на негодните.

„И аз постъпвам така с Вера!...“ Преди два дни Борис се разхождаше край техникума — искаше да поговори с Вера, трябваше да си изяснят много неща. Докато набелязваше въпросите и свиваше като първолак един след друг пръстите на ръката, тя излезе от училището, придружена от висок и строен мъж. Мъжът стъпваше леко и пъргаво и дори да не носеше мрежа с футболни топки, Борис само по походката щеше да познае преподавателя по физкултура. Учителят увещаващо нещо Вера, спираше се през две-три крачки и подсилваше доводите си с жестове, а тя тръскаше в несъгласие глава и се смееше — макар че отказваше, предложението на физкултурника я радваше. За да не го види Вера, Борис избърза и сви в пресечката. „... Трябва пак да я потърся. Кой знае що за тип е този физкултурник!“

— Ако зависеше от мен — куршум! — каза Симеон.

— За кого?

Симеон погледна изненадано приятеля си:

— За бандитите, ясно!

— Мръсници, Симо, винаги е имало. Има и сега... А тия, които са изоставили жените? Отговори ми защо нито един от тях не е имал смелост, ако не да се защити, поне да извика за помощ? Или да съобщи на властта? Всички не са били женени, не е трябвало да крият тайната си връзка с друга жена. Всички ли са родени мръсници? И десетте? Туй не мога да разбера.

Келнерът донесе чашите с коняк и мълчаливо се оттегли. Оркестърът започна нова песен. Певицата пак се промъкна между оркестрантите. Този път беше със златиста рокля. И обувките ѝ бяха златисти. В паузата тя беше претърпяла метаморфозата на завареното сираче от приказката за златното момиче и лошата мащеха. Златното момиче стисна с две ръце поставката на микрофона и преди да запее, почна да полюшва бедрата си. Ловеше с тях ритъма на песента.

— Няма повече да мърсуват — каза Симеон. — Два пъти така и край! — Той вдигна ръка над покривката, сви показалеца си, отначало леко, за да обере мъртвия спусък, след туй дръпна рязко. Рамото му трепна — очакваше отката на оръжието.

— Не ме интересуват престъпниците. Другото е страшно: защо тия десет мъже...

— Много просто: уплашили са се! Били са като тия наоколо. Ризи и връзки от „Кореком“, играят босанова и шейк, ломотят английски, знаят как се бърка коктейл и в пазвите на мадамите. Защо между десетте няма поне един от твоите бетонджии? Не ме гледай така, зная, че и те миткат по тепетата с момичета, но и шушляците не са балами — тях не закачат... Знаеш ли, Борка, аз получих любовно писмо! — засмя се Симеон и разклати коняка в чашата си. И конякът му заискри и се засмя.

— Бъди щастлив! — не можеше да се откъсне от мислите си Борис.

— С Росица ли? Няма да отварям детска градина!

— Коя Росица?

— Онази, която беше с приятеля на Теди. Чудех се как да ѝ се извиня, че онази вечер я нарекох пикла, а тя ми написала две страници

любовни излияния.

— Не остава друго, освен да се обръщаш така към всичките си познати от женски пол. Намери най-после разковничето.

— Внимавай, Борка, пази си езика!

— Чими чими коко пап — пееше с инфантилен глас певицата.

— Лошото е, че Росица се е разделила с приятеля си. Пише ми: скъсах завинаги.

— И какво иска, Симо, среща ли?

— Доколкото се ориентирах сред суперлативите, с които ме е окичила, иска нещо като разрешение да ме обича.

— Ще ѝ отговориш ли?

— Не, но като всички мъже току-що прехвърлили пубертетната възраст, нямам нищо против да бъда обичан... отдалеч. Борка, щях да забравя: утре сутринта трябва да отидеш в аероклуба на досо.

— Да се състезавам с безмоторник?

— Имат и витлови. Капитана уреди всичко: инструктор! Ще летиш!

— Няма да отида, Симо.

— Не си изпил коняка, а втаса! Или отказваш от инат, дебела главо?

— Не е от инат.

— Много ли ти е добре в полигона?

— А ти защо мислиш, че не е? Нови хора, нова работа, може да е тежко, но всеки ден откриваме нещо.

— Колумб открива Америка!

— Откривам класата си. Открих света, а ти: Америка!

Симеон остави чашата си, без да отпие:

— И отказваш инструкторското място?

— Една вечер ти ми каза, че не признаваш заместителите. Нима искаш аз да се самоизлъгвам със заместители!

— Какво, тръгваме ли? Да не би и през март да се откажеш от базата?

— Март е далеч, Симо, а утре съм първа смяна и ще ставам в четири...

Зад микрофона златното момиче се кланяше и се усмихваше със заучена стандартна усмивка. Благодареше за ръкопляскането. Певицата

обърна гръб на посетителите и си тръгна и Борис си спомни Лили Пантерата.

— Излъга ме! — кипна Симеон, когато излязоха от ресторанта. Държеше в шепа остатъка, който му върна келнерът, и преброи парите. — Какъв дисциплиниран и изпълнителен войник беше! Стори ми се, че прави шашма, но не исках да ги броя пред него, да не го обидя. Дадох му банкнота, той ми върнал същите пари в монети. Фукльо, не си гледа следването, ами ще черпи!

Беше паднала влажна и тежка мъгла. Борис изпрати Симеон до тролейбусната спирка. Когато остана сам, той потрепера зиморничаво, пъхна ръце в джобовете на шлифера си — ръцете му бяха изтръпнали от умора и дрехата натеза на раменете му. Вървеше бавно и колкото да напрягаше слух, не чуваше стъпките си. Сякаш обувките му не докосваха плочите на тротоара. И да се прибере в къщи, няма да се стопли. Кака Мара пак се е заключила и стои на тъмно в стаята си, за да мисли Борис, че спи, в кухнята също ще е студено.

Вдигнали яки на шлиферите си, редките минувачи изплуваха ненадейно като привидения и пак неочаквано се стапяха в мъглата, автомобилите се движеха бавно и фаровете им едва мъждукаха, улиците напомняха канали, пълни с мътна сапунена вода.

Кухнята на кака Мара светеше и първата мисъл, която му хрумна, беше, че на хазайката му ѝ е прилошало, стори му се дори, че я вижда паднала без сили на пода, със сгърчена ръка на сърцето. Борис изтича по стълбите и блъсна вратата на кухнята: стъпила на един стол пред бюфета, кака Мара вадеше и нареждаше чаши и чинии в една кошница. Тя извика и изпусна чашата, която държеше. Чашата се разби със звън на пода.

— Какво те прихвана! — скара му се тя. Очакваше да я види разстроена, а кака Мара беше само уплашена. — Не влизай! Подай ми метлата да събера първо трошките. Я се виж на какво приличаш — да не те е гонила пожарната команда! Едно време, когато стачкуваха тютюневите складове, изпращаха и пожарникарите с маркучите. Мокри като мишки се прибирахме... Седни до печката, къде ходиш из тая мъгла?

— Разхождах се.

— От тебе човек всичко може да очаква! Събрах стъклата, ама ти не стъпвай тази вечер по чорапи, може да е останало някое зъбче.

Взemi си орехи— каза тя и премести към него подноса.

Борис не вярваше на очите и на ушите си. Кака Мара си беше пак същата — готова да напътствува и да се скара, да помогне и да те разбере! Малко остана да я запита дали орехите са от Людмил или ги е изпратила Венета.

— Взemi си от ситните — продължи тя, — едрите са костеливи. Така ме излъга и продавачката. Даде ми да счупя два от ситните. Гледам, ядките им добри, викам си: тогава големите ще са още по-хубави. Толкова години съм й редовна клиентка и все на едро купувах: с щайги, с кафези, а хич не й мигна окото да ме излъже.

— Защо не спиш по туй време, како Маро?

— Трябва да опразня бюфета.

— Не се отказа да боядисваш, нали? Кога ще дойде бояджията?

— Отказах се. Късмет имал Божко, купил си мисирка с капарото. Харизана му дойде. Който се нанесе да живее тук, той да мисли вече за боядисване.

— А ти, како Маро?

— Намерих си друга квартира. Утре се пренасям. Стая с ползуване на кухня — ще плащам същия наем както тука. Намразих я тази къща, не мога да живея повече в нея. Все ще ми напомня как съм лъгала хората. Къде скочи?

— Да ти помогна.

— Не ми трябва помощта ти! Стига ми, че заради тебе счупих чашата и си осакатих сервиза.

— Наблизо ли намери квартира?

— На другия край на града.

— Дай ми адреса, може да не се видим утре. Да ти идвам на гости.

— Знаеш ли какво, Борисе — нека аз да ти идвам. Собственикът ми се вижда строг човек, затворен, от друго тесто замесен... Предупреди ме: никакви гости! Напатил се е сигурно от квартиранти. По-нататък, когато се опознаем и си свикнем — тогава!

— Мъчно ще ми е без тебе, како Маро. И аз ще трябва да си търся друга квартира.

— Хайде, хайде — мъж си!... Наистина ли ще ти е мъчно?!... Ще ти дам адреса, ако ми обещаеш, че няма да идваш.

— Обещавам.

— И докато си жив, няма да ме издадеш?

— Няма.

— Пренасям се у Вера! Толкова нощи спя при нея, ти не разбра ли?

— Как е тя?

— Не питай, повече нищо няма да ти кажа.

— Това за наема, како Маро, измисли ли си го?

— Вера ми дава стаята така, дума не дава да се изрече за пари, но аз, Борисе, ще си плащам. По-добре ще ми е. Виж, даде ми и ключ от апартамента. Секретен.

23

Вера написа задачите на черната дъска, учениците се спогледаха — от тази контролна работа зависеше успехът им за срока — и се наведоха над тетрадките. Тя седна зад катедрата и отвори дневника. Необичаен шум я накара да вдигне глава.

— На Теди му е лошо, другарке!

— Кой Теди?

— На Гавраил, другарке! Ние му викаме Теди, затуй сбърках.

Гавраил беше един от малцината отличници-математици в този клас, другите преподаватели се оплакваха ту от държането, ту от успеха му, но при нея той внимаваше в час, вземаше участие в уроците и пишеше образцово домашните си. На родителската среща баща му остана като гръмнат от похвалите ѝ — той повтори два пъти името му и номера в класа, за да се увери, че учителката не бърка.

— Гавраиле, иди при лекаря, щом не ти е добре. Следващия път ще правиш сам контролна работа.

Гавраил прибра чантата си и излезе присвит от класната стая. Учениците отново притихнаха — чу се как във някой изтича в коридора и се спусна шумно по стълбата, — Вера извади резервоарната си перодръжка, смяташе да изготви плана си за следващия урок, но ръката ѝ се отпусна на белия лист. Не ѝ се пишеше.

Класът работеше прилежно. Никой не подхвърляше листчета и не шушукаше. Дори най-слабият ѝ ученик, онзи с щръкналите уши, който стои с Гавраил на един чин — все му забравя името! — се беше облегал на лявата си длан, не се опитваше да препише както миналия път, а мислеше съсредоточено и от напрежение лицето му беше огненочервено.

Вера написа на листа „План“, но вместо да продължи, подчерта думата с линия. След туй с още една. И двете бяха идеално прави. Какви ли не планове обмисляше за бъдещето си и всичко рухна. Ако Борис беше останал в селскостопанската авиация — друго щеше да е.

Там беше сред другарите си и живееше с надеждата, че пак ще лети след година или две. Кой знае с какви хора се събра във виброполигона!

„Слаб“ — написа Вера на листа и в скоби 2. Беше за Борис. „Слаб“ — написа тя отново в другия край на листа и пак в скоби 2. „Тази е за мен.“ Ако види оценките ѝ така Мара! Предишната вечер тя ѝ се скара, че написа няколко двойки в тетрадките на другия клас: „Как слаб! Ти на това двойка ли ще му сложиш? Я виж, мъчило се е детето, цяла страница е изписало ситно-ситно!“ „Отговорите му не излизат, како Маро. Не знае дори пътя за решение.“ „Е хайде, чунким ние много го знаем. Ако не се беше мъчило, сложи му двойка, ама на това пиши там за мъките му една тройка.“ Вера отказа. „Лесно е да пишеш двойки на чужди деца. Ще стане и твоето ученик, то да ти донесе някой път двойка, че да те питам тогава!“ „Аз няма да имам деца, како Маро.“ „Разправяй тия другиму! Да не те познах още в омнибуса, че си майка.“ „Лъжеш се.“ „Да не бях помятала два пъти, да ми разправяш. Ти да не мислиш, че дойдох при тебе за сините ти очи. Или че на мен тук ми е по-добре — една педя дворче няма и си оставих зокумите и цветята по комшиите. Заради детето дойдох. Както сте се подветрили двамата с Борис!... Като внуче ще си го гледам, вместо мое. Ти само раждай, аз ще ги гледам. На шейсет години майка ще стана...“ Вера се опита да я убеди, че се лъже, но така Мара не ѝ повярва. „След време ще разбере, че се е излъгала...“

Учениците продължаваха да смятат — шумяха само страниците на прелистваните логаритмични таблици. Онзи с щръкналите уши пак се подпираше замислено на дланите си, но вече пишеше бързо. С какви ли щуротии ще напълни листа!

Изтече половината час, но никой не предаваше тетрадката си — надценила беше подготовката им. Учениците станаха неспокойни, поглеждаха нервно часовниците си, момчето с щръкналите уши — ах да, казваше се Георги! — беше спряло да пише и почукваше с длан ухото си.

Вера задраска думата план, задраска и всичко написано на листа, съгна го на две и почна да го къса — половинките на две, четвъртинките на две, осминките — също; върху дневника се образува купчина дрипави конфети...

Вратата се отвори, без да се почука предварително, в класната стая влезе директорката на техникума — директорката беше преbledняла, — след нея вървяха един офицер и двама цивилни мъже.

— Извинявай — каза директорката на Вера, облегна се на катедрата и зашепна: — Ужасна неприятност!

Учениците спряха да пишат, офицерът пристъпи напред — обувките му скърцаха, — застана пред черната дъска, скръсти ръце зад гърба и се усмихна на класа. Другите двама останаха до вратата — бяха млади и снажни, военната им осанка личеше и под цивилните дрехи.

— Другари — каза офицерът, — идваме при вас служебно и разчитаме на съдействието ви. В момента във вашия клас има няколко самоделни радиоприемника, молим притежателите им да ни ги предадат. Предлагаме туй да стане доброволно, да не претърсваме и наскърбяваме другарите им. Давам ви една минута срок. — Офицерът престана да се усмихва и наведе поглед над ръчния си часовник.

— Нищо не разбирам! — прошепна Вера. Класът беше спрял да диша и шепотът ѝ изпълни стаята — двамата цивилни се обърнаха едновременно към нея.

— Аз! — обади се един пресипнал глас. Беше толкова тих, че Вера не разбра откъде идва.

— Стани! — изкомандува офицерът.

До чина се изправи със залитане Георги, щръкналите му уши, алени допреди малко от напрежение, бяха безкръвни и прозрачни. Той тръгна към черната дъска и се подпираше на всеки чин, край който минаваше.

— Дай приемника!

— Не мога — каза Георги. — Зашит е за куртката под мишницата ми.

— Слушалката къде е?

— Тук е, другарю... — Георги се запъна и някой от редиците му подсказа: „Подполковник!“ — Тук е, другарю подполковник. — Георги пъхна два пръста в левия си ръкав и извади една бакелитова микрослушалка. Пръстите на лявата му ръка трепереха и той я изпусна. Подполковникът понечи да я улови, но слушалката изчезна — пришитият за нея ластик я дръпна и скри в ръкава.

Няколко души се засмяха — смехът им прозвуча гротескно и фалшиво — и те млъкнаха засрамени.

— Следващият! — повиши глас подполковникът.

От средата на втората редица се измъкна Мария.

Дребното момиче оправи бретона си с изцапана от мастило ръка и тръгна към офицера.

— Моят приемник е същият — каза то.

— Следващият!

От последния чин се изправи най-добрият баскетболист на техникума. Стефан разкърши широките си рамене, докато минаваше между редиците. От левия му ръкав висеше и се полюляваше на тънък бял проводник слушалката.

— Същият патент е — каза той, — само че се скъса ластикът.

— Следващият!

— Няма повече — каза Мария.

Офицерът я погледна недоверчиво.

— Честна дума, другарю подполковник — няма! — добави Георги.

— Вземете тетрадките на тримата! — нареди подполковникът на цивилните и се обърна към директорката:

— Съжалявам, че ви безпокоихме, но — служба! Тримата ви ученици ще дойдат с нас. Довиждане! — поклони ѝ се той. — Довиждане, ученици.

Не му отговориха.

Най-напред излезе единият цивилен, след него офицерът, тримата ученици и директорката. Вторият цивилен затвори вратата.

В коридора проехтя училищният звънец, но никой не скочи от мястото си. Класът очакваше обяснение. Какво можеше да им каже? Направили си бяха сами радиоприемници — нима е престъпление? Вера затвори дневника и конфетите се разпиляха по пода.

— Не зная нещо повече от вас — каза тя. — Понеже непредвидени обстоятелства нарушиха работата ви, смятам да направите нова контролна през идната седмица. Съгласни ли сте?

— Да! — отвърна хорово класът и много лица просветнаха.

В стаята надникна прислужницата:

— Другарко Панайотова, чакат ви в дирекцията на учителски съвет!

Стори й се, че учителите са се събрали в дирекцията на панихида — мълчаха с наведени глави, едни разглеждаха самописките си, други се опитваха да изтрият тебеширения прах от ръцете си.

— Колеги — каза директорката, — свиках ви в необичайно време, за да ви съобщя една неприятна новина. На някои от вас са известни част от подробностите, но аз ще разкажа накратко инцидента, да са запознати всички и да набележим колективно мерки. Преди малко във втори „а“ курс бяха арестувани трима ученици с укрити в дрехите им радиоприемници. Арестуван е и Гавраил от същия клас. Той заблудил колежката Панайотова, че не му е добре, измъква се със зададените на контролната задачи, изтичва в дома на Георги, там на тавана била скрита направена от тях радиостанция и предава по нея решението на задачите на Георги, Стефан и Мария. Властите, които преди няколко дни засекли вълната на радиостанцията, го арестували в средата на предаването. Сега ще се води следствие. Въпросните ученици от втори „а“ курс с това си деяние...

Вера не можеше да повярва: учениците се бяха подиграли с нея! Направиха я за посмешище пред целия курс и пред учителите. Гавраил я излъга! Дори Георги я изигра: пишеше така бързо и уверено, защото са му диктували решението на задачите. Пред погледа й. Когато се почукваше по ухото, Гавраил е преустановил предаването — тогава са го задържали, — а Георги е мислел, че се е повредил приемникът му. „Майсторски ме измавиха!“

— Това петно върху нашия техникум, който се бори за званието „образцов“... — продължаваше директорката.

„Защо петно! — мислеше Вера. — Второкурсници строят сами предавател и приемник!“ Стана й драго: виж ги ти хлапетата! Ами когато стигнат в последния курс!

— ... Представете си, че всичките ни ученици тръгнат по този път! Съветът трябва да вземе решение за най-строгото им наказание. Имате думата, колеги.

— Предлагам колегиумът да разгледа предавателя и радиоприемниците — обади се инженер Траянов.

— Инженер Траянов, не се отнасяйте към инцидента като специалист, а като педагог! — прекъсна го директорката. — Моля колегите да вземат предвид и досегашното поведение на въпросните ученици. Гавраил например е предупреждаван два пъти от мен за

високомерно държание към някои учители. Има сигнали, че той, Георги и Стефан се събират с момичета в различни квартири, слушат упадъчна музика, пушат и играят модерни танци. Виждали са ги на тепето по двойки.

— Слушат музика, танцуват, разхождат се — страшни обвинения! — засмя се инженер Траянов. — Хайде, ние не сме били млади!

Няколко души се усмигнаха, но директората отново взе думата:

— Инженер Траянов, колкото и арогантно да се държите, както и да се опитвате да ме обидите с намеците си, аз няма да се съглася да напуснете техникума, докато не си посочите заместник! Доведете ми подходящ човек и тогава вървете където искате... Колеги, да не се отклоняваме от основния въпрос. Предлагам съветът да вземе решение за изключването им от техникума. Ако утре се заведе процес, в него да не бъдат съдени наши ученици. Да мислим за честта на техникума!

„Пилат! — каза си Вера. — Понтийски!“ Нима директорката е същата онази жена, с която мереха палтата в магазините, която се шегуваше с напредналата си възраст и се опитваше да пуши в сладкарницата? През юли, разплакана, тя целуваше един по един като майка абитуриентите, с които се разделяха. А сега! Ще направи всичко възможно колегите да се съгласят с нея, да запази неопетнено името си на добра директорка... Вера се почувствува зле: кръвта ту нахлуваше в главата ѝ, ту се оттегляше шумно. Как ли щеше да реагира Борис, ако бяха заедно и му кажеше за детето? На него сега нищо му няма, нищо не го боли, нищо не го застрашава, а тя трябва да постъпи в болницата. „Какво ли щеше да направи Борис, ако беше тук?“ От няколко дни тя често си задаваше този въпрос. Ирина ѝ каза: „За да разбере Капитана, аз си опитвам да си представя, че съм на негово място...“ Обикновено Вера решаваше, че Борис би направил точно обратното на туй, което е намислила, друг път се улавяше, че се опитва да му прилича. И тя може да бъде като тях тримата! Права е Ирина — да бъдеш с хората пряк и откровен е по-лесно. Въпреки туй няма да му каже, че изхвърли моделите за бродираните възглавници на спалнята, че от яд изгори и подареното ѝ от Надка готварско ръководство... Борис щеше да застане на страната на учениците. Както защити тогава малкия пушач със сандала.

— Аз, като класен ръководител на втори „а“, подкрепям предложението на другарката директорка — обади се Любенов. — Тия ученици са ядрото, което деморализира цялата паралелка.

„Колко бързо се съгласи! — изненада се Вера. — Гледа да се отърве от по-нататъшни неприятности. Толкова месеца вече не може да прежали транзистора и ризата, които му отмъкнаха врачките, и все за тях говори, а сега за няколко минути прежали бъдещето на четиримата... Какво ще стане с тях? С момчетата как да е, те си имат родители, ще се наредят, но Мария! Мария е извънбрачно дете — ще пропадне... Колегите мълчат, може би ще гласуват. Да дойдеха сега отнякъде Борис и Симеон! Капитана и Ирина!“

— Искате ли някой думата? Има ли желаещи да се изкажат? — питаше директорката.

Вера се изправи:

— Аз.

— Правилно беше специално ти, Панайотова, да вземеш отношение — каза директорката.

— Вие уж ни събрахте да обсъдим колективно случая... — започна Вера.

— Обсъждаме го!

Вера не обърна внимание на репликата на директорката и продължи:

-... а вместо туй ни налагате едноличното си решение. Гавраил е от най-добрите ми ученици не само във втори „а“, но в целия техникум. — Вера млъкна, не можа да попадне на верния тон. „Тонът прави музиката“ — казваше Борис. Искаше да защити учениците, а се изказва половинчато като историчката, която миналата година заместваше временно отсъстващия титуляр. Историчката никога не вземаше страна в споровете, не казваше „черно“ или „бяло“, а си избираше някаква сива среда — може би си въобразяваше, че така по-бързо ще получи редовно място.

— Това е твоя субективна преценка, която не се покрива с мнението на останалите преподаватели! — Директорката си водеше записки като следовател. Знаеше стенография и записваше и най-бързите изказвания. — И какво предлагаш?

— Съветът да се занимае с въпроса, след като се запознае с всички подробности — каза Вера и се ядоса: „Пак не попаднах в тон!“

— Свърши ли?

— Не. Понеже съветът и без туй се е събрал, предлагам да порицае направените тук от някои колеги, най-меко казано, нечестни опити за презастраховане.

Директорката изпусна молива:

— Кого имаш предвид?

— Вас, другарко директор. И колегата Любенов.

— Браво! — прошепна инженер Траянов, но всички го чуха. Преподавателят по физкултура й се усмихна насърчително: „Тревожи се за състава на баскетболния си отбор, а не взема сам думата! — помисли Вера. — Или пак ще ме увещава да пиша тройка на Стефан, за да може да отиде на лагер.“ Тя продължи:

— По-скоро ще напусна техникума... Ако се съглася с вас, няма да смея да погледна никой от нашите четиристотин ученици в очите.

— Да считаме ли изказването ви за устно предупреждение, че ще напуснете заеманата от вас длъжност?

— Да! — каза Вера и тръгна към вратата.

— Моля да се протоколира — каза директорката. — Панайотова, защо излизате от съвета без разрешение? Присъствието ви е необходимо — ще разгледаме и писмото на вашата съкооператорка Попова.

— Повръща ми се — сложи ръка пред устата си Вера. Едва се съдържаше, не можеше да търпи напоследък тютюнев дим, а в кабинета всички мъже пушеха.

Няколко души се опитаха да излязат с нея и да я подкрепят, но гласът на директорката ги върна:

— Колеги, без демонстрации! По местата си, моля!

Въпреки заплашителния тон на директорката, литераторът и преподавателката по физика я придружиха. Прислужницата, която стоеше отвън до вратата, отскочи смутено — подслушваше.

В коридора Вера се почувствува по-добре. Пред класните стаи учениците се събираха на групи и оживено коментираха. Когато видяха Вера, групите притихнаха. Тя наведе глава. „Избягах! — упрекна се Вера. — Не успях да ги защитя. Дори не казах какво мисля. Искам да се боря, а ето — не мога...“

Вървеше по тротоарите и не виждаше хората. При всяка крачка сградите край нея се люшкаха из основи. По булеварда бяха нападали

осланените листа на чинарите — всяко жълто листо приличаше на сгърчена в конвулсии ученическа длан! — листата се залавяха за обувките ѝ: „Бягаш, бягаш, бягаш!“

Вера се забави. Борис прочете един стар вестник, останал от миналата година в джоба на зимното му палто, разлепените по електрическите стълбове пред жилището на Вера некролози, разгледа изрязаните от списания снимки в агиттаблото на кварталната отечественофронттовска организация, а тя не идваше. Когато я видя — сърцето му се сви: беше отслабнала и от цялата ѝ фигура лъхаше умора и безнадеждност.

— Вера — повика я той. Стори му се, че тя ще отмине жилището си. — Какво има?

— Нищо. Неприятности в училище. — Тя не се зарадва на срещата. — А ти какво правиш... тук?

— Чакам те.

— Защото взех при мен така Мара, затова ли дойде?

— Защото ти вярвам.

— Аз бях искрена с тебе, винаги. Ако съм лъгала, лъгала съм само себе си. Туй не засяга никой друг.

— Така ли мислиш?

Замълчаха и двамата. Не знаеха как да започнат очаквания разговор. Борис посочи залепения на електрическия стълб некролог:

— Познаваш ли този човек?

— Стамо Йорданов — Орела — прочете на глас Вера. — Осемдесетгодишен... Не го познавам, защо?

— Скоро разговарях с него. Нямах представа с какъв възторг ми говори за своя съелянин Орела, а излиза, че Стамо и Орела са едно и също лице. Не допусках, че човек може да стигне до такова раздвояване: да издигне в култ мъртвата си половина и да живее, стоплян от нея.

Вера се облегна на стълба:

— Ние всички непрекъснато се раздвояваме и разкъсваме — каза тя и си спомни купчината конфети върху дневника.

— Разкажи ми за неприятностите си.

— Когато сме заедно, само за неприятностите си ли ще разговаряме? Веднаж ти, след туй аз — подхвърляме си ги като волейболна топка.

— Имам и хубави новини, но да свършим по-напред с неприятната.

— И аз като тебе. Ще трябва да си търся друга работа. Не мога да остана повече там... — И му разказа какво се случи в техникума. Когато стигна до конфликта с директорката, Борис я улови под ръка. — Ето, това е — завърши тя. — Дали ще се намери за мен работа в някой полигон?

— Ще те вземем при нас. Ще ти дадем ватенка, брезентови ръкавици с един пръст и гумени цървули или ботуши. Искаш ли?

— И какво ще правя?

— Ще ти покажем плетката.

— Пак ми се присмиваш!

Борис взе в шепите си ръката ѝ. Дланите на Борис бяха станали по-груби и мазолести. И по-топли.

— Радвам ти се.

— Дойде да ми се подиграваш ли! Изгубих всичко... Не ми разваляй поне спомена за хубавите дни.

— Обичам те, Вера.

— Досега ми го казваше само когато си го изпросех... Нямам нужда от съжаление! Дори и от твоето.

Край тях минаваха мъже и жени, те се обръщаха и се усмихваха съучастнически; зад прозореца си Попова бършеше с кърпа листата на палмата, две ученички се спряха на няколко крачки от тях, наблюдаваха ги през рамо и Вера видя как се побутваха с лакът — може би бяха от техникума! Тя издърпа ръката си:

— Нямате капка милост!

— Кой?

— Вие, военните.

— Права си.

— Мислите, че можете да си играете с хората. Стига!

— Защо се сърдиш на мен! Кажи го на тия, които арестуваха Теди.

— Да не мислиш, че няма. Само да срещна подполковника!

— Избяга от директорката, а сега се емчиш! Или пак етюд, а? Да те заведе ли в службата на подполковника?

— Заведи ме! — Умората изчезна от лицето на Вера, в погледа и стойката и той долови нещо ново и непознато. — И без туй бяха решила да го търся.

Борис я улови под ръка. Тя се опита да се измъкне, но той я държеше здраво.

— Разкажи ми сега твоите новини.

— Издържах изпит за кранист.

— Нищо не разбирам. Отново ли се местиш?

— Кранист в полигона.

— По-добре ли е от арматурист?

— Золев ми предложи. Няма желаещи, особено през зимата. На него не мога да откажа.

— Кой е този Золев?

— Бригадирът ми. Ще те запозная.

— А защо няма желаещи?

— На мене ми харесва. Будката е стъклена, прилича на пилотска кабина, гледаш на всички страни и си високо над земята.

— А втората?

— Намерих нещо, което мислех, че съм загубил.

Пръстите му я галеха през ръкава, всички хора, които вървяха по улиците, бяха мили и добри и Вера едва се сдържаше да не ги поздравява наред. Колко хубаво щеше да бъде: „Добър ден, другарю! Добър ден, другари!“

— Да не се объркаш, когато влезеш при подполковника?

— Не ме познаваш! — каза тя уверено, но когато стигнаха до сградата, където работеше офицерът, изведнаж се разколеба: — Не е ли по-добре да дойда утре? Кой знае дали ще го намеря сега.

— Опитай. Ако искаш, да дойда с тебе.

— Не, сама — отказа тя. — Свикнала съм. — И тръгна към входа. Щом видя часовия, Вера се обърна безпомощна и объркана и Борис помисли, че ще се върне, но тя вдигна глава и се заизкачва по стълбището.

Дежурният офицер я поведе мълчаливо. Не се мяркаха хора, саксиите с цветя край стените предаваха някаква мрачна тържественост на коридорите, излъсканата мозайка беше коварно

хлъзгава, Вера се смути: обясни в пропуската, че иска да се срещне с подполковника по служба, а не беше намислила какво ще му каже. Офицерът отвори една врата — вратата беше тапицирана с черна кожа — каза „Заповядайте!“ и се върна. Зад бюрото в дъното на стаята се изправи подполковникът и тръгна насреща ѝ.

— Седнете — посочи той на Верна едно кресло.

— Не зная как да започна — призна тя.

— И на мене се случва — усмихна се подполковникът. — Поважно е как ще завършим разговора си. Беше ми много неприятно, че нахълтахме така в класа ви.

— И на мен. Да не говорим за учениците. Не ви ли е съвестно — това са млади хора, непълнолетни!

Подполковникът пак се усмихна:

— В подобни случаи бързината и изненадата понякога са решаващ фактор. Всичко можеше да се очаква, предаването приличаше на шифрограма: хиксове, игреци, корен квадратен, цифри. Преди два дни женски глас предаде на същата вълна „Червените ескадрони“ на Смирненски с тринадесет грешки. Специалистите ни не спаха цяла нощ да търсят шифър зад грешките. Снощи записахме две мексикански песни със съпровод на китара. Текстът им е полуиспански и непреводим. Можехме ли да предполагаме, че баскетболистът ви мечтае да стане естраден певец! Допускахме, че имаме работа с любители радиоконструктори, но трябваше да се уверим. Врагът не подбира средства, опитва се да използва всичко и всички.

— Но това е съвсем невинна детска постъпка.

Офицерът се замисли:

— Да, но и закононарушението е на лице. Уверявам ви, че нищо лошо няма да им се случи. Успокойте колегите си.

— Аз не мога — каза Вера. — Обадете се вие.

— Защо?

— Напуснах техникума.

— Другарко Панайотова, струва ми се, че не почнахме разговора както трябва и пропуснахме доста подробности. Я ми разкажете поред всичко. Какво стана в техникума след нашето излизане?

Вера повтори туй, което разказа на Борис. Когато свърши, лицето на подполковника посърна.

— Благодаря ви, че дойдохте — каза той. — Вярно е, че четиримата ни създадоха неприятности. Ние обикновено имаме работа с друг тип хора, а тия младежи ни дадоха глътка чист въздух сред мръсотията... Никой от тях не е арестуван, няма да има следствие и процес, децата са си вече в къщи. Мой офицер се зае да уреди формалностите около узаконяването на преподавателя и вълната. Вместо да шмекеруват, да влязат във връзка със света. Говорихме с ДОСО, ще приемат и четиримата в радиоклуба. Това са възможностите ни. Понататък имате думата вие.

Подполковникът направи няколко крачки из стаята и застана пред Вера:

— А сега за тебе, момиче. Позволи ми да те наричам така — имам дъщеря на твоите години. Акушерка е в едно родопско село, може би най-отдалеченото в района, без път, без лекар. Да не говорим за кино и други културни придобивки. Не мога да ти опиша трудностите и фанатизма на старите. Трета година е там. А ти?

Подполковникът отиде до бюрото си и вдигна телефонната слушалка:

— Вземи ми градския комитет на партията, не бързай! — след туй ще ме свържеш с началника на отдел „Просвета“. Дежурният офицер да дойде при мен!

И пак се обърна към Вера:

— Член ли си на партията?

— На комсомола.

— Плащаш членския си внос, нали?

— Редовно.

— И посещаваш редовно събранията?

— Да.

— Друго?

— Друго... няма.

— Говорим за участието ти в комунистическия младежки съюз, момиче. Комунистически и младежки! Не става дума за туристическия съюз или за дружеството на филателистите!

Вера се засрами, но издържа погледа на офицера. В погледа му нямаше превъзходството на силния, нямаше упрек, а само мъка. Подполковникът продължи:

— Не искам да се бъркам в твоята работа, но Георги е безнадеждно слаб по математика — дори когато му диктуват решението, греша. Заеми се с него сериозно. Разбрахме ли се?

— Това заповед ли е?

— Защо заповед! Започнала си борба — ще я водиш докрай. Друг изход няма.

На вратата се показва дежурният офицер.

— Придружете другарката до пропускател! — каза подполковникът.

Дежурният офицер със стегнатата си униформа ѝ напомни снимките на Борис, правени в поделението. Имаше нещо в тези мъже, с което те се различаваха от другите. Не беше униформата и деловитостта им. Отликата не беше видима — Вера я възприемаше по-скоро като излъчване. Може би то се дължеше на всеотдайността, с която служеха на една идея. На чувството за дълг. На борбата, която трябва да водят със скрити и опитни врагове. Вера не можеше да реши какво извисява тия мъже над роднините ѝ — на такива хора, макар и непознати, човек може да вярва. И атмосферата край тях е друга... Няма да постъпи в болницата! Може би и нейният син ще стане някога офицер. Дори и да не се ожени за Борис, Вера ще роди! Мария е извънбрачно дете, но туй не ѝ попречи да построи радиопредавател. Нейното дете ще носи майчиното си име. Ако е момче, ще го кръсти Борис. Борис Верин! Прилича на литературен псевдоним, но не е лошо. Ако е момиче: Верина. Звучи като името на съветската скулпторка Мухина. Надежда Верина, Мария Верина, Ирина Верина. Може би ще строи космически кораби...

— Ще работиш ли при мен в полигона? — запита я Борис.

— Не — отвърна Вера, — макар че много ми се искаше.

— Подполковникът да не те завербува?

— И още как!... Ще ме заведеш ли някъде да обядваме?

— Не мога, Вера, останаха ми само стотинки за тролея. Вчера за шалчето дадох последните си пари. Разорих се — деветнайсет дни ти купувам по нещо. Както се уговорихме тогава: за всеки ден, в който не си щастлива, по един подарък. Имам обаче купони за стола. Ела, ще отидем в полигона. Малко ще се поизкаляш, но...

Вера го улови под ръка.

Край тях бързаха мъже и жени, понесли хляб, връзки с праз или бидони с нефта; профучаваха камиони и леки коли; регулировчиците,

окачили пред гърдите си току-що получените усилвателни апаратури, дирижираха потока на автомобилите и стряскаха с гърмящия си глас пресичащите неправилно пешеходци; по радиото предаваха репортаж за тъкачките от „Марица“; пред киното, привлечени от надписа, че филмът е забранен за учащи се, се тълпяха възбудени ученици и ученички — закъснели да се снабдят с билети, те разглеждаха жадно фотосите с разголените актриси и подвикваха към минувачите: „Търси се!“ „Купувам два!“; от закусвалните по главната улица се носеше дъх на препечени кебапчета; работници разкопаваха — за кой ли път! — тротоарите и прокарваха нови кабели.

Борис и Вера свърнаха в пресечката, за да отидат на спирката при тунела и насреща им се зададе Теди. Той разхождаше отегчен и намръщен охраненото момиченце по тротоара и размахваше заканащо показалец пред лицето му. „Приели са Албена в парашутната школа!“ — зарадва се Борис. Теди забеляза учителката си и лицето му пламна, опита се да пусне ръката на момиченцето, но то се държеше здраво. Теди оправи смутено куртката си, изпъна се така, че детето увисна на ръката му и свали шапка:

— Добър ден! — Теди гледаше в земята. Момиченцето поздрави само с усмивка. Вместо парцалената кукла то сурнешо подире си привързан на конец един малък червен автобус.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.